

ההפיכה השקטה

שינוי אופי השליטה
הישראלית בגדה המערבית

ניתוח מדיניות הסיפוח של
הממשלה ה-37 והשלכותיה

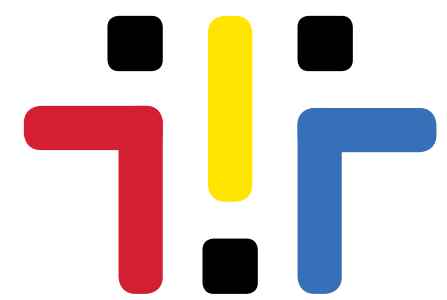
יולי 2024

אופק OFEK
THE ISRAELI CENTER FOR PUBLIC AFFAIRS
מרכז הישראלי לענייני ציבורית

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطن في اسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel

תוכן עניינים

3	הקדמה
4	שינויים מבניים באופן פעולת השלטון הצבאי
4	הסכם חלוקת הסמכויות במשרד הביטחון
11	שינויים מבניים בסמכויות משרדי הממשלה ומינויים
12	שינויים מבניים במשרדי הממשלה
18	שינויי חקיקה, תמיכה תקציבית והסרת חסמים בירוקרטיים
18	שינויי חקיקה והסרת חסמים
19	תמיכה תקציבית
21	הרחבה מסיבית של מפעל ההתנחלויות ועידוד ישראלים לעבור להתגורר בשטח הכבוש
22	הקמת מאחזים ומאחזי חוות חדשים
23	הקמת התנחלויות חדשות והכשרת עשרות מאחזים
25	הכרזה על "אדמות מדינה"
27	הכרזה על שמורות טבע, פארקים ויערות ופיתוח אתרי טבע ותיירות
28	הרחבת תחומי שיפוט ושטחי ביטחון מיוחד
28	כבישים ודרכים
30	קידום ואישור תוכניות בנייה
30	אכיפת בנייה בלתי חוקית
33	שיפור איכות החיים
34	אלימות ככלי לסיפוח וגירוש
35	עלייה דרמטית באלימות האידיאולוגית ("אלימות מתנחלים")
36	אלימות מתנחלים - היעדר אכיפה, הכחשה ועידוד
38	גיוס וחידוש מתנחלים
39	גירוש קהילות ויצירת תנאים שאינם מאפשרים חזרה בטוחה
41	פגיעה בדמוקרטיה וזכויות אדם בתוך גבולותיה של ישראל הריבונית
43	חקיקה אנטי דמוקרטית
44	פגיעה במעמד הייעוץ המשפטי
44	פירוק השירות הציבורי
45	מתקפה על חופש הביטוי
47	יוזמות נגד ארגוני זכויות אדם וחברה אזרחית
47	רדיפת החברה הערבית
49	נספח א' - פירוט הכרזות המנהל האזרחי
49	הכרזות על אדמות מדינה
49	הכרזה על שמורות טבע, פארקים ויערות ופיתוח אתרי טבע ותיירות
51	נספח ב' - פיתוח ממשלתי של תשתיות תחבורה בגדה המערבית
53	נספח ג' - תוכניות בנייה בהתנחלויות שאושרו מאז השבעת הממשלה ה-37

עיקר המימון של חלק מהארגונים החתומים על הדוח הוא מישויות מדיניות זרות. רשימת התורמים לנו מפורטת באתר רשם העמותות ובאתרי האינטרנט שלנו. אנחנו גאים להיות ממומנים על ידי מדינות שסבורות כמונו, שהכיבוש הוא לא עניין פנים-ישראלי ותורמות לקידום זכויות אדם.

ב-29 בדצמבר 2022 הושבעה הממשלה ה-37 של מדינת ישראל. עד מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר 2023 ותחילת המלחמה בעזה, מוקד הדיון הציבורי בישראל היה סביב ה"רפורמה המשפטית" שמקדמת הממשלה. באופן לא מפתיע, מדיניות הממשלה ביחס למשטר הכיבוש בגדה המערבית נותרה בשולי השיח הציבורי.

אולם מהלכי הממשלה מאז הקמתה מלמדים כי מתרחש שינוי משמעותי בכל הנוגע להתנהלות ישראל בשטחים הכבושים. השינוי במדיניותה הרשמית של ישראל ביחס לשטחים הכבושים מהווה נקודת שיא בתהליך שניצניו החלו עם הקמת ההתנחלויות הראשונות. בבסיסו של תהליך זה עומד אימוץ נרטיב החלת הריבונות, שמקדמת תנועת ההתנחלות, על ידי המדינה, בכל הנוגע למעמד השלטון הישראלי בשטח הגדה המערבית. ביטוי לכך ניתן היה לראות כבר במסמך קווי היסוד של הממשלה ובהסכמים הקואליציוניים, במסגרתם הצהירה הממשלה על שאיפה להחלת ריבונות מלאה, לכל הפחות על שטח C, אם לא על כלל הגדה המערבית; לפיתוח מסיבי של מפעל ההתנחלויות; להחלה מלאה של החקיקה הישראלית על מתנחלים בשם עקרון "שוויון" המתייחס כמובן לישראלים בלבד; ולמאבק במה שמכונה "תוכנית ההשתלטות הפלסטינית" על השטחים הפתוחים.

מדיניות ומהלכי הממשלה הנוכחית הם נקודת שיא במימוש אסטרטגיה אשר נועדה להגשים חזון פוליטי של החלת ריבונות ישראלית מלאה על הגדה המערבית, תוך ביסוס מציאות של עליונות יהודית ודחיקת הפלסטינים החיים בשטח לאזור גיאוגרפי מצומצם ככל האפשר. חלוקת הסמכויות בין שר הביטחון לשר הנוסף במשרד הביטחון (סמוטריץ') היא הדוגמה הבולטת ביותר לכוונת הממשלה לקדם את התהליך הזה באמצעות שינוי מבנה השלטון בגדה המערבית, והעברת סמכויות נרחבות לניהול היבטים רבים בתחומי החיים מהמפקד הצבאי לשר הנוסף במשרד הביטחון. מדובר בתהליך שבסיסו אידאולוגיה פוליטית המייצרת אסטרטגיה שתורגמה לתוכניות פעולה סדורות לטווח הרחוק, הכוללות התייחסות למדיניות הרצויה, מהלכי חקיקה, שינוי נהלים והקצאת משאבים.

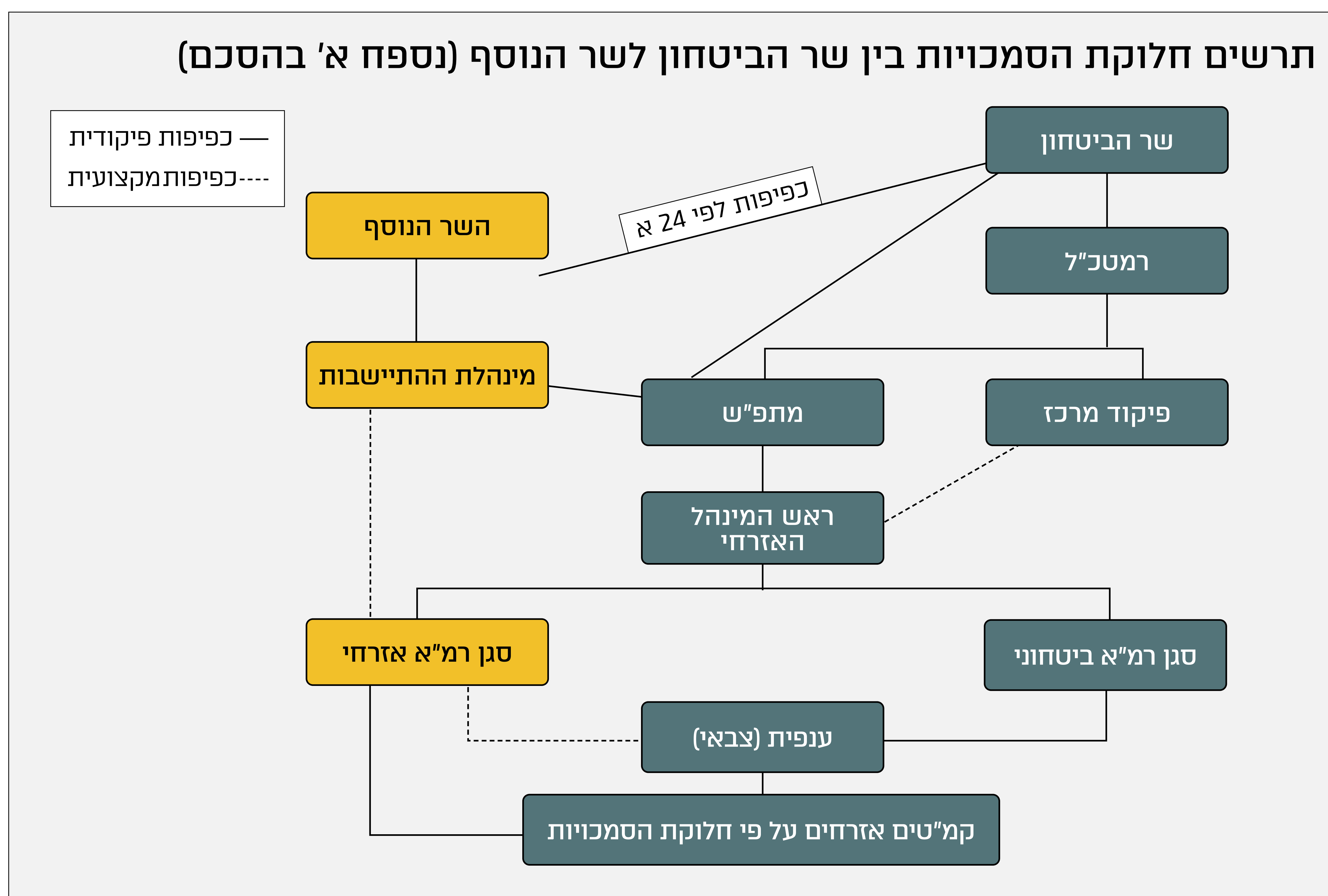
הממשלה הנוכחית מסירה מעל פניה את המסכה אותה הציגו עד כה ממשלות ישראל בפני העולם. מסכה זו ציירה לאורך שנים את ישראל כמי ששלטונה בשטחים הכבושים עומד בחובות החוקיות החלות עליו בשטחי הגדה המערבית, ושעל החלטות השלטון חלה ביקורת שיפוטית של בית המשפט העליון. כעת, מדיניות הממשלה חותרת במוצהר להחלת ריבונות ישראלית וביסוס עליונות יהודית בגדה. או במילותיו של סמוטריץ', הממשלה הנוכחית מקדמת **"שינוי רוחב מבניים שישנו את ה-DNA של המערכת להרבה מאוד שנים"**. מדיניות זו מובילה לכך שהמשאבים המושקעים בניהול השטח מופנים רובם ככולם לטובת המתנחלים, הנוכחות הישראלית בשטח גדלה ומתרחבת, תוך העמקת תהליך הדחיקה והנישול של הפלסטינים במטרה לצמצם את כמות האוכלוסייה החיה בשטח C ואת פריסתה הגיאוגרפית. ההחלשה והפוליטיזציה של מערכת המשפט הישראלית עתידות לסייע למימוש מדיניות זו, שתופעל ללא ביקורת או התנגדות של שומרי הסף.

מסמך זה, הסוקר ומנתח את מדיניות ומהלכי הממשלה מאז הקמתה, מראה כי ההסכמים הקואליציוניים היוו תוכניות פעולה סדורות המתממשות בקצב מהיר. בחינה כוללת של מדיניות הממשלה מעידה כי ההצהרה אשר הופיעה בפתח מסמך קווי היסוד של הממשלה – "לעם היהודי זכות בלעדית ובלתי ניתנת לערעור על כל מרחבי ארץ ישראל. הממשלה תקדם ותפתח את ההתיישבות בכל חלקי ארץ ישראל – בגליל, בנגב, בגולן וביהודה ושומרון" – איננה הצהרה סמלית בלבד אלא נמצאת בליבת המדיניות של הממשלה גם בזמן המלחמה.

שינויים מבניים באופן פעולת השלטון הצבאי

הסכם חלוקת הסמכויות במשרד הביטחון

עם כינון הממשלה ה-37 התמנה בצלאל סמוטריץ' לשר האוצר ולשר הנוסף במשרד הביטחון, האחראי על "העניינים האזרחיים" בגדה המערבית. בינו לבין שר הביטחון גלנט נחתם ב-23 בפברואר 2023 [הסכם חלוקת סמכויות](#). מבחינה פורמלית השר הנוסף כפוף לשר הביטחון, אך על פי ההסכם סמוטריץ' קיבל לידו תחומי ניהול ומינהל רחבים ביותר, הנוגעים לסמכויות שלטוניות רחבות בגדה.¹ סמכויות אלו הועברו מידיו של המפקד הצבאי של השטח הכבוש, והפכו את השר שבמשרד הביטחון ל"מושל" הגדה בכוח ובפועל.

ההסכם מחלק את השליטה בשטח הכבוש לשניים: בידיו של שר הביטחון נותרו סמכויות הנוגעות לענייני ביטחון, אשר כוללים בעיקר עניינים מבצעיים, ואילו לידיו של השר הנוסף הועברו כל הסמכויות הנוגעות לניהול חיי היומיום של כל תושבי השטח הכבוש, תוך העדפה ברורה ומוצהרת לקידום אינטרסים התנחלותיים.

1 פירוט חלוקת הסמכויות מופיע בנספח ב' של ההסכם. ראו: ליאור קינן, [סאגת חלוקת הסמכויות: נחשף מסמך ההבנות בין סמוטריץ' לגלנט](#), חדשות 13, 26.03.2023

ההסכמים מגדירים היבטים הקשורים לניהול החיים בשטח הכבוש כ"תחומים אזרחיים", על אף שמדובר בהיבטים הנופלים בגדר סמכויותיו של המפקד הצבאי. יתרה מכך, חלק מהתחומים שהוגדרו כאזרחיים, אך נוגעים לניהול חייהם של פלסטינים תושבי השטח הכבוש, נכללו בהסכם תחת קטגוריה ביטחונית. זאת בזמן שתחומים מקבילים הוגדרו אזרחיים עבור המתנחלים. כך לדוגמה, תעריפי המים עבור האוכלוסייה הפלסטינית הוגדרו כתחום ביטחוני שנותר בסמכותו של שר הביטחון.²

תכלית השינוי המוצהרת היא לנרמל את חייהם של תושבי ההתנחלויות, לטשטש את הקו הירוק ולמעשה לאזרח את השליטה בכלל העניינים האזרחיים, בראש ובראשונה בתחומי התכנון והבנייה וניצול משאבי הקרקע, ולהעביר את השליטה עליהם לידי הממשלה. מסמך חלוקת הסמכויות נפתח בהכרזה שאין בו כדי לשנות את המצב החוקי בגדה, אך כל המסמך, על נספחיו, מתאר מהפכה של ממש במשטר החל בגדה המערבית. **מהותה של המהפכה בקצרה: ניהול השטח עבר מהריבון לפי דין – המפקד הצבאי (אלוף פיקוד מרכז), למינהלת ההתיישבות שהוקמה בתוך משרד הביטחון וכפופה לשר הנוסף.**

סמכויות השר הנוסף במשרד הביטחון

השר הנוסף ממונה על מתאם פעולות הממשלה בשטחים ועל המינהל האזרחי בתחומים הקשורים להיבטים האזרחיים. בניגוד לממשלות קודמות, בהן היתה הפרדה בין תחומי האחריות במשרד הביטחון, ההפרדה בתקופת הממשלה הנוכחית כוללת שינויים מבניים מרחיקי לכת, הכוללים הקמת משרד בתוך משרד הביטחון, המכונה "מינהלת ההתיישבות" (יצויין כי הוא מכונה "מינהלת ההסדרה" על ידי המתנחלים), אשר בסופם, הניהול של מרבית התחומים האזרחיים בשטח הכבוש עובר למוסדות אזרחיים. כפי שיפורט להלן, כדי להסוות את מהותו האמיתית של המהלך הסיפוחי ולשמור על מראית עין של שלטון צבאי, **נוצר מנגנון בו המינהל האזרחי הופך להיות גוף ביצוע אשר כפוף למינוי פוליטי של השר הנוסף במשרד הביטחון בתוך הצבא**, וכך נוצר מבנה אשר מעביר את כלל הניהול, עבודות המטה הסמכויות וקבלת ההחלטות מאלוף הפיקוד למינהלת ההתיישבות. באמצעות הסכם חלוקת הסמכויות שאיפשר את המינוי של אזרח לסגן ראש המינהל האזרחי, לקח לעצמו השר הנוסף, סמוטריץ', את הסמכות לתת הוראות ישירות לצבא תוך עקיפת שר הביטחון ושרשרת הפיקוד.

ב-19 ביולי 2023 הציג השר סמוטריץ' את תוכנית השר במשרד הביטחון בדיון שכותרתו "[השתלטות הרשות הפלסטינית על השטחים הפתוחים ביו"ש והמענה הישראלי](#)" בוועדת חוץ וביטחון (להלן: הישיבה בוועדת חו"ב). שם, הוא הסביר את התפיסה העומדת מאחורי הסכם חלוקת הסמכויות, מהן משימות המשרד של השר הנוסף במשרד הביטחון, ומדוע הן אינן יכולות להיות בידי הצבא.

לגבי הניהול היומיומי של חיי האזרחים, הבהיר השר שהצבא עסוק בעיקר בביטחון, ובזה הוא מומחה. **על פי סמוטריץ', העברת הסמכויות האזרחיות למינהלת תאפשר שירות טוב יותר למתנחלים:** "בסוף, כמו שהמשימה המרכזית של אלוף הפיקוד זה לדאוג לביטחון ופחות לשאלה אם למתיישבים יהיו כבישים ויהיה איכות חיים, ויהיה חינוך ומרפאות ויהיו מעברים טובים ולא מרוע חס וחלילה, אפשר להוסיף על זה גם עניינים טכניים, בסוף מערכת צבאית לא באמת יודעת לנהל מערכת אזרחית, אין בה את הזיכרון הארגוני."

היבט חשוב נוסף בתפיסתו הוא הפיכת שיקולי הניהול של השטח הכבוש באופן מוצהר לשיקולים מדיניים-פוליטיים: "אנחנו מדברים במונחים של אכיפה תומכת תכנון, אנחנו מדברים אפרופו הנגב במונחים של אכיפה תומכת הסדרה, אנחנו מדברים במונחים של אכיפה שמונעת סיכול של יכולת מימוש עתידית של מדיניות הקרקע בתכליות השונות שהוגדרו לה בתוכניות מתאר ארציות ומחוזיות, ומהחלטות רוחב עוד יותר גדולות של מדיניות. וביהודה ושומרון לדבר הזה נוספת **תכלית שבראייתי היא התכלית המרכזית, וזה שמירת האינטרסים הלאומיים המדיניים והביטחוניים הישראליים במרחב.**"

כפי שיפורט להלן, **השינויים המבניים שנערכו נועדו להתנער מן המגבלות שמטיל הדין הבינלאומי ההומניטרי על ניהול השטח הכבוש, ובעיקר על המסגרת המוגדרת בתקנה 43 לתקנות האג.** באמצעות מינוי אזורי פוליטי בתוך הצבא, מנתב השר הנוסף את כלל היבטיוסמכויות הניהול האזורי של השטח ותושביו מראש המינהל האזורי למינהלת ההתיישבות. **כמו כן, באמצעות הוצאת הייעוץ המשפטי מהפרקליטות הצבאית, נעשה אזור של השליטה בגדה המערבית.**

מינהלת ההתיישבות

מינהלת ההתיישבות היא גוף ממשלתי חדש, החולש על כל היבטי החיים של ההתנחלויות בשטחים הכבושים וכפוף לשר הנוסף. בסמכותה:

- ניהול פעילות מתפ"ש והמינהל האזורי
- הובלת רפורמת "אזרחות שווה" – שיפור השירותים שניתנים למתנחלים באמצעות משרדי הממשלה
- השלמת ההחלה החוק הישראלי על מתנחלים באמצעות צווי אלוף
- הסדרת מאחזים

כך תיאר השר סמוטריץ' את מהלך הקמת המנהלת בכנס פנימי של מפלגת הציונות הדתית: **"יצרנו מערכת אזרחית נפרדת, יש משרד בתוך משרד הביטחון.** יש שם שר. יש שם מינהלת, זה כמו משרד. יש מנכ"ל למינהלת הוא מוקבל למנכ"ל של משרד ממשלתי, יש מערכת שלמה בתוך המינהלת. **יש סגן ראש מינהל אזרחי שהוא אזרח, עובד משרד הביטחון, כפוף לא לראש המינהל האזורי, לא לאלוף הפיקוד, כפוף למנהלת האזרחית קיבל ישירות מראש המינהל אצילה של כל הסמכויות, כל החקיקה והפרטים המשפטיים גם על זה היו הרבה מאבקים, אבל יש צו אלוף שנחתם להסמכה של סגן ראש המינהל האזורי על כל הסמכויות האזרחיות... הסמכויות בידיים של הלל רוט, כל הסמכויות:** הוא חותם על הצווים, הוא מכנס את מת"ע [מועצת התכנון העליונה], הוא מכריז על אדמות מדינה, הוא חותם על קווים כחולים, הוא מנהל את הקמ"טים [קציני המטה במינהל האזורי], הוא מוציא מכרזים לכוח אדם, הוא חותם על הפקעות של כבישים, הכל הכל אצלו. כל הסמכויות האזרחיות" על פי סמוטריץ' המאמץ העיקרי מושקע ביצירת **"שינויי רוחב מבניים שישנו את ה-DNA של המערכת להרבה מאוד שנים"**.²

2 שלום עכשיו, מהלכי הסיפוח של הממשלה – עדכון מיוחד, יוני 2024

ראש מינהלת ההתיישבות, הנהנה ממעמד זהה לזה של מנכ"ל משרד ממשלתי, הוא יהודה אליהו. אליהו, תושב המאחז המוכשר חרשה, היה שותף להקמת ארגון "רגבים" יחד עם השר סמוטריץ', ונחשב למקורבו. בעברו כיהן כמנכ"ל המועצה האזורית מטה בנימין. למינהלת הוקצו 23 תקני כוח אדם.³ המינהלת היא הגוף המתכלל של המדיניות והבקרה, והמינהל האזרחי על 200 עובדיו הוא הגוף שמבצע את העבודה בהתאם להנחיות. **כלומר** – הגוף האזרחי מתווה מדיניות והמנהל האזרחי הופך לקבלן ביצוע וכפוף אליו.

את ההשפעה בשטח, כעבור יותר משנה מאז הקמת מינהלת ההתיישבות, ניתן ללמוד מסיכום דיון שכותרתו "היעדר אכיפה כלפי בנייה בלתי חוקית באיו"ש", שפורסם במסגרת תחקיר הניו-יורק טיימס על כישלון אכיפת החוק על מתנחלים אלימים ופעילי טרור ימין קיצוני בעשורים האחרונים, מיום 16.5.2024. בסיכום, שהופץ מלשכת אלוף פיקוד מרכז, נכתב כי תוכנית אכיפת בנייה המאושרת בפיקוד מרכז צריכה לקבל את אישור מינהלת ההתיישבות. המינהלת אינה מאשרת אכיפה של בנייה בלתי חוקית ישראלית בכלל, ואילו מאשרת ביד רחבה אכיפה כלפי פלסטינים. מינהלת ההתיישבות עוצרת אכיפה גם במקרים בהם ניתנה התחייבות לבג"ץ. **התוצאה היא שהריבון הרשמי כפוף הלכה למעשה למושל הלא רשמי – בצלאל סמוטריץ'.**

מינוי סגן ראש המינהל האזרחי לעניינים אזרחיים

לראשונה, במאי 2024 מונה אזרח לסגן ראש המינהל האזרחי לעניינים אזרחיים. זהו מינוי פוליטי (כמשרת אמון הפטורה ממכרז), של אזרח בתוך הצבא, ששובר את שרשרת הפיקוד הצבאית. **לפי כתב המינוי הצבאי, ראש המינהל האזרחי האציל את סמכויותיו האזרחיות לסגן לעניינים אזרחיים. הסגן לעניינים אזרחיים כפוף לראש מינהלת ההתיישבות ומקבל ייעוץ משפטי ממשרד הביטחון. המפקד הצבאי יכול להתערב רק במקרה שסבור שיש השפעה קריטית על הביטחון.**

מטרת השינוי היא להעביר סמכויות שהיו נתונות בידי הצבא לגורם פוליטי, תוך הפרה בוטה של החוק הבינלאומי ושינוי המבנה המשטרי של הכיבוש הצבאי בגדה. כדי להסתיר את משמעות השינוי, הגורם הפוליטי אשר כפוף למינהלת ההתיישבות הוצב בתוך שורות הצבא, במטרה לייצר מראית עין של הותרת המצב החוקי בגדה על כנו. יש להדגיש כי הצבתו של אזרח כסגן ראש מינהל לעניינים אזרחיים בתוך שורות הצבא, כאשר הוא אינו חלק משרשרת הפיקוד הצבאית – קוטעת ומתערבת בשליטה של המפקד הצבאי בנעשה בשטח, ומפקיעה ממנו נתחים משמעותיים מניהול השטח הכבוש. הסמכויות שהוא צלו לסגן הן מופלגות, וכוללות את הסמכויות המהוות את ליבת הכוח השלטוני, **כמו הסמכות להתקין תקנות (שזו למעשה הסמכות לחוקק חקיקת משנה). מדובר בסמכויות דרמטיות, הנוגעות הן לקביעת המדיניות והן ליישומה בשטח.**

המהלך הזה מרוקן, הלכה למעשה, את המינהל האזרחי מסמכויות הנוגעות לניהול האזרחי של השטח הכבוש, ומותיר אותו כרשות ביצועית בלבד, שמוציאה לפועל את החלטות מינהלת ההתיישבות. מהלך זה, המסיט את ניהול השטח מהמינהל האזרחי למשרד הביטחון, השלים את תוכנית הסיפוח, המבקשת לנרמל את ההתנחלויות ולקבע את השליטה הישראלית בשטח.

3 עודד שלום, הזוועה במסעדה, הפרעות בכפר, העובדות בשטח, ידיעות אחרונות, 23.06.2023

כפי שהסבירה השרה אורית סטרוק לערוץ 7: "הצלחנו בממשלה הנוכחית והיינו שותפים לדרישה שימונה סגן אזרחי למינהל, שיהיה אחראי על החיים האזרחיים. זו כבר התקדמות גדולה מאוד, שישנו אזרח שאפשר לעבוד מולו על החיים האזרחיים ביהודה ושומרון. הוא אמור להקל על החיים הפשוטים של התושבים. כל זה כפוף לכך שהמינהל האזרחי יסור למרותו, כמו שכתוב בהסכמים הקואליציוניים. אם הקמ"טים יהיו כפופים לו, זהו הצעד ראשון באזרח הניהול ביהודה ושומרון. אחד מהתהליכים הדחופים שהסגן צריך לעסוק בהם הוא אכיפה של ההשתלטות הערבית על שטחי סי. הוא יצטרך לעסוק גם באיכות הסביבה, כי תושבי יהודה ושומרון נושמים מזהמים כמו זבל וביוב כל הזמן. וכמובן הסדרת היישובים - קווים כחולים, קידום תב"עות (תוכניות בניין עיר) ועבודה שוטפת מול המועצות. אני מקווה שיוכיח את עצמו, אפשר לעשות הרבה כדי לשפר את חיי התושבים".

לסגן ראש המינהל לעניינים אזרחיים מונה הלל רוט - בוגר ישיבת "עוד יוסף חי", שהתגורר בהתנחלות יצהר וכיום גר בהתנחלות רבבה. בתקופת ההתנתקות שימש מנהל כספים ואדמיניסטרציה בארגון "חוננו". בהמשך כיהן כגזבר המועצה האזורית שומרון וכמנהל אגף היישובים שם.

צמצום סמכותו של יועמ"ש איז"ש

לפי הסכם חלוקת הסמכויות (סעיף 13), ולפי צו המינוי והאצלת הסמכויות שפורסם, סגן ראש המינהל לעניינים אזרחיים יקבל את הייעוץ המשפטי בנוגע לכלל סמכויותיו מהיועץ המשפטי למערכת הביטחון, אשר מייעץ למינהל ההתיישבות, ולא מהיועץ המשפטי לאיו"ש שתחת הפרקליטות הצבאית. בראש הייעוץ המשפטי למינהל ההתיישבות ולסגן ראש המינהל האזרחי עומד סגן יועמ"ש מערכת הביטחון, עו"ד משה פרוכט - תושב גוש עציון ששימש בעברו כיועץ לענייני התיישבות במשרד הביטחון וכחוקר בפורום קהלת.

תהליך העברת תחומי האחריות מיועמ"ש איז"ש ליועמ"ש משרד הביטחון התבצע באופן הדרגתי, והושלם עם מינויו של סגן ראש המינהל לעניינים אזרחיים.

הייעוץ המשפטי אינו עניין טכני. במשך שנים מנע הצבא מהלכים בשטחי הגדה המערבית, משום שיועציו המשפטיים סברו שהם מפירים את חובותיה של ישראל לפי הדין הבינלאומי. **העברת הייעוץ המשפטי למשרד הביטחון מסירה את החסם - חלש ומוגבל ככל שהיה - והופכת את הניהול של השטח הכבוש לניהול שאינו רואה עצמו כפוף לדינים אלה.** הייעוץ המשפטי ביחס לכלל הסמכויות האזרחיות השלטוניות, מחקיקת משנה ועד לביצוע צו הריסה, מהכרזה על אדמות מדינה ועד כללי המים, ניתן מעתה על ידי הייעוץ המשפטי למשרד הביטחון, אשר אינו כפוף לאלוף הפיקוד.

אחריות על מינויים, תקציב וכוח אדם במינהל האזרחי

סעיף 11 בהסכם חלוקת הסמכויות קובע כי השר הנוסף אחראי גם על המעטפת הארגונית המתבצעת תחת הסגן האזרחי, לרבות אחריות על מכרזים, תקציב וכוח אדם. כמו כן, סעיף 12 בהסכם חלוקת הסמכויות קובע כי מינויים במינהל האזרחי למשרות אזרחיות יהיו באחריות השר הנוסף. אין בידינו מידע לגבי יישום הסכמות אלה, אך יש השלכות נרחבות למתן הסמכות על המינויים בכל הקשור ליכולת לממש את המדיניות של סמוטריץ' ועיצוב סדרי העדיפויות של המינהל האזרחי.

אחריות על גיבוש ואישור תגובת המדינה בהליכים

משפטיים בעניינים אזרחיים בגדה

סמוטריץ' דרש וקיבל סמכות להתערב בשיקול הדעת של הדרג המקצועי בפרקליטות. **התערבות זו היא פוליטיזציה של עמדות המדינה בהליכים משפטיים, באצטלה של מקצועיות.** עד לאחרונה האמונים על גיבוש עמדות המדינה היו אנשי מקצוע ממשרד הביטחון, מהצבא וממשרד המשפטים. השינוי בהתנהלות כבר נראה בשטח: כך לדוגמה, ב-29 ביוני 2023 [הפרקליטות גנזה תגובה שהגישה לבית המשפט המחוזי במסגרת עתירה לפינוי המאחז מעלה לבונה](#) (הסמוך לעלי), בעקבות דרישה של השר סמוטריץ'. במכתבו ליועצת המשפטית לממשלה ציין סמוטריץ' כי תגובת הפרקליטות נשלחה לבית המשפט ללא התייעצות איתו או עם השר גלנט.

השינויים המבניים מאפשרים, לשיטת השר במשרד הביטחון, לשנות את אופן קבלת ההחלטות בכל הנוגע למדיניות ניהול הקרקעות בגדה, להתאימה לתפיסותיו ולשאיפותיו הפוליטיות, תוך צמצום ניכר של סמכות הרשות הפלסטינית ונסיגה מההסכמות בהסכמי הביניים. [בישיבה של ועדת חו"ב ב-19 ביולי 2023](#) הסביר השר סמוטריץ' שבניגוד למינהל האזרחי, אשר היה מוסמך לנהל מדיניות אכיפה ותכנון בנייה בשטחי C בלבד, המינהלת שברשותו מתכוונת להרחיב את המנדט גם לשטחי A ו-B. את האופן בו תורחב הסמכות הגדיר סמוטריץ' בישיבת הוועדה כך:

“וכשמדברים על ביטחון אז יש את הביטחון הטקטי של הכאן ועכשיו, שלא יהיה לי בית על הציר בתוך צו תפיסה שמחר ממנו, חלילה, אפשר לבצע פיגוע, אלא גם שיקולים של ביטחון לאומי, ... זה המפתח גם ליכולת שלנו לפעול גם בשטחי B ו-A במקומות בהם הדבר הזה נדרש. יש שיקולי ביטחון לאומי, ושיקולי ביטחון לאומי הם הרבה יותר רחבים כמו שאמרתי, מהשיקול הטקטי שהמ"פ יודע עכשיו במיקרו טקטיקה שלו להגדיר”.

לפי דברים אלה, **המפתח הוא שינוי תפיסת הביטחון העומדת מאחורי קבלת ההחלטות ועיצוב המדיניות בגדה.** לדוגמה, הגדרה של שיקולים כגון הגנה על עתודות קרקע ושמירה על רצף התיישבותי יהודי, וסיכול היתכנות של הקמת מדינה פלסטינית, **כאינטרסים ביטחוניים לאומיים** המאפשרים לצבא לפעול בשטחים הכבושים תחת האצטלה של פעילות מבצעית, מה שמאפשר הרחבה דרמטית של פעולות הצבא בתחומים אזרחיים.

בעוד שהמפקד הצבאי מורשה לשקול אך ורק שיקולי ביטחון צבאיים או את טובת האוכלוסייה הכבושה, בתפיסה החדשה שיקולים שתכליתם קידום אינטרסים ישראלים מובהקים, ומכונים "שיקולי ביטחון לאומי", מקבלים את מירב המשקל. הרחבה של סמכויות הצבא לפעול בשטחי A ו-B גם כאשר אין מדובר בפעולות צבאיות בעלות שיקול ביטחוני מובהק מהווה הפרה ברורה של הסכם הביניים, אשר הותיר בידי הרשות הפלסטינית את הסמכויות האזרחיות בשטחים אלה, ובהן סמכויות התכנון והבנייה.

במסגרת התוכנית להרחבת ההגדרה של צורכי הביטחון, ביקש השר סמוטריץ' שפעולות הרשות הפלסטינית יוגדרו כפעילות עוינת, באופן שמאפשר חילוט כספים והטלת סנקציות נוספות. נכון לכתיבת שורות אלה הטיל הקבינט סנקציות על הרשות הפלסטינית, אך כספי הרשות שעוכבו לא חולטו. סוגיית סמכות האכיפה על בנייה פלסטינית מחוץ לשטח C הפכה לחלק מהסנקציות הללו, במסגרת [החלטת קבינט מיום 26.6.2024](#).

דוגמה לסכנה שביציקת תוכן חדש למונח "שיקולי ביטחון" ניתן ללמוד מעניין השמורה ההסכמית. השמורה ההסכמית היא שטח בגודל של כ-167,000 דונם הממוקם במדבר יהודה, מזרחית לגוש עציון. במסגרת הסכמי הביניים הוגדר השטח כשמורת טבע שאסור לבנות בה, ומעמדה, מבחינת חלוקת הסמכויות לפי ההסכם, דומה לשטחי B. בשנים האחרונות יש בנייה פלסטינית בשמורה, המעוררת זעם רב אצל המתנחלים, והם מפעילים לחץ לאכוף שם את הבנייה הלא חוקית לטענתם. בישיבה בוועדת החוץ והביטחון בכנסת שכותרתה "[הבנייה הפלסטינית בשמורה ההסכמית](#)" ביום 21 במאי 2024, מסר יועמ"ש איו"ש שאלוף פיקוד מרכז סייר בשטח והוא לא רואה בבנייה שם סיכון ביטחוני. על כן, אין שינוי בסמכויות ובמדיניות האכיפה שם. עמדתו עוררה זעם רב אצל הפוליטיקאים מימין ובקרוב ראשי ההתנחלות. כך, למשל, אמר באותה הישיבה ח"כ עמית הלוי מהליכוד: "אני פונה פה למפקד פיקוד מרכז שיחשוב מחדש. אני כן אשמח לראות חוות דעת ביטחונית בכתב. אני בטוח שאפשר לספק חוות דעת ביטחונית כיוון שאסטרטגיה היא גם חלק מביטחון. זה לא הכול שאלות טקטיות ונקודתיות. אני מציע שהוועדה תבקש גם את חוות הדעת הביטחונית כדי שגם אלוף פיקוד מרכז יחשוב מחדש כשהוא רואה את ההיקפים, את המשמעויות על ההקשרים האלה, גם כבישים, תעבורות, סמיכות לכפרים, משמעויות של רצף. כל הדברים האלה הם דברים ביטחוניים".⁴

[בישיבת המשך בוועדת חוץ וביטחון של הכנסת, ביום 8 ביולי 2024](#), עדכנו נציגי משרד המשפטים ויועמ"ש איו"ש כי נערכת עבודת מטה לתיקון מנשר מס' 7, בדבר יישום הסכם הביניים (מנשר הנותן תוקף להסכם הביניים, קרי הסכם אוסלו, שנחתם בין ישראל לאש"ף בשטחי הגדה המערבית). ואכן, ביום 18.07.2024 [תוקן](#) מנשר מס' 7 כך שתתקיים אפשרות לבצע הריסות בשטח השמורה ההסכמית, ופורסם צו הגבלת [בנייה בשמורה ההסכמית](#) המסמיך את הסגן האזרחי לראש המינהל האזרחי לאשר הריסות בשטח זה.

יציקת תוכן חדש למונח "שיקולי ביטחון" נועדה לסגת מההסכמות אודות חלוקת השטחים בהסכמי אוסלו, וכן לעקוף את האיסור הקבוע בתקנה 43 לתקנות האג. **התקנה, אשר מהווה את כלל-העל ביחסי כובש-נכבש, אוסרת על הכובש לעשות שינויים משמעותיים בשטח הכבוש, אלא מטעמי ביטחון. אם וכאשר כל אינטרס ישראלי יוגדר כצורכי ביטחון לא תהיה למגבלה הזו משמעות, וכל אינטרס או גחמה ישראליים יהפכו לסיבה "לגיטימית" לקביעת המדיניות בשטח.**

4 פרוטוקול וועדת חוץ וביטחון, [הבנייה הפלסטינית בשמורה ההסכמית](#), סמוך לגוש עציון, 21.05.2024

לאחרונה פורסם שתוכנית מינהלת ההתיישבות היא להעביר את משרדי המינהל שעוסקים בישראלים לאזור התעשייה שער בנימין, ולהקים שם מעין קריית ממשלה. לפי התוכנית, מטה המינהל האזרחי יפוצל לשניים: העניינים האזרחיים של הפלסטיניים וכל הגורמים העוסקים בהם, ובראשם מינהלת התיאום והקישור, יישארו בבית-אל בסמוך לרמאללה, ואילו המשרדים אשר ינהלו את חיי הישראלים, תושבי ההתנחלויות, יהיה בשער בנימין. זוהי העמקה של מדיניות הפרדה הנוהגת בגדה, וכן ביטוי נוסף לאזרוח השליטה בגדה על מתנחלים, כאשר השירותים האזרחיים עבור המתנחלים יעברו מהבסיס הצבאי להתנחלויות עצמן.

שינויים מבניים בסמכויות משרדי הממשלה ומינוריים

שני סוגים של שינויים מבניים במשרדי הממשלה משפיעים באופן ישיר על אופי השליטה הישראלית בגדה המערבית. הראשון הוא העברת יחידות סמך, תחומי פעילות, אחריות וסמכות בין משרדי הממשלה, באופן שיוצר ריכוזיות של כוח וסמכויות תחת אותו משרד. הסוג השני הוא שינוי ביחסי הכוחות בין הגורמים הפוליטיים לגורמי המקצוע. בשני המקרים מדובר בהכפפת פעילויות של משרדי ממשלה לטובת אג'נדה פוליטית מובהקת.

הממשלה ה-37 אינה הממשלה הראשונה אשר פועלת לחיזוק ולהרחבת מפעל ההתנחלויות בגדה המערבית. השוני המשמעותי במדיניות הממשלה הנוכחית הוא בהיקף השינויים המבניים, שתכליתם חיזוק ופיתוח ההתנחלויות וקיבוע השליטה הישראלית בגדה. כמו כן, היקף ההשקעה הכספית ומעורבותם הגורפת של כלל משרדי הממשלה במהלך הם חסרי תקדים.

השינויים הללו נועדו, באופן מוצהר, לעודד ישראלים ועולים חדשים לעבור להתנחלויות כדי להכפיל את מספר המתנחלים, להעמיק ולקבע את השליטה הישראלית בגדה וליצור שלטון מופרד לגמרי לישראלים ולפלסטינים בשטח. מגמה נוספת שניתן להצביע עליה בבירור היא נסיגה מכל ההסכמים הבינלאומיים, ובכלל זה מהסכמי הביניים ומההתנתקות.

תוצאתם הסופית של השינויים המבניים היא ריכוז השליטה של תחומי פעילות בידי מפלגות הקואליציה. הציונות הדתית, לדוגמה, שהציבה בראש סדר העדיפויות שלה את קיבוע השליטה בגדה המערבית והרחבת מפעל ההתנחלויות כדי לסכל סיכוי להקמת מדינה פלסטינית בעתיד, הובילה שינויים שתכליתם הסרת חסמים, פיקוח והתערבות בכל מה שחרוך בתחומים אלה. כפי שיפורט להלן, הקמת מינהלת ההתיישבות בראשות השר סמוטריץ' ומשרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות בראשות השרה סטרוק, יוצרים מצב בו כלל המעטפת הממשלתית הנדרשת לסיפוח הגדה המערבית מצויה בשליטת מפלגת הציונות הדתית.

הממשלה ה-37 היא הממשלה הגדולה ביותר שהוקמה בישראל. חלק מהשינויים המבניים הם תוצאה של הצורך למצוא תפקידים למספר גדול של שרים. במקרים מסוימים פוצל משרד קיים לשני משרדים, ובאחרים הוקם משרד שלא היה קודם. [כמעט כל משרדי הממשלה עברו פירוק של סמכויותיהם ופיזור תחומי פעילות בין משרדים](#). בחלק מהמקרים נועד הפירוק לצקת תוכן למשרד חדש. במקרים אחרים, כמו המקרה של משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות, העברת תחומי האחריות נועדה לרכז את השליטה בגדה המערבית בידי מפלגת הציונות הדתית. לאותה תכלית של ריכוז כוח שלטוני בתחום מסוים בידי מפלגה ספציפית נועדו גם הפיצול במשרד הביטחון והעברתה המתוכננת של הרשות לאכיפה במקרקעין, אשר צפויה לעבור למשרד לביטחון לאומי.

שינויים אחרים הם שינויים מבניים בתוך משרדי הממשלה עצמם, המפירים את היחס הנהוג בין גורמי המקצוע לגורמים פוליטיים ואנשי אמונם. הדבר נעשה באמצעות מתן סמכויות בעלות אופי מקצועי לדרג הפוליטי או לאנשי אמונו של השר. שינויים מעין אלה מביאים לכדי פוליטיזציה של גופים מקצועיים בשל הכפפתם, רשמית או בפועל, לגוף פוליטי שאינו מקצועי.

השינויים המבניים מלווים באופן עקבי בפעילות של תעמולה מול הציבור בישראל, והשקעה מסיבית [בהנחלת תפיסת העולם הדתית-לאומית-מתנחלית](#), במקרה של התחומים הנשלטים על ידי הציונות הדתית; [ובמורשת תנועת כ"ך](#) בתחומים הנשלטים על ידי עצמה יהודית. בכל המקרים מדובר בביסוס תפיסת העליונות היהודית במרחב הפיזי ובתודעה הציבורית.

שינויים מבניים במשרדי הממשלה

משרד האוצר

עם כניסתו של השר סמוטריץ' למשרד האוצר, הוא מינה לתפקיד משנה למנכ"ל משרד האוצר את ישראל מלאכי. מלאכי היה גזבר המועצה האזורית מטה בנימין ועוזר פרלמנטרי של שר השיכון לשעבר אורי אריאל. [מלאכי אחראי על יישום ההסכמים הקואליציוניים ועל קידום תפיסותיו של סמוטריץ' בכל הקשור לשטחים](#). לפי חוק, אסור שגורמים פוליטיים, דוגמת המשנה למנכ"ל, יתערבו בעבודתם המקצועית של גורמי המקצוע, המוגדרים כשומרי סף. [אך למרות זאת, תחת השר סמוטריץ' הועברו סמכויות מאגף התקציבים ומהחשב הכללי למלאכי, באופן לא פורמלי](#).

עם פרוץ המלחמה באוקטובר 2023 נדרשו שינויים בתוכניות הממשלה ובתקציב. עלותה הגבוהה של המלחמה עצמה, גיוס המילואים הנרחב, הצורך לפעול לשיקום של מספר גדול של יישובים שנפגעו ולפיצוי של מספר חסר תקדים של נפגעים ושל מפונים, הביאו לקיצוץ רוחבי משמעותי כמעט בכל משרד ממשלתי. למרות זאת, המשאבים שהוקצו והתקציב המתוכנן לפיתוח ההתנחלויות ולהרחבת השליטה הישראלית בגדה המערבית זינק בצורה משמעותית. שליטתו של השר סמוטריץ' במשרד האוצר נותנת לו כוח משמעותי מול כלל גורמי הממשלה, אותו הוא מנצל כמנוף לחץ. כך למשל, עיכב השר את הגשת תקציב המדינה עד כדי איחור שעלה לכלל המשרדים בקיצוץ רוחבי משמעותי, [כדי להגדיל את התקציב להתנחלויות ב-343 מיליון שקלים, בניסיון, אשר לא צלח במלואו, להכליל את הכספים הללו בבסיס התקציב על מנת שיהפכו לתקציב קבוע](#).

עם פרוץ המלחמה ביקש השר סמוטריץ' להקים צוות משימה מיוחד לניהול תקציב המלחמה, שבו ראשי האגפים במשרד יוכפפו למנכ"ל משרד האוצר. [במסגרת זו ביקש סמוטריץ' ליטול סמכויות בנושאים מקצועיים](#) משלושת האגפים המרכזיים במשרד האוצר, שעל פי החוק סמכויותיהם נתונות אך ורק לדרגים המקצועיים – הכלכלן הראשי, החשב הכללי ואנשי אגף תקציבים, אשר אמון על חלוקת הכספים – ולהעביר ליו"ר המשנה למנכ"ל מלאכי. אמנם הקמת הצוות נבלמה על ידי יועמ"ש משרד האוצר, אך נבלמה גם תוכניתו של משרד האוצר לקצץ בתקציב המתוקן לשנת 2024 בכספים הקואליציוניים בשל המלחמה ו**לסגור** שישה משרדי ממשלה, ובהם את משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות, אשר מהווה צינור להזרמת תקציבי עתק להתנחלויות. לא רק שתוכנית זו לא יצאה אל הפועל, אלא שתקציב משרד ההתיישבות גדל באופן משמעותי, ומכך ניתן ללמוד על עומק השליטה הפוליטית באוצר המדינה.

משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות

בהתאם להסכם הקואליציוני בין הליכוד לציונות הדתית, ביום 19 בפברואר 2023 [התקבלה החלטת ממשלה מס' 137](#) אודות שינוי שם משרד ההתיישבות ל"משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות", והעברת תחומי אחריות, גופים ואגפים לסמכות השרה סטרוק. במסגרת זו, ב-31 במרץ 2024 הועבר למשרד ההתיישבות האגף לתכנון ובקרה, המתכלל את עבודת הממשלה מול החטיבה להתיישבות. החטיבה להתיישבות ממומנת על ידי ממשלת ישראל אבל שייכת להסתדרות הציונית, ולכן היא אינה כפופה לכלל מנגנוני הפיקוח שיש על משרדי הממשלה.

[החלטת ממשלה מספר 1628](#), שכותרתה "אצילת סמכויות הממשלה בתחום ההתיישבות", התקבלה ביום 31 באפריל 2024, ובמסגרתה הוגדל תקציב החטיבה להתיישבות והוסרו מנגנוני פיקוח על פעולותיה: הבקרה הכספית על פעולות החטיבה תערוך על ידי חשבת בחטיבה, ולא בידי חשבת חיצונית; שירותים שתעניק החטיבה יאושרו על ידי סטרוק בלבד, כאשר בעבר נדרש אישור הממשלה; מדיניות הקמת יישובים חדשים תקבע על ידי סטרוק, בהתייעצות עם שר הבינוי והשיכון רק במקרה הצורך. במסגרת זו, [בכנס מיוחד לבעלי חוות בגדה המערבית שנערך ביום 26.6.2024](#), הכריזו השרה סטרוק והחטיבה להתיישבות ביחד עם תנועת אמנה על השקת תוכנית להקמת עוד עשרות חוות, וביסוס חוות קיימות בעלות של 75 מיליון ש"ח.

עד סוף אוגוסט 2023 [קידם המשרד תוכנית גרנדיוזית בתקציב של מאות אלפי שקלים לחיזוק החוסן האזרחי בהתנחלויות](#). המטרה המוצהרת היא לספק כלי סיוע להתנחלויות שנמצאות תחת איום של פעילות חבלנית. במסגרת התוכנית הוצע לפנות חמישה בסיסי צבא לטובת בניית שכונות חדשות ואזורי תעסוקה. הבסיסים שאותם מבקשים לפנות הם חטמ"ר בית אל, חטמ"ר גוש עציון, חטמ"ר אפרים, מחנה ישי ומפג"ד קריית ארבע. המשמעות היא ששטחי הבסיסים, שחלקם נתפסו בצו תפיסה צבאי לצורכי ביטחון, וחלקם מוגדרים כאדמות מדינה או אדמות יהודים, יועברו לצורכי התנחלויות. עוד במסגרת התוכנית, תקציב נוסף של 100 מיליון שקל, שימומן באמצעות החטיבה להתיישבות, הוקצה לליווי קהילתי-חברתי, הקמת מבני ציבור, פיתוח שטחי ציבור, עידוד תעסוקה זעירה ויזמות ועידוד מעבר להתנחלויות. בנוסף, משרד העלייה

והקליטה (אשר גם בו מכהן שר ממפלגת הציונות הדתית) יקצה 12 מיליון שקל להפעלת ירידים בחו"ל כדי למשוך עולים חדשים פוטנציאליים, וכן הסיוע לעולים אשר יעברו לגור בהתנחלויות יהיה גבוה יותר מאשר במקומות אחרים.

137 מיליון שקלים מתקציב המשרד הוקצו לעידוד החינוך הפנימייתי. במסגרת זו תתקצב הממשלה הסבת מבנים יבילים למבני קבע, הסעות לפנימיות ואבטחת ההסעות. תקציב זה יאפשר גם הרחבה והקמה של מאחזים סביב מוסדות חינוך לנוער.

37 מיליון שקל יועדו לפיתוח תשתיות של מאחזים שהוכשרו. תקציב בסך 184 מיליון שקל יועד למימון הוצאות הנובעות מהמצב הביטחוני, ותקציב נוסף הוקצה לליווי מקצועי לרועים בחוות חקלאיות.

אמנם התוכנית לא קודמה באופן רשמי, הן בשל התנגדות של גורמי הביטחון והן בלחץ בינלאומי, אך בפועל התוכנית מיושמת במסגרת התקציב ובמסגרת הכספים הקואליציוניים, בשיתוף פעולה בין משרד האוצר, מינהלת תקומה ומשרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות, הנשלטים כולם על ידי מפלגת הציונות הדתית, ללא החלטת ממשלה בעניין. על מנת להסיר חסמים לביצוע התוכניות, השרה סטרוק מונתה לחברה במועצת רשות מקרקעי ישראל, ונציג ממשרדה מונה לוועדת המשנה להתיישבות של מועצת התכנון העליונה במינהל האזרחי.

כדי להשלים את התמונה יש לציין כי גם ועדת המשנה לאיו"ש של ועדת חו"ב, אשר בסמכותה מעקב ופיקוח על העניינים האזרחיים בשטחים, נשלטת על ידי ח"כ צבי סוכות, גם הוא ממפלגת הציונות הדתית.

כך – באמצעות נטילת הסמכויות מהריבון הזמני הצבאי, שליטה מוחלטת בתקציבים ושליטה בגופים המשפיעים ביותר על המדיניות בגדה – ביססה מפלגת הציונות הדתית שליטה כמעט מלאה בגדה המערבית, תוך הסרת מנגנוני בקרה ופיקוח, מה שמאפשר לשרי המפלגה חופש פעולה כמעט בלתי מוגבל.

משמעות שינויים אלו כבר מורגשת בשטח. בתחילת מאי 2024 פורסם כי משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות, בשיתוף עם מינהלת ההתיישבות במשרד הביטחון, פועל לחיבור תשתיות מים, חשמל, ביוב ותקשורת לכ-68 מאחזים שעדיין לא הוכשרו מבחינה חוקית. אלו הם המאחזים המכונים "ההתיישבות הצעירה", אשר לצורך חיבורם לתשתיות הם הוגדרו כ"אתרים בהסדרה" מכוח החלטת הקבינט מיום 12.02.2023. תוכנית זו מהווה הכשרה בפועל של מאחזים ללא צורך בהחלטת ממשלה. לחלק מהמאחזים ברשימה, שהוגדרו כאתרים בהסדרה, אין כלל היתכנות משפטית להסדרה בעתיד, בין היתר בשל מיקומם על קרקעות פלסטיניות פרטיות.

בנוסף, בהובלת שני המשרדים בוטל חוק ההתנתקות ביחס לצפון הגדה המערבית, במטרה לחזור להתנחלות מלאה בצפון הגדה המערבית. נכון לכתיבת שורות אלה, ההתנחלות חומש אוכלסה.

משרד המורשת

משרד חדש אשר פוצל ממשרד ירושלים ומורשת. לשר המורשת מונה עמיחי אליהו ממפלגת עוצמה יהודית. בדומה לפעילות משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות, משרד המורשת עוסק בשינוי המציאות בשטח באמצעות אגף תשתיות מורשת, היוזם, מתקצב ומבצע באמצעות חברות ממשלתיות פרויקטים בהיקף של מאות מיליוני שקלים. כמו כן, המשרד פועל להטמעת נרטיב לאומני ומורשת לאומית בציבור היהודי בישראל באמצעות "אגף תקציב והנחלת המורשת".

כדי לתת לשר אליהו שליטה בכל הגורמים הנוגעים לעניין, הועברו תחת סמכותו של משרד המורשת רשות הטבע והגנים הלאומיים, רשות העתיקות, המועצה לשימור אתרי מורשת ותוכנית "ציוני הדרך". [כן הועברו שני התקנים של קמ"ט ארכיאולוגיה במנהל האזרחי ממשרד התרבות למשרד המורשת](#). אמנם הייעוץ המשפטי לממשלה הבהיר שניהול הארכיאולוגיה בגדה המערבית נוגע רק למימון הקמ"טים ולא מקנה למשרד או לתאגידים הכפופים אליו סמכויות לפעול בשטח, אך עם העברת התקנים הודיע השר כי ניהול הארכיאולוגיה בגדה המערבית עובר לאחריותו.

ביולי 2023 אישרה הממשלה [תוכנית להצלה, לשימור, לפיתוח ולמניעת שוד והרס עתיקות באתרי מורשת באזור יהודה השומרון ובקעת הירדן](#), בתקציב של 120 מיליון ש"ח. התוכנית מתייחסת לכלל הגדה המערבית, ומתוקצבת בה פעילות גם בשטחי A ו-B. התוכנית עוסקת רק בשימור אתרים בעלי חשיבות למורשת עם ישראל לאורך הדורות, ואין התייחסות כלשהי לשימור ממצאים המקושרים לדתות או לעמים אחרים. זאת בהתאם למדיניות משרד המורשת, שרואה בעצמו אחראי רק לעתיקות שיוכיחו את הזכות ההיסטורית של עם ישראל בארץ.

המשרד לביטחון לאומי

משטרת ישראל

עם הקמת הממשלה עבר בכנסת [תיקון 37 לפקודת המשטרה](#), שהרחיב את סמכויות השר לביטחון לאומי, העביר אליו סמכויות שהיו בתחום סמכותו של מפכ"ל המשטרה, והכפיף את פעילות המשטרה לשר בן גביר. התיקון מאפשר התערבות של השר – וכך של הדרג הפוליטי – בכל פעולות המשטרה.

'האגודה לזכויות האזרח' [עתרה לבג"ץ](#) נגד התיקון לפקודה. בעתירה נכתב כי כוחה של המשטרה והפוטנציאל לפגיעה קשה ובלתי מידתית בזכויות אדם דורשים הקפדה על כך שהכוח לא יהפוך לבלתי מוגבל. הם אף דורשים הקפדה על כך שהשימוש בכוח ייעשה למטרה של אכיפת הדין בצורה שוויונית, ושלא ייעשה בו שימוש לקידום מטרות פוליטיות של מי שמחזיק ברגע נתון בשלטון.

ב-18 ביוני 2023 הוציא בג"ץ צו על תנאי, המורה למדינה לנמק מדוע לא יבוטל התיקון לחוק. בנוסף, ב-10 בינואר 2024 הוציא בג"ץ צו ביניים שאוסר על השר להתערב בהפגנות, לאחר שהמשטרה אסרה באופן עקבי על הפגנות נגד המלחמה, בעיקר כאלה שאורגנו על ידי הנהגת החברה הערבית.

חרף ההליכים המשפטיים שעדיין מתנהלים, תוצאותיה של הסמכת השר לביטחון לאומי להתוות את "מדיניות המשטרה ואת העקרונות הכלליים לפעילותה", ולקבוע "מדיניות כללית בתחום החקירות" או "עקרונות כלליים" בעניין העמדה לדין על ידי התביעה המשטרית, ניכרות באופן מובהק בכל הקשור להגנה על חופש הביטוי בתוך ישראל הריבונית ולאכיפת חוק על מתנחלים אלימים בגדה המערבית.

עם פרוץ המלחמה התרחשה עלייה קיצונית בהיקף ועוצמת האלימות של מתנחלים כלפי פלסטינים ורכושם. חרף המצב הקשה בשטח, השר לביטחון לאומי אסר על מפקד מחוז ש"י להשתתף בפגישה עם שר הביטחון בשל התנגדותו לביקורת של הצבא והשב"כ לגבי [אי אכיפת החוק על ידי המשטרה על מתנחלים אלימים](#). תחת זאת הנחה השר להקים מנגנון מיוחד בימ"ר מחוז ש"י, שיפעל נגד פעילי שמאל בגדה. היעדרה המוחלט של אכיפה משטרית חייב את הצבא ליעד לטיפול באלימות מתנחלים כוח מתוך מג"ב איו"ש, אשר כפוף לצבא, בכדי למלא את הוואקום שנוצר. בהיעדר חקירות פליליות, מתנחלים החשודים בפגיעה בפלסטינים מטופלים לעיתים באמצעות צווים מנהליים.

שירות בתי הסוהר

גם **שירות בתי הסוהר** מצוי תחת סמכות השר לביטחון לאומי. עם כניסתו לתפקיד ביקש השר לביטחון לאומי לפגוע בתנאי הכליאה של האסירים הפלסטיניים. [ניסיון זה נבלם בשל התנגדות גורמי הביטחון](#). מאז פרוץ המלחמה – בחסות האווירה הציבורית והרצון לנקמה על הטבח שחולל חמאס ב-7 באוקטובר, ובשל ריבוי העצורים – מתווה השר בן גביר את מדיניות הכליאה כמעט לבדו.

עקב כך, מאז אוקטובר 2023 בתי הכלא נסגרו לעולם החיצון כמעט לחלוטין, תוך מניעת גישה לנציגי הצלב האדום והגבלת הגישה של עורכי דין ומבקרים אחרים. האסירים והעצורים מוחזקים בצפיפות איומה, התפריט שניתן להם אינו עומד במינימום הדרוש בחוק, והם חשופים לאלימות קשה מצד הסוהרים. כתוצאה מכך, [עד סוף מרץ 2023 מתו 10 כלואים פלסטינים שהוחזקו בידי שב"ס](#). [עתירה](#) שהגישה 'האגודה לזכויות האזרח' יחד עם ארגונים נוספים נגד תנאי הכליאה נדחתה על הסף. [עתירות נגד האיסור על ביקורי הצלב האדום ועל הרעבת האסירים](#) עודן תלויות ועומדות.

הקמת המשמר הלאומי

ב-2 באפריל 2023 התקבלה החלטת ממשלה להקמת משמר לאומי. במסגרת ההחלטה נקבע כי תוקם ועדה שתדון בסמכויות המשמר ובכפיפות שלו, ותציע אם הוא יהיה כפוף למפקד"ל המשטרה או לגוף אחר. המשמר הלאומי אמור לפעול בערים מעורבות בתוך ישראל וגם בירושלים המזרחית.

בינואר 2024 הגיש השר לביטחון לאומי [הצעה לאישור הממשלה](#), במסגרתה ישונה את השם של משמר הגבול ל"משמר הלאומי", ובה ביקש להורות לשר הביטחון להעביר אליו 2,000 אנשי מילואים מצה"ל. בנוסף אליהם, אל המשמר יוכלו להתנדב 28 אלף מתנדבים למילואים בכיתות כוננות. השר ביקש גם להציג בתוך 45 ימים "הוראות פתיחה באש ייעודיים, קבועים או נצורים לחירום". בנוסף מבקש בן גביר להעביר את מערך פיקוד העורף למשרד לביטחון לאומי, וכן להעביר את הסמכות לגיוס מילואים של המשמר הלאומי משר הביטחון לשר לביטחון לאומי. תוכנית זו לא יצאה בינתיים אל הפועל למיטב ידיעתנו.

הרשות לאכיפה במקרקעין

הרשות לאכיפה במקרקעין אמונה על האכיפה של עבירות התכנון והבנייה בישראל, ואחראית לוודא כי הרשויות המקומיות פועלות לאכוף אותן. ב-7 באפריל 2024 אישרה הממשלה את העברת הרשות ממשרד האוצר למשרד לביטחון לאומי, וכך האחריות לאכיפה של בנייה לא חוקית בתוך ישראל עברה לאחריותו של השר בן גביר. במסגרת תוכניתו של בן גביר ל"משילות" בנגב הוא מעוניין לשלוט באכיפת הבנייה של הבדואים. הגורמים המקצועיים במשרדי האוצר, הפנים והמשפטים [מתנגדים להעברת הרשות לידי השר בן גביר](#), ואף עושים בימים אלה מאמץ להגבלת היכולת שלו לשנות את אופן פעולתה של הרשות. לצורך השלמת ההעברה נדרש אישור הכנסת, וכרגע המהלך אינו מקודם בשל מאבקים בתוך הקואליציה. העברת הסמכות אמנם אינה נוגעת ישירות לשטחים, אך היא ביטוי נוסף של הניסיון לבסס עליונות יהודית בכל השטחים עליהם שולטת ישראל, כפי שהוכרז בסעיף הראשון לקווי היסוד של הממשלה.

האגף לכלי ירייה

מאז כניסת השר בן גביר לתפקידו הוא פועל כדי להגדיל באופן ניכר את מספר רישיונות הנשק הפרטי לאזרחים ישראלים. ביוני 2023 הורה השר [לערוך שינויים בתבחינים שיקלו על קבלת רישיון לנשק](#). אירועי השבעה באוקטובר ערערו את הביטחון האישי ואת האמון של הישראלים בגורמי הביטחון. בתגובה, במקום לפעול להגברת האמון האזרחי ברשויות אכיפת החוק, השר החליט להקל משמעותית את הקריטריונים ואת ההליך להוצאת רישיון לנשק. מאות אלפי בקשות הוגשו, ובסוף יוני 2024 פורסם כי השר העניק את הרישיון המאה וארבעים אלף. במסגרת הרפורמה שהוביל השר לביטחון לאומי כדי להקל בצורה משמעותית את הוצאת הרישיון לנשק הוגדרה רשימה של יישובים מזכים, אשר תושביהם זכאים לשאת נשק. אפיונם של יישובים אלה הם היותם יישובים בהם מתגוררים יהודים בסמיכות לגבול או ליישובים ערביים. [כל ההתנחלויות מוגדרות כיישובים מזכים, אשר תושביהם זכאים לשאת נשק](#).

בשל רצונו של השר להציף את המדינה בכלי נשק, [המשרד לביטחון לאומי מינה אנשים בלא הסמכה חוקית](#) לאשר רישיונות נשק המותנים במטווח. בין האנשים שהוגדרו "פקידי רישוי זמניים" נמנים אנשי לשכתו של השר בן גביר ומקורביו. גורמים אלו אישרו מאות עד אלפי רישיונות לאחזקת נשק לאזרחים, תוך העדפה של מתן רישיונות לתומכיו הפוליטיים ולמקורביו, בהם גם למי שאינם עומדים בקריטריונים לקבלתו. ניסיון של הוועדה לביקורת המדינה לפקח על הנושא לא צלח לאחר [שהשר הורה לפקידיו משרדו ולנציגי המשטרה לעזוב את הדין ולא להשתתף בו](#). [עתירה לבג"ץ בדרישה לשלול את הרישיונות שניתנו שלא כדין תלויה ועומדת](#).

בנוסף, בראש הוועדה לביטחון לאומי בכנסת, אשר בסמכותה מעקב ופיקוח על גורמי אכיפת החוק ועל פעילות המשרד, עומד ח"כ צביקה פוגל, גם הוא ממפלגת עוצמה יהודית. מאז החלה הוועדה לפעול בכנסת הנוכחית, פועל פוגל להעביר סמכויות נוספות למשרד לביטחון לאומי.

שינויי חקיקה, תמיכה תקציבית והסרת חסמים בירוקרטיים

מדיניות הסיפוח והרחבת השליטה הישראלית באה לידי ביטוי לא רק בשינויים מבניים אלא גם בחקיקה ובנהלים המסירים חסמים בירוקרטיים, ומאפשרים האצה מסיבית של הרחבת מפעל ההתנחלויות ושיפור איכות החיים של המתנחלים. בנוסף, מאז תחילת כהונתה של הממשלה ה-37, משרדי ממשלה רבים הפכו להיות צינור להעברת כספים להתנחלויות, באמצעות העברת חוקים המאפשרים הזרמת תקציבים ישירות מרשויות בישראל לרשויות בגדה. כך, כספי המיסים של כלל אזרחי ישראל משמשים למימון ההתנחלויות על חשבון הצרכים שלהם. זו אמנם לא תופעה חדשה, אבל בממשלה הנוכחית מדובר בהיקפים חריגים. כאמור, גם במהלך מלחמה בה נדרש קיצוץ תקציבי רחב, אושרו העלאות תקציביות למשרדים כמו המשרד למשימות לאומיות, ותועדפו פרויקטים בגדה.

שינויי חקיקה והסרת חסמים

תיקון החלטת ממשלה 150

ב-18 ביוני 2023 [קיבלה](#) הממשלה החלטה (תיקון החלטת ממשלה 150), ובה [שני שינויים מרכזיים](#) בכל הנוגע לתכנון ובנייה בגדה המערבית. השינוי ראשון הוא העברת הסמכות לאישור שלבי התכנון משר הביטחון לשר הנוסף במשרד הביטחון. כך הפך סמוטריץ' לדרג המדיני המוסמך לאשר בנייה חדשה בשטחים. השינוי השני צמצם את הצורך באישור הדרג המדיני, שעד אז נדרש בכל מעבר של שלב תכנוני, לשלב הראשון בלבד. בהתאם להחלטה החדשה, מעת שהדרג המדיני החליט לאשר קידומה של תוכנית בשטח מסוים אין עוד צורך באישורים נוספים בשאר שלבי התכנון. השינוי נועד להקל ולזרז הקמה של התנחלויות חדשות והכשרה רטרואקטיבית של מאחזים בלתי מורשים.

הקמת התנחלויות חדשות מהווה מעשה ריבוני לכל דבר ועניין, והיא אף בעלת השלכות מדיניות מרחיקות לכת. על כן, עד התיקון להחלטת ממשלה 150 ([שהתקבלה](#) בשנת 1996), המנגנון להקמה ולהרחבה של התנחלויות חדשות בגדה המערבית (אף שגם הוא היה נגוע כולו באי חוקיות) היה שונה מן המנגנון של הקמת יישובים חדשים בתוך ישראל. המנגנון איפשר עצירה של התקדמות תהליך התכנון והאישור אם הממשלה מוצאת לנכון לעצור אותו.

ההחלטה שהתקבלה ביוני 2023 ביטלה גם את האישור המדיני שנדרש עד כה להרחבה של יישוב קיים, ובכך סוללת את הדרך להכשרה של המאחזים בגדה כשכונות של התנחלויות קיימות, ולהרחבה מסיבית של ההתנחלויות. צמצום מידת המעורבות הממשלתית בהליך הבעייתי מלכתחילה של הקמת יישובים בשטח הכבוש מלמד כי ממשלת ישראל פועלת להחלת ריבונות מלאה. על ידי הסרת מעט המגבלות שהושמו בעבר על הרחבת התנחלויות, הממשלה פועלת לקדם סיפוח רשמי של השטחים הכבושים, כדי שתוכל לעשות בהם כבשלה. ההשלכות של החלטת הממשלה, מעבר להפרה של הדין הבינלאומי, הן העמקת והרחבת הפגיעה בזכויות אדם של פלסטינים בשטחים הכבושים.

ביטול סעיפי הפינוי בחוק ההתנתקות

ב-21 במרץ 2023 עבר התיקון לחוק ההתנתקות, המאפשר שהיית קבע של יהודים באזור צפון השומרון, שפונה במסגרת תוכנית ההתנתקות. זהו הצעד הראשון בהקמה מחדש של ארבע ההתנחלויות שפוננו והכשרת המאחז הבלתי חוקי חומש. ב-22 במאי 2024 [הכריז](#) שר הביטחון גלנט על הרחבת התחולה של החוק לביטול ההתנתקות בגדה המערבית גם על השטחים בהם היו ההתנחלויות שא-נור, גנים וכדים בצפון הגדה. הצעת חוק המבקשת [לבטל את איסור הכניסה והתנועה של ישראלים לרצועת עזה](#), ובכך להביא לביטול מלא של חוק ההתנתקות, הונחה על שולחן הכנסת בנובמבר 2023, אך לא קודמה.

משרד התקשורת

ב-2 באפריל 2024 הציגו שר התקשורת שלמה קרעי ומנכ"לית משרד התקשורת בפני ראשי ההתנחלויות [תוכנית](#) מקיפה להגברת הקליטה הסלולרית בשטחים, בתקציב של 50 מיליון שקלים. בשלב הראשון בתוכנית מתוכננת הקמת אתרי סלולר ב-20 נקודות שנבחרו על ידי המינהל האזרחי ומופוז כדחופות ומהירות לביצוע. בהמשך צפויים לקום עוד עשרות אתרי סלולר, בתיאום עם ראשי הרשויות ובהתאם לצורך של המתנחלים, אשר משתמשים ברשתות הישראליות.

במקביל, לאחרונה, נכנסו לתוקף [צווי עיצומים](#) עליהם חתם המפקד הצבאי, במסגרתם ניתן להטיל עיצומים כספיים על חברות סלולר שלא יעמדו בכיסוי של 95% מהכבישים בגדה שבהם נוסעים אזרחים ישראלים.

תמיכה תקציבית

כספים קואליציוניים

כספים קואליציוניים הם הקצאות תקציביות המאושרות על ידי הממשלה ולא בחקיקה בכנסת, ואינם נכללים בבסיס התקציב אלא תקפים רק לתקופה שנקבעה בהסכם להקצאתם. לאחר הקמת הממשלה הוחלט על הקצאה של כ-8 מיליארד ש"ח בכל אחת מהשנים 2023 ו-2024 למטרות שונות שנכללו במסגרת ההסכמים הקואליציוניים, ויועדו בעיקר עבור המגזרים החרדי והדתי-לאומי. מתוכם 620 מיליון ש"ח יועדו באופן בלעדי להתנחלויות (310 מיליון ש"ח בכל אחת מהשנים 2023 ו-2024).

לאחר פרוץ המלחמה החליטה הממשלה לקצץ בכספים הקואליציוניים לשנת 2024 סכום של כ-5.7 מיליארד ש"ח, כולל קיצוץ של כ-140 מיליון ש"ח בכספים שנועדו להתנחלויות. אך במקביל לקיצוץ נוספו הקצאות תקציביות חדשות בסך של 530 מיליון ש"ח להתנחלויות. עקב כך, **סך הכספים הקואליציוניים שיועדו בפועל להתנחלויות לשנת 2024 עומד על 737 מיליון ש"ח**.⁵

מענקים מיוחדים לרשויות המקומיות בהתנחלויות

הנתונים הכספיים של הרשויות המקומיות מראים כי הרשויות המקומיות בהתנחלויות נהנות מתקציבים

5 שלום עכשיו, מיליארדים להתנחלויות בתקציב 2024, 19.02.2024

גבוהים יותר מאשר רשויות בתוך ישראל. בשנת 2023 העביר משרד הפנים לרשויות בהתנחלויות מענקים בסך כולל של 795.4 מיליון ש"ח, שהיוו כ-10.5% מכלל המענקים שהמשרד נתן לכל רשויות, בעוד אוכלוסיית המתנחלים מהווה רק כ-5% מכלל האוכלוסייה הישראלית. מענקי איזון ומענקים שונים הניתנים לכלל הרשויות המקומיות בישראל (כולל בהתנחלויות) ניתנים על פי קריטריונים שוויוניים. בנוסף למענקים אלו הממשלה מעבירה להתנחלויות מענקים מיוחדים כגון "מענק אוסלו", שניתן כל שנה מאז הסכמי אוסלו (בשנת 2023 הוא עמד על כ-18 מיליון ש"ח). הכספים המוקצים במסגרת המענקים המיוחדים אינם קבועים מראש ובבסיס התקציב מופיעים רק חלק מהסכומים שמוענקים בסופו של דבר, וחלק מהמענקים מחולק במסגרת החלטות ממשלה ייעודיות. כך למשל, בבסיס התקציב לשנת 2023 לא הוקצה כסף ל"מענק ביטחוני חד פעמי לרשויות ביו"ש", אך בפועל ניתנו במענק זה 77.6 מיליון ש"ח. מענק אוסלו עמד על 1.2 מיליון בבסיס התקציב, אך בפועל חולקו 17.7 מיליון שקלים.⁶

העברת כספי ארנונה להתנחלויות

הממשלה ביצעה רפורמה בקרן הארנונה, המאפשרת להעביר כספי ארנונה שנגבו בתוך ישראל לשימוש ההתנחלויות. **חוק קרן הארנונה** מתמקד בהקמת קרן עסקית לחלוקה מחדש של הכנסות מארנונה בין רשויות מקומיות. הקרן מיועדת לעודד הקמת דירות מגורים באזורים שבהם הארנונה הנגבית אינה מספיקה לכיסוי הוצאות השירותים לתושבים החדשים. שר האוצר, בצלאל סמוטריץ', דחף להקמת הקרן, תחת האמתלה שמדובר בכלי לקידום צדק חלוקתי באמצעות העברת כספים מרשויות חזקות לקופה משותפת, ממנה יחולקו הכספים לרשויות חלשות יותר. אך כבר במהלך הליך החקיקה הועלו חששות מצד מתנגדי החוק כי הקרן תשמש צינור להזרמת כספים משיקולים פוליטיים, וכן שתהווה אמצעי לחיזוק תנופת הבנייה בהתנחלויות. זאת משום שהחוק חוקק באופן המאפשר בפעם הראשונה [הקצאת כספים להתנחלויות על חשבון יישובים בשטחי ישראל](#), תוך הפרה של הדין הבינלאומי. העברת הכנסות היא חד צדדית: התנחלויות לא יעבירו כספים לקרן הארנונה, אך זכאיות לקבל ממנה מענקים.⁷

העברת כספי ארנונה להתנחלויות נעשית גם באמצעות **תיקון פקודת העיריות**, שמאפשר חלוקה של כספים מתעשייה ומסחר להתנחלויות הסמוכות ליישובים בתוך ישראל. [הצעת החוק, שאושרה ב-2 באפריל 2024](#), מהווה אקט סיפוחי, המוחק את הקו הירוק והופך התנחלויות ליישובים ישראליים באמצעות העברת כספים אליהם מעיריות וממועצות בתוך תחומי ישראל. כך למשל, העיר מודיעין תחויב להעביר נתח מהכנסותיה להתנחלות מודיעין עילית שמעבר לקו הירוק. **משרד התחבורה**

בתוכנית התקציבית למשרד התחבורה לשנים 2023-2024 הוקצו לפיתוח כבישים בהתנחלויות **קרוב ל-4 מיליארד ש"ח (3,898 מיליון) מסך תקציב פיתוח הכבישים בישראל**, העומד על 16.5 מיליארד ש"ח. כלומר, 24% מתקציב הכבישים של ישראל מיועד לפיתוח מפעל ההתנחלויות. [גם לאחר הקיצוץ התקציבי](#)

6 למידע נוסף ראו: שלום עכשיו, [מיליארדים להתנחלויות בתקציב 2024](#), 19.02.2024.

7 צבי זרחיה וגיא נרדי, "הרשויות המקומיות הפכו בכפייה לצינור המזומנים של ההתנחלויות", Ynet, 03.04.2024.

שאושר בינואר 2024, כ-20% מתקציב הכבישים של ישראל (קרוב ל-3 מיליארד ש"ח) מיועדים לכבישים בהתנחלויות. יצוין כי במסגרת ראיון שנתן השר סמוטריץ' בערוץ 14 הוא טען כי תקציב פיתוח הכבישים להתנחלויות יעמוד על 7 מיליארד ש"ח.

בנוסף, 160 מיליון ש"ח נוספו ל**בסיס התקציב** לטובת שדרוג כבישים בשטחים – כלומר סכום זה יוקצה בכל שנה כתקציב קבוע לטובת שדרוג כבישים בשטחים. השרה רגב הבהירה ש"הפרויקטים הללו מבטאים את סדר העדיפויות של הממשלה הנוכחית שרואה ביהודה ושומרון את לב ליבה של מדינת ישראל, שבו צריך להשקיע כמו בכל מקום אחר במדינה". השקעה מרכזית בתוכנית היא בכבישים עוקפים, המחברים בין ההתנחלויות ואת ההתנחלויות לכבישים ראשיים בשטח ישראל.

הרחבה מסיבית של מפעל ההתנחלויות ועידוד ישראלים לעבור להתגורר בשטח הכבוש

בהתאם ליעד המוצהר של הכפלת אוכלוסיית המתנחלים והשלמת הסיפוח, הממשלה פועלת להרחבה מסיבית של מפעל ההתנחלויות, בד בבד עם יצירת תנאים אטרקטיביים ושיפור איכות החיים, אשר יעודדו ישראלים להתנחל בגדה המערבית.

מינויו הכפול של סמוטריץ' לשר האוצר ולשר במשרד הביטחון ריכז בידיו כוח אדיר, המאפשר שימוש במנופי לחץ על שלל גורמים כתוצאה מתפקידו כשר אוצר, על מנת לממש את חזון סיפוח הגדה, מחיקת הקו הירוק ונרמול ההתנחלויות. המציאות המבנית והמשפטית החדשה שתוארה בפרקים הקודמים – שנוצרה עם הפיצול במשרד הביטחון ומינויו של סמוטריץ' לשר הנוסף שם, העברת הסמכויות מהצבא לידי גורמים אזרחיים, הקמת מינהלת ההתיישבות, מינוי סגן אזרחי לראש רמ"א ושילוב הכוחות עם משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות בראשות השרה סטרוק – יוצרת מציאות פיזית חדשה בשטחי הגדה.

בשטח, ניכר שהגדה המערבית משנה את פניה במהירות, כאשר המטרה היא להבטיח רצף טריטוריאלי ישראלי היוצר אזורי חיץ בין האזורים הפלסטינים ודוחק את התושבים הפלסטינים למובלעות מופרדות קטנות.

אחד ממוקדי העשייה של סמוטריץ' הוא מה שהוא מכנה "השטחים הפתוחים" בגדה, כלומר עתודות הקרקע שלה. סמוטריץ' סימן כיעד את המאבק נגד בנייה ופיתוח פלסטיניים – שבו הוא רואה חשיבות לא פחותה מאשר קידום הפיתוח והבנייה של מפעל ההתנחלות. "הצד השני פועל אקטיבית לתפיסת שטחים ואנחנו צריכים לעשות את אותו הדבר", אמר בדיון בוועדת חוץ וביטחון בכנסת שהוקדש לסוגיית הבנייה הפלסטינית. לצד זאת הממשלה מובילה תנופת בנייה ופיתוח בגדה ומדיניות של התרחבות השליטה הישראלית בכל חלקיה.

הקמת מאחזים ומאחזי חוות חדשים

מאחזים בלתי מורשים הם התנחלויות של אזרחים ישראלים שהוקמו בשטחים הכבושים, שבניגוד להתנחלויות מורשות הוקמו ללא החלטת הממשלה, אך לרוב תוך מעורבות, סיוע ומימון של גופים ממשלתיים שונים. כבר מאמצע-סוף שנות ה-90 המאחזים משמשים כלי אפקטיבי להשתלטות על קרקעות. רבים מהמאחזים נבנו באופן מלא או חלקי על קרקע פלסטינית פרטית וללא היתרי בנייה. בסך הכל נבנו בגדה המערבית עד היום 201 מאחזים לא מורשים. רבים מהם הוכשרו בדיעבד או מצויים בהליכי הכשרה.

לפי נתוני 'שלום עכשיו', מאז הקמת הממשלה הנוכחית הוקמו 41 מאחזים חדשים, לפחות מחצית מהם הם מאחזי חוות: במהלך שנת 2023 הוקמו 26 מאחזים, ובמהלך המחצית הראשונה של 2024 הוקמו 15 מאחזים.⁸ במכתב שנחשף לאחרונה כתב אלוף פיקוד המרכז היוצא, יהודה פוקס, כי בשנת 2023 היתה עלייה במספר המבנים הבלתי חוקיים שהוקמו על ידי ישראלים, לצד מספר גדול של פלישות למקרקעין. בנוסף ציין, כי מאז פרוץ המלחמה בעזה היתה עלייה חדה, הכוללת הקמת מבנים וסלילת דרכים, בקרקע שאינה אדמת מדינה – כולל באדמות פלסטיניות פרטיות ובשטחי B. פוקס ציין כי מינהלת ההתיישבות בולמת פעולות אכיפה לפינוי בנייה זו.⁹ בנוסף הוקמו גם "מאחזונים" – נקודות שבהן מתנחלים קבעו אוהלים או נוכחות חלקית, וחודשה הנוכחות המתנחלית בעמונה, בחומש ובאביתר.¹⁰

מאחזי-חוות

בשנים האחרונות ישראל מקדמת גם מאחזי חוות חקלאיות (חוות בודדים / חוות צאן), שמטרתן המוצהרת היא השתלטות על קרקע בהיקף של מאות אלפי דונמים בשטחים הכבושים.¹¹ מאחזי החוות – תופעה חדשה יחסית – מוקמים ללא החלטה רשמית של ישראל על הקמת התנחלות חדשה, ללא היתרי בנייה, וכמו כל שאר ההתנחלויות והמאחזים בגדה המערבית הם מפירים את החוק הבינלאומי. למרות זאת, ישראל תומכת בהם ומעניקה להם הקצאות בלעדיות לשטחי רעייה, מענקים כספיים וסיוע בתשתיות. הסיוע ניתן באופן ישיר על ידי משרדי הממשלה או באמצעות גופים שונים, הממומנים גם הם מהקופה הציבורית. 62 מאחזי החוות שהוקמו עד כה מיושבים ברובם על ידי מספר קטן של נפשות. המתנחלים משתלטים על אדמות נרחבות סביבן באמצעות רעיית צאן על שטחים עצומים, ניכוס מקורות מים, ופעמים רבות גם הפעלת אלימות כנגד פלסטינים בני המקום.¹²

8 נתוני מעקב התנחלויות, שלום עכשיו.

9 מכתב מאת אלוף פיקוד המרכז יהודה פוקס (המפקד הצבאי) לרמטכ"ל המסכם דיון שנערך בלשכתו בנושא "היעדר אכיפה כלפי בנייה בלתי חוקית באיו"ש, 21.03.2024. המסמך פורסם לראשונה ב:

Ronen Bregman, Mark Mazzetti, "The Unpunished: How Extremists Took Over Israel", *The New York Times*, 16.05.2024

10 עמונה: – מאחז שפונה ב-2017 בהוראת בג"ץ ולמפוניו הוקמה ההתנחלות עמיחי. להרחבה על עמונה ראו: יש דין, [המאחז הלא חוקי עמונה –](#)

[כרוניקה של גזל אדמות פרטיות](#), דצמבר 2020; חומש – מאחז שהוקם לאחר שההתנחלות חומש שבצפון השומרון פונתה במסגרת תכנית ההתנתקות

11 למשל, בפברואר 2021 מזכ"ל אמנה זאב חבר (זמביש) הצהיר בכנס של התנועה כי "חוה אחת יכולה ואכן עושה פעולה של שימור קרקע באלפי דונמים, ולכן הדבר הזה הוא דבר מרכזי". הוא הסביר שהחוות מהוות כלי יעיל יותר לתפיסת שטח מהתנחלויות, שכן הן חולשות

על דונמים רבים יותר. הגר שיזף, "מזכ"ל אמנה: נקים השנה עוד עשר חוות בגדה, הן יעילות יותר מהתנחלויות", *הארץ*, 22.2.2021.

12 יש דין, רועים בשדות זרים - חוות צאן של מתנחלים ישראלים בגדה המערבית והפגיעה שלהן בזכויות האדם של הפלסטינים, מאי 2022.

כך תיאר סמוטריץ' את התכלית מאחורי ההקמה וההסדרה של החוות החקלאיות: "**החוות הן כלי מנה-אסטרטגי לשמירת קרקע**. לא המצאנו את הגלגל. מאז ומעולם במדינת ישראל מרעה היה הכלי האפקטיבי ביותר לשמירה על קרקע. אתה לוקח חקלאי, אלף ראש פרות, גרוש וחצי השקעה שומר לך על 40,000 דונם. כלי שהתחיל כמו כל דבר בהתיישבות מלמטה. אנחנו קרובים מאוד למודל הסדרה של החוות האלה. אני חושב שזה צריך להיות בסמכות וברשות. יש עוד טיפה דיונים, ויכוחים משפטיים, אבל אני מעריך שתוך כמה חודשים יהיה לנו מודל שיאפשר לנו להכשיר את הרוב הגדול של החוות, הסדרה שתפתח את הדרך כמובן להשקיע בהם בתשתיות, כמו בכל מקום אחר, להביא להם תשתיות של מים, של חשמל, פריצות דרכים, השתתפות במענקי מרעה. זה שוב ארוע שהוא מנה-אסטרטגי." ¹³

בסוף יוני 2024 התקיים מפגש שארגנו משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות והחטיבה להתיישבות, ובו הושקה תוכנית מרכיבי ביטחון לשנת 2024, שבמסגרתה תרכוש החטיבה להתיישבות בתיאום עם משרד הביטחון והמועצות המקומיות אמצעי ביטחון שונים לכל חווה, כגון ריינג'רים ורחפנים תרמיים. התוכנית מתוקצבת בסכום חסר תקדים של כ-75 מיליון ש"ח. ¹⁴

הקמת התנחלויות חדשות והכשרת עשרות מאחזים

בפברואר 2023 החליט הקבינט להכשיר מיידית עשרה מאחזים בלתי מורשים, ולהתקדם בהליכי ההכשרה של עשרות מאחזים נוספים. ¹⁵ עשרת המאחזים הללו אינם קרובים מספיק להתנחלויות קיימות כדי להכשירם כשכונות, ולכן נבחרו להכשרה מיידית כתשע התנחלויות עצמאיות חדשות. חלקם נמצאים על קרקעות שמעמדן לא הוסדר, וייתכן שהן אדמות פלסטיניות בבעלות פרטית. באפריל 2024 ארבעה מהם קיבלו סמל יישוב קבוע, המהווה אינדיקציה להשלמת הכשרתם. ¹⁶ בנוסף, במהלך 2023 קודמה הכשרתם של חמישה מאחזים נוספים. ¹⁷

בפברואר 2024 השר סמוטריץ' הורה לראש המינהל האזרחי לממש את החלטת הקבינט מהשנה הקודמת ולהכיר ב-63 אתרים הכוללים 70 מאחזים ¹⁸ – כולל אביתר וחומש – כמקומות "מיועדים להסדרה", לחברם לתשתיות ולהימנע מפעולות אכיפה של בנייה בלתי חוקית בהם. ¹⁹ בהמשך הפיץ סמוטריץ' בין משרדי הממשלה מסמך

13 שלום עכשיו, מהלכי הסיפוח של הממשלה – עדכון מיוחד, יוני 2024

14 חנן גרינווד, "להקים עשרות חוות נוספות בתקופה הקרובה": הושקה תוכנית בעלות עשרות מיליונים לאבטחה ביו"ש", ישראל היום, 26.06.2024

15 החלטה מס' 6/ב של ועדת שרים לענייני ביטחון לאומי (הקבינט המדיני-ביטחוני), 12.2.23. המאחזים: אביגיל, בית חוגלה, גבעת הראל, גבעת הרואה, גבעת ארנון, מצפה יהודה, מלאכי השלום, עשהאל, שדה בעז ושחרית. גבעת הראל וגבעת הרואה יוכשרו יחד כיישוב אחד, אף שהם אינם צמודים אחד לשני.

16 סמל יישוב, המתקבל ממשרד הפנים, הוא השלב הסופי בהקמת יישוב חדש בישראל. המאחזים שקיבלו סמל יישוב: משמר יהודה, שחרית, בית חוגלה ועשהאל.

17 מבואות יריחו, נופי נחמיה, פני קדם ונתיב האבות. שלוש תכניות אושרו למתן תוקף במאחזים: מבואות יריחו, נופי נחמיה, פני קדם, ותכנית נוספת אושרה להפקדה במאחז נתיב האבות. ראו: שלום עכשיו, "הממשלה הכריזה על קידום 6,000 יח"ד להתנחלויות בפועל קודמו 7,157, כולל הסדרה של חמישה מאחזים נוספים" 19.02.2023.

18 על פי ארגון 'שלום עכשיו' הנחיתו של סמוטריץ' מתייחסת לרשימה של 63 אתרים הכוללים בתוכם 70 מאחזים לא חוקיים, ראו: הממשלה מקדמת פיתוח ובניה ב-70 מאחזים לא חוקיים, 31.05.2024

19 מכתב מאת השר במשרד הביטחון בצלאל סמוטריץ' לראש המינהל האזרחי, 23.02.2024. במכתב צוין במפורש כי הרשימה אינה

הנחיות המורה להם להכיר ב-68 מאחזים כ"אתרים בהסדרה"²⁰ ולפעול לחבר אותם לתשתיות מים, חשמל, ביוב ותקשורת, לבנות בהם מבני ציבור ולספק להם שירותים מוניציפליים. משמעות ההנחיה היא שלמרות שהסדרתם לא הושלמה, מאחזים אלה ייהנו ממעמד כאילו היו מקומות חוקיים לצורך קבלת תקציבים ושירותים, הקמת תשתיות ואישור הקמת מבנים חדשים.²¹ **מעמד חדש זה של המאחזים מאפשר להם להמשיך להתרחב גם מבלי שהוסדרו, ובעצם להפוך להתנחלויות מורשות, שמעמדן דומה לכל יישוב בתוך ישראל הריבונית.** כמו כן, לא יבוצעו פעולות אכיפה לבנייה בלתי חוקית במאחזים שמיועדים להסדרה. הדברים נכונים גם עבור מאחזים שאין להם למעשה אופק הסדרה משפטי-תכנוני בשל הימצאם על קרקע פרטית. ב-27 ביוני 2024 החליט הקבינט על הכשרה של חמישה מאחזים בעומק הגדה המערבית באמצעות הקמת חמש התנחלויות חדשות, ובכללן ההתנחלות אביתר.²² **ככל הנראה, הסדרת המאחזים עברה בתחילת חודש יולי 2024 לאחריות מלאה של מינהלת ההתיישבות במשרד הביטחון.**²³

בסך הכל עד כתיבת מסמך זה פורסם דבר הקמתן של 16 התנחלויות חדשות רשמיות: אביגיל, בית חוגלה, גבעת הראל יחד עם גבעת הרואה, גבעת ארנון, מצפה יהודה, מלאכי השלום, עשהאל, שדה בעז, שחרית, גבעת אסף, אדוריים, שדה אפרים, חלץ, אביתר וחומש.

הקמת התנחלויות גדולות חדשות

- כמה פרויקטים גדולי היקף וחריגים, שפירושם הקמת התנחלויות חדשות, כבר יצאו לפועל, ובהם:
- הפיכת המאחז מצפה יהודה להתנחלות חדשה – "משמר יהודה": אלוף פיקוד המרכז חתם על צו הקובע תחום שיפוט להתנחלות חדשה מצפון לעיירה אלעובדיה שממזרח לבית לחם. מדובר בהתחלת מימוש החלטת הממשלה מפברואר 2023, שבה החליטה הממשלה על הכשרת עשרה מאחזים בלתי מורשים והפיכתם לתשע התנחלויות חדשות, ביניהם גם הכשרת המאחז "מצפה יהודה" (בשמו החדש "משמר יהודה"). בשלב הראשון מתוכננות לקום בשטח כ-3,600 יחידות דיור על כ-417 דונם, ובשלב השני ההתנחלות מיועדת להתרחב לעוד כ-2,000 דונם נוספים ולכ-10,000 יחידות דיור נוספות. לפי 'שלום עכשיו', משרד השיכון כבר שכר מתכננים ואדריכלים להכנת התוכניות להתנחלות החדשה, בסכום של כ-2.7 מיליון ש"ח.²⁴
 - התנחלות חדשה – "אריאל מערב": משרד השיכון החל בבניית התשתיות להתנחלות חדשה מערבית להתנחלות אריאל, המכונה "שכונת אמירים" או "אריאל מערב". באופן רשמי ההתנחלות היא חלק

סגורה, ויתכן שיתווספו אליה מאחזים נוספים.

20 ככל הנראה ש-68 המאחזים כוללים את 63 האתרים שבמכתב סמוטריץ' לראש המנהל ו-5 הנוספים שהכשרתם קודמה ב-2023.

21 עמית סגל, "הממשלה החלה בהכשרת 68 יישובים בלתי מוסדרים ביהודה ושומרון", חדשות 12, 20.04.2024.

22 אריאל כהנא ואמיר אטינגר, "ניצחון לסמוטריץ': הקבינט אישר - חמישה מאחזים יוסדרו; סנקציות יוטלו על בכירי הרש"פ", ישראל היום, 27.06.2024. המאחזים שהוחלט להכשירם כהתנחלויות חדשות: גבעת אסף, אדוריים, שדה אפרים, אביתר וחלץ.

23 ציוץ של כתבת מקור ראשון הודיה כריש-חזוני מתוך כנס בהשתתפות השר סמוטריץ' שהתקיים ב-9 ביוני 2024 ב"חוות שחרית" תחת הכותרת: "מגן ישראל - מטרת העל: סיכול הקמת מדינה פלסטינית". https://x.com/karash_hodaya/status/1799842906049810.

[718?t=X60bxjOhzyHbAT0Z6mMkqA&s=08](https://x.com/karash_hodaya/status/1799842906049810)

24 שלום עכשיו, הממשלה מקדמת עיר ישראלית חדשה בשטחים הכבושים, 28.02.2024.

מההתנחלות אריאל, אך היא נמצאת מחוץ לגדר של אריאל ובמרחק של כשני ק"מ ממנה. ההתנחלות החדשה נמצאת בצמוד ליישוב הפלסטיני סלפית, והיא תנתק למעשה את הכפרים הפלסטינים מצפון לסלפית, כדוגמת כפל חריס, חארס ואחרים, מעיר המחוז סלפית.

• הרחבת ההתנחלות בחברון: ביולי 2023 מתנחלים הקימו התנחלות חדשה ברחוב השוהדא בלב חברון, מדרום למערת המכפלה, בין בריכת השילוח להתנחלות אברהם אבינו. זהו אזור המאוכלס בפלסטינים ורחוק מההתנחלויות הקיימות עד כה בחברון. בנוסף הוקמה התנחלות חדשה גם ב"בית התקומה" – בניין מגורים על ציר ציון בשכונת א-ראס בחברון.

הכרזה על "אדמות מדינה"

אדמות ציבור, המכונות גם "אדמות מדינה", הן אדמות שאינן פרטיות, אשר הריבון מופקד על ניהולן. אדמות אלה אמורות לשמש לצורכי הציבור, למשל לטובת הקמת יישובים או פיתוח תשתיות. על פי החוק הבינלאומי, הכוח הכובש אינו מוסמך לעשות באדמות אלו כבשלו, אלא מדובר באדמות ששייכות לאוכלוסייה המקומית ונועדו לצרכיה. מבחינה פורמלית, כל פיסת קרקע בגדה המערבית שאינה אדמה פרטית נחשבת לאדמת ציבור, בין אם הקרקע רשומה כך ובין אם לאו. תחת משטר הכיבוש הישראלי קרקעות אלה מוגדרות כ"רכוש ממשלתי", והמינהל האזרחי מופקד על ניהולן. תנאי לכך שהמינהל האזרחי ינהל שטח מסוים או יקצה אותו לגופים אחרים הוא שהממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש בגדה המערבית יבצע פעולה של "נטילת חזקה" על אותו שטח. הכרזה על "אדמות מדינה" היא המנגנון שאימץ הממשל הצבאי הישראלי כדי "ליטול את החזקה" בשטחים שהוא מחשיב כרכוש ממשלתי.

עד שנת 1979 ישראל נהגה לתפוס בצו צבאי קרקעות פלסטיניות פרטיות ולהקצותן להקמת התנחלויות בטענה כי הדבר נובע מצורך ביטחוני. בעקבות פסק הדין בבג"ץ אלון מורה, שאסר פרקטיקה זו, ישראל אימצה מדיניות של הקמת התנחלויות על אדמות שהוכרזו כ"אדמות מדינה". כיום ישנם בגדה המערבית קרוב למיליון דונם של קרקעות שהמינהל האזרחי הכריז עליהן כעל "אדמות מדינה" החל משנות ה-80. ישראל משתמשת באדמות שהוכרזו כ"אדמות מדינה" באופן כמעט בלעדי לטובת פרויקט ההתנחלות הישראלי בשטחים הכבושים, ומדירה מהן יחידים וקהילות פלסטיניות. נכון ל-2018, מתוך כלל "אדמות המדינה" שהמינהל האזרחי הקצה לשימוש כלשהו מאז 1967, רק 0.25% הוקצו לשימוש של פלסטינים.²⁵

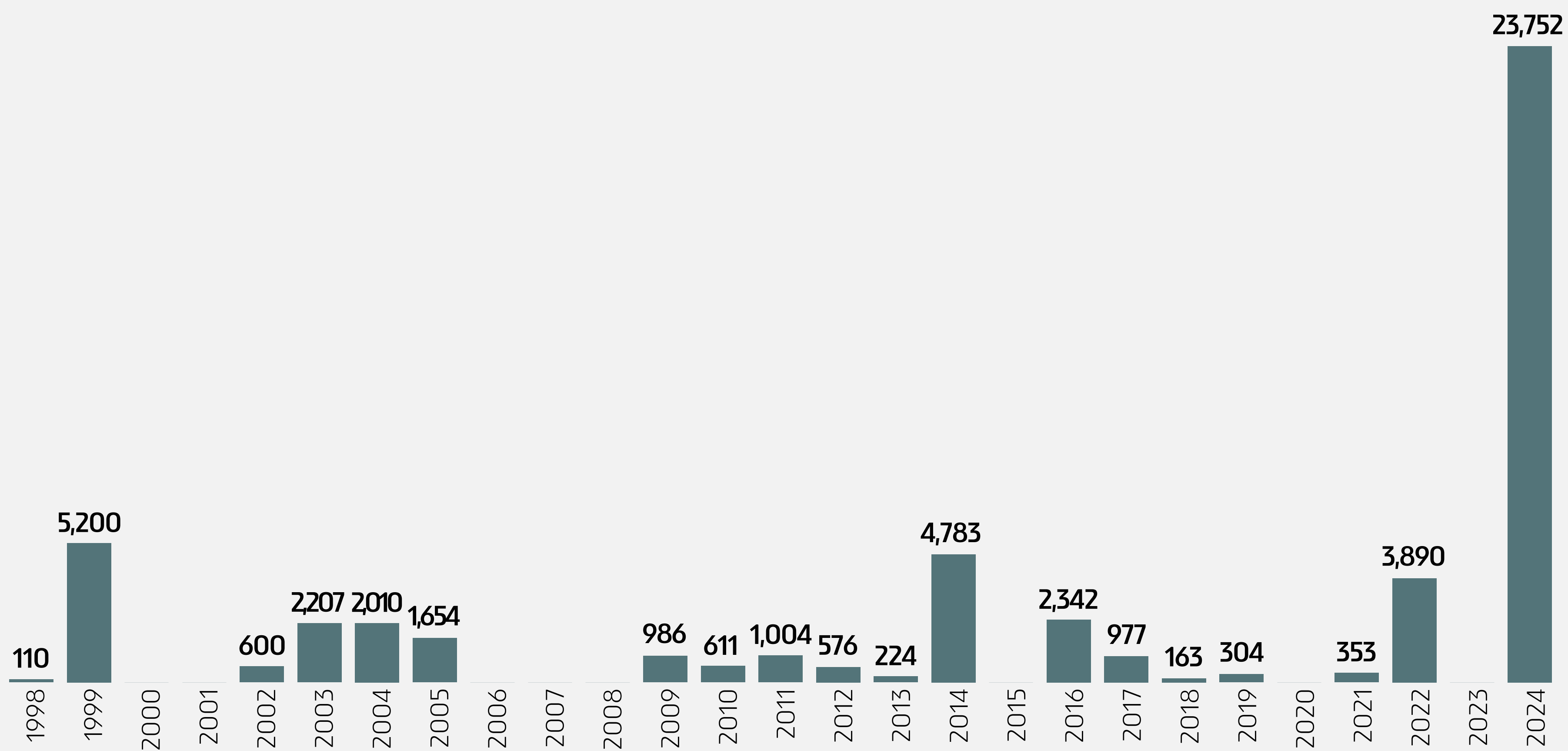
במחצית הראשונה של שנת 2024 [הוכרזו יותר כ-23,700 דונם כ"אדמות מדינה"](#) – שיא של לפחות 25 שנים.²⁶ לצורך השוואה, בכל העשור שבין 2014 ל-2023 הוכרזו 13 אלף דונמים.

25 יותם ברגר, "פלסטינים קיבלו רק כ-0.25% מאדמות המדינה שהוקצו בגדה מאז 1967", הארץ, 18.07.2018; יש דין, יהא חוטא נשכר - גזל אדמות פלסטיניות באמצעות הכרזה על "אדמות מדינה", במקומות שבהם נקטעו הליכי הסדר זכויות במקרקעין עם כיבוש הגדה המערבית 2021.

26 פירוט על ההכרזות ניתן למצוא בנספח א'

הכרזות על אדמות מדינה | לפי דונם

מקור: צוות מעקב התנחלויות, שלום עכשיו

רשימת ההכרזות שבוצעו כוללת:

- 2,600 דונם סמוך לאבו-דיס בין ההתנחלויות מעלה אדומים לקדר, ב-29 בפברואר 2024²⁷
- 170 דונם סביב האתר הארכאולוגי הרודיון, באפריל 2024²⁸
- 8,000 דונם בבקעת הירדן, ב-20 ביוני 2024
- כ-12,700 דונם נוספים בבקעת הירדן, ב-25 ביוני 2024
- 65 דונם באביתר, ב-9 ביולי 2024.

בין השנים 2018 ל-2023 מופו מחדש כ-24 אלף דונמים של "אדמות מדינה", רובם בשטחים שנמצאים בעומק הגדה – דבר שעשוי להצביע על תוכניות עתידיות לבנייה בהתנחלויות בעומק הגדה.²⁹ בנוסף, מאז הקמת מינהלת ההתיישבות, צוות "קו כחול" במינהל האזרחי, שאחראי למיפוי אדמות מדינה, מובל בפועל על ידי ראש המינהלת אליהו, ופעילותו הואצה מאד. לפי דיווחים בתקשורת, אליהו מוביל מדיניות אקטיבית של הכרזות "על כל מה שניתן", וזאת למרות התנגדות אנשי מערכת הביטחון, שמזהירים מפני התסיסה בשטח לה גורמות ההכרזות.³⁰

27 [צו ההכרזה](#) אלעזריה ואבו דיס, 29.02.2024.

28 [צו ההכרזה](#) הרודיון, 01.04.2024.

29 הגר שיזף, "יותר מעשרת אלפים דונמים בגדה הוכרזו כאדמות מדינה ב-2024, שיא של לפחות 25 שנים", הארץ, 10.04.2024

30 חנן גרינווד ואמיר אטינגר, "מי הבוס? כך מתנהל המאבק בין סמוטריץ' לגלנט ולצה"ל על השליטה ביהודה ושומרון", ישראל היום, 24.05.2024

תפיסתו הכוללת של השר סמוטריץ' משתקפת בתגובתו להכרזות בבקעת הירדן, עליהן אמר כי "קידום הכרזות על אדמות מדינה – נושא חשוב ואסטרטגי", וכי "בזמן שיש מי בארץ ובעולם שמבקש לערער את הזכות שלנו על יהודה ושומרון ועל הארץ בכלל, אנחנו מקדמים את ההתיישבות בעבודה קשה – ובאופן אסטרטגי, בכל רחבי הארץ."³¹

הכרזה על שמורות טבע, פארקים ויערות, ופיתוח אתרי טבע ותיירות

הכרזה על שטחים כשמורות טבע היא אחד מהכלים הרבים שבהם משתמשת ישראל כדי להעביר שטחים לשליטה ישראלית, להרחיק מהם פלסטינים ולנשל אותם מאדמותיהם. הכרזה על שמורת טבע בגדה מגבילה את אופני השימוש המותרים בקרקע, ולאורך השנים ישראל הכריזה על מאות אלפי דונמים בגדה כשמורות טבע והחלה לאכוף בהם איסורים.

הגנים הלאומיים ושמורות הטבע בשטחי C של הגדה המערבית מנוהלים על ידי המינהל האזרחי, באמצעות קמ"ט שמורות הטבע והגנים הלאומיים. בפועל, הקמ"ט מינה את רשות הטבע והגנים הישראלית לנהל חלק מהשמורות והפארקים.

הממשלה ה-37 הכריזה עד כה על עשרות אלפי דונמים כפארקים, שמורות טבע ויערות.³² ההכרזה הגדולה ביותר עד כה נעשתה בשמורת "אום זוקא" ("נחל אוג") ליד יריחו: 22,000 דונם³³ – חלקם קרקע פלסטינית פרטית. בעלי הקרקעות יידרשו לאישור המינהל האזרחי כדי לעבד את אדמותיהם או לרעות בהן צאן ובקר.³⁴ באזור אום זוקא הוקם לפני כמה שנים מאחז בשם "החווה של אורי", שעד לאחרונה נמצא בתוך שטח המיועד לשמורת טבע וכעת נכלל בשטח השמורה המורחבת.

בנוסף, השרה להגנת הסביבה עידית סילמן, האמונה על רשות הטבע והגנים הלאומיים, משקיעה סכומי כסף חסרי תקדים בפיתוח ובהסדרה של אתרי טבע בגדה ובהפיכתם לאתרי תיירות. דוגמאות לכך הם האתר הארכיאולוגי סבסטיה בצפון השומרון ואתר נחל עוג'ה ("ייטב") בבקעת הירדן.³⁵

הרחבת תחומי שיפוט ושטחי ביטחון מיוחד

תחומי שיפוט של מועצות אזוריות והתנחלויות הם גבולות התחום המוניציפלי, והם נקבעים בצו המפקד הצבאי (אלוף פיקוד מרכז). שטחי השיפוט הרשמיים של ההתנחלויות והמועצות האזוריות בגדה המערבית גדולים בהרבה מהשטח שהן מנצלות בפועל, והם עמדו בשנת 2013 על כ-1.2 מיליון דונם, המהווים כ-63% משטחי C. שטחי השיפוט של ההתנחלויות כוללים את רוב הקרקעות שישראל מגדירה

31 דקלה אהרן שפרן, "באישור סמוטריץ': שטחים בבקעת הירדן הוכרו כשטחי מדינה", כאן 11, 22.03.2024.

32 פירוט על ההכרזות ניתן למצוא בנספח א'

33 צו בדבר ההגנה על הטבע (יהודה ושומרון) (מס' 363), תש"ל-1969, הכרזה על שמורת טבע "אום זוקא" (תיקון גבולות), 11.02.2024.

34 הגר שיזף, "ישראל הכריזה על שמורת הטבע הגדולה ביותר בגדה מאז הסכמי אוסלו", הארץ, 25.05.2024.

35 אבי בר-אלי, "אם החטופים יוחזרו, הממשלה תיפול. מה לא ברור?", דה-מרקר, 31.03.2024.

- "אדמות מדינה". במרץ וביוני 2024 הודיע המינהל האזרחי על הרחבת תחומי השיפוט הבאים:
- הרחבת תחום שיפוט המועצה האזורית בקעת הירדן בכ-206 דונם ששוכנים בלב הכפר הפלסטיני ג'יפתליק באזור C. לפי הודעת המינהל האזרחי, השטח המיועד להתווסף לתחום המועצה מוגדר כאתר ארכיאולוגי בשם תל אל-מזאר.³⁶
- הרחבת תחום השיפוט של ההתנחלות שילה כך שיכלול את המאחז הבלתי מורשה אחיה, כחלק מהליכי הסדרתו.³⁷
- קביעת תחום שיפוט להתנחלות חדשה "נחל חלץ" ליד בית לחם.³⁸

לצד הרחבת שטחי השיפוט, ובכסות של צורך ביטחוני בעקבות טבח ה-7 באוקטובר, מתבצעת הרחבה של תחומי השטחים הביטחוניים המיוחדים (שב"מים) בהתנחלויות. שב"מ הוא אזור חיץ או רצועת ביטחון מסביב להתנחלות, אשר אמור לשמש כמרחב התרעה ביטחוני אשר הכניסה אליו אסורה. בפועל שטחים אלו סגורים בפני פלסטינים בלבד, על אף שמדובר באזורים נרחבים הכוללים שטחי מרעה, יבולים וגידולים חקלאיים. בנובמבר 2023, במהלך עונת המסיק, השר סמוטריץ' פנה במכתב לשר הביטחון גלנט ולראש הממשלה בדרישה שהדרג המדיני ינחה את הצבא "ליצור מרחבי ביטחון סטריליים סביב היישובים והצירים, ולמנוע כניסת ערבים אליהם."³⁹

כבישים ודרכים

כפי שנכתב בפרק הקודם, משרד התחבורה משקיע תקציבי עתק בקידום פרויקטים נרחבים של סלילת כבישים בגדה המערבית.⁴⁰ תשתיות תחבורה – כבישים ודרכים – הן אמצעי נוסף לביצור השליטה הישראלית בגדה. פיתוחם נועד לשפר את איכות החיים ולמשוך עוד ישראלים להתנחל בגדה. תנופת פיתוח הכבישים מבקשת להקל על התנועה בתוך שטחי הגדה באמצעות חיבור ההתנחלויות והמאחזים ברשת כבישים, וכן להקל על התנועה מהגדה ואליה, ובכך לאפשר את תפקידן של ההתנחלויות כפרברי שינה שרוב תושביהן עובדים בשטח ישראל. רבות מהדרכים החדשות נסללות כ"כבישים עוקפים" – מונח מכובס לדרכים שמיועדות לשרת את צורכי המתנחלים. מערכות הכבישים הללו מעמיקות את אי-השוויון בין המתנחלים לפלסטינים תושבי הגדה, ואת הפרגמנטציה של המרחבים הפלסטינים בה.⁴¹ דוגמה לכביש כזה הוא כביש עוקף חווארה "לב השומרון", שנועד לחבר את צומת תפוח / זעתרה להתנחלויות גב ההר כחלופה לנסיעה בכביש 60 החוצה את העיירה הפלסטינית חווארה. לצורך סלילתו המינהל האזרחי הפקיע 406 דונם של אדמות בבעלות פרטית של פלסטינים. בהודעת

36 המינהל האזרחי, הודעה על הכוונה לתיקון תחום שיפוט מועצה אזורית בקעת הירדן, 17.03.2024.

37 המינהל האזרחי, הודעה על הכוונה לתיקון תחום שיפוט ישוב שילה 17.03.2024.

38 צו בדבר ניהול מועצות אזוריות (יהודה ושומרון) (מס' 782), התשל"ט-1979, תקנות בדבר מועצות אזוריות, תיקון התוספת - הוספת היישוב נחל חלץ (מועצה אזורית גוש עציון), התשפ"ד-2024.

39 אבי בר-אלי, "הכסף עוד לא אושר, אבל בהתנחלויות יודעים כבר שלושה שבועות לאן יגיע", דה מרקר, 27.11.2024.

40 לפירוט על הפרויקטים המרכזיים ראו נספח ב'

41 אופק – המרכז הישראלי למדיניות ציבורית בישראל ושוברים שתיקה, כביש מהיר לסיפוח פיתוח תשתיות תחבורה וכבישים בגדה המערבית על ידי ישראל, דצמבר 2020.

דוברות רשמית של שרת התחבורה מירי רגב, שבה נמנו פרויקטים תחבורתיים שמשרדה מקדם בגדה המערבית, נכתב כי "כל אלה מבטאים את סדר העדיפויות של הממשלה הנוכחית, שרואה ביהודה ושומרון את לב ליבה של מדינת ישראל, שבו צריך להשקיע כמו בכל מקום אחר במדינה".⁴²

פריצה לא חוקית של דרכים פירטיות על ידי מתנחלים

בנוסף לכבישים "מורשים", שמתוכננים ונסללים על ידי רשויות המדינה והצבא, פריצת דרכים פירטיות סביב התנחלויות ומאחזים משמשת ככלי נוסף לנישול ולדחיקה של פלסטינים מאדמתם בגדה המערבית. מאות דרכים פירטיות, שאורכן המצטבר מגיע לאלפי קילומטרים, נפרצו במהלך השנים שישראל שולטת בגדה. חלקן נפרצו כ"דרכי ביטחון" סביב ההתנחלויות, חלקן "כדרכי מילוט" או דרכים שנועדו לחבר התנחלויות ומאחזים אלו עם אלו.⁴³ ארגון 'כרם נבות' תיעד במהלך 2023 פריצות פירטיות של מספר דרכים וכבישים, חלקן בסמוך למאחזי-חוות. כך למשל, ביולי 2023 תועדה פריצה של מערכת כבישים חדשה ממערב ל"חוות מגנזי".⁴⁴ במהלך החודשים הראשונים של המלחמה תנועת 'שלום עכשיו' תיעדה לפחות 18 דרכים לא חוקיות שמתנחלים פרצו ברחבי הגדה.⁴⁵ מאז הקמת הממשלה נפרצו עשרות דרכים לא חוקיות, תופעה שהוזכרה גם במכתבו של אלוף פיקוד מרכז יהודה פוקס, המסכם דיון שהתקיים במרץ 2024. במכתב צוין במפורש כי דרכים שנחוצות בשל ביטחון נסללות "לפי הדין" על ידי הצבא.⁴⁶

חלק מהפריצות הפירטיות הופכות בסופו של דבר לפרויקטים רשמיים המוכשרים בדיעבד. כאשר מדובר על דרכים שנפרצו באדמות פרטיות של פלסטינים, נדרשת לשם כך תפיסה של הקרקע באמצעות צו תפיסה צבאי. כך למשל, ב-2023 המפקד הצבאי חתם על צו תפיסה 51/23 עבור דרך פירטית שנפרצה ליד ההתנחלות עלי, ועל צו תפיסה 24/23 עבור דרך פירטית שפרצו מתנחלים ליד קריית ארבע.⁴⁷ הדין הבינלאומי מתיר שימוש בצווי תפיסה לצורך ביטחוני דחוף, אולם מקרים אלה מדגימים כיצד **הצורך הביטחוני מופעל באופן גמיש למדי כדי לממש אינטרסים התנחלותיים.**

42 "בשורה ענקית לתושבי יו"ש - שרת התחבורה מירי רגב מוציאה לדרך את כביש עוקף א-לובן במערב השומרון" משרד התחבורה - הודעת דוברות, 09.08.2023.

43 כרם נבות, "מחסום ישראלי - כיצד השתלטה ישראל על אזור בית לחם", 23.05.2024.

44 פוסט בעמוד הפייסבוק של כרם נבות, 18.07.2023.

45 שלום עכשיו, [היקף חסר תקדים של פעילות מתנחלים בגדה המערבית מאז ראשית המלחמה בעזה](#), ינואר 2024. רשימת הדרכים שנפרצו: דרך בין סנה יעקב לכפר בורין, דרך בשמורת נחל קנה, דרך המילוט מהתנחלות עמנואל, דרך דרומית להתנחלות פדואל, דרך מזרחית לגוש שילה, דרך לחוות מכון בואדי סיק, דרך למאחז שדה יונתן, דרך למאחז החדש ליד ההתנחלות נגוהות, דרך דרומית להתנחלות חוות יאיר באדמה פלסטינית פרטית, דרך מערבית להתנחלות רבבה בשטח שחלקו אדמה פרטית, דרך צפונית למאחז קידה מזרח, כביש דרומית לכפר הפלסטיני בית עווא, דרך מזרחית להתנחלות שמעה בדרום הר חברון, דרך מזרחית להתנחלות איתמר וצפונית מזרחית למאחז החווה של איתמר, דרך מעין רשאש עד לכביש אלון בקרבת המאחז מלאכי השלום, דרך דרומית להתנחלות סוסיא, דרך ליד המאחז אביגיל לכיוון מזרח, דרך צפונית מערבית להתנחלות עטרת באדמה פרטית.

46 מכתב מאת אלוף פיקוד המרכז יהודה פוקס (המפקד הצבאי) לרמטכ"ל המסכם דיון שנערך בלשכתו בנושא "היעדר אכיפה כלפי בנייה בלתי חוקית באיו"ש", 21.03.2024. המסמך פורסם לראשונה בכתבה:

Ronen Bregman, Mark Mazzetti, "[The Unpunished: How Extremists Took Over Israel](#)", The New York Times, 16.05.2024

47 להרחבה ראו: אתר כרם נבות, "[מקבץ מרכז בנימין](#)", 23.01.2024.

קידום ואישור תוכניות בנייה

מאז הקמת הממשלה מתרחש קידום של תוכניות בנייה בהתנחלויות בקצב והיקפים שלא נראו עד כה.⁴⁸ במהלך שנת 2023 קידמה ישראל מספר שיא של 12,349 יחידות דיור בהתנחלויות. תוכניות אלה אושרו להפקדה או למתן תוקף. בנוסף, בתקופה זו פרסם משרד השיכון מכרזים חדשים ל 1,289 יח"ד בגדה המערבית.⁴⁹ כבר בתחילת 2024, בפרק זמן של קצר של חודש וחצי, משרד השיכון פרסם מכרזים נוספים לבניית 520 יחידות דיור בשמונה התנחלויות בגדה המערבית.⁵⁰ לצד שיא זה באישור תוכניות להתנחלויות, רשויות התכנון הישראליות דוחות 98% מהבקשות הפלסטיניות להיתרי בנייה.

בנוסף אושרו שתי תוכניות – להקמת "אזור תעשייה שער השומרון" ולהרחבת "אזור תעשייה אריאל". התוכנית להקמת אזור תעשייה "שער השומרון" עתידה להקים אזור תעשייה ענק – הגדול ביותר בגדה המערבית – על פני כ-2,700 דונם מדרום לקלקיליה וממערב לאזורי התעשייה אריאל וברקן, בעיקר על אדמות הכפרים הפלסטינים סינריא, ראפאת וא-זאווייה, כולל מובלעת אחת לפחות של אדמה פרטית בלב התוכנית. התוכנית הופקדה לוועדת התכנון העליונה ביוני 2023.⁵¹ ראשי המועצות בגדה רואים בתוכנית צעד נוסף בדרך ליצירת רצף בנוי בין התנחלויות מערב הגדה המערבית והקו הירוק. ראש המועצה האזורית שומרון, יוסי דגן, אמר לאחר ישיבת ועדת התכנון כי "אזור התעשייה שער שומרון צפוי לשנות את המשוואה בדרך למיליון יהודים ביו"ש".⁵²

אכיפת בנייה בלתי חוקית

למרות העלייה במספר המבנים הלא חוקיים שמוקמים על ידי מתנחלים בגדה המערבית, המפקד הצבאי היוצא יהודה פוקס הצביע לאחרונה על "פער גדול ומתרחב" בין האכיפה ביחס לבנייה בלתי חוקית פלסטינית לבנייה בלתי חוקית ישראלית. במילים פשוטות, **פוקס הצביע על מדיניות מפלה של אכיפה מוגברת ביחס לבנייה פלסטינית ואי-אכיפה ביחס לבנייה של יהודים, שהנהיגו סמוטריץ' ומינהלת ההתיישבות שהקים.**

להלן נתונים שהובאו בסיכום דיון שהתקיים בפיקוד מרכז במרץ 2024, לגבי אכיפה מפלה בשנת 2023:

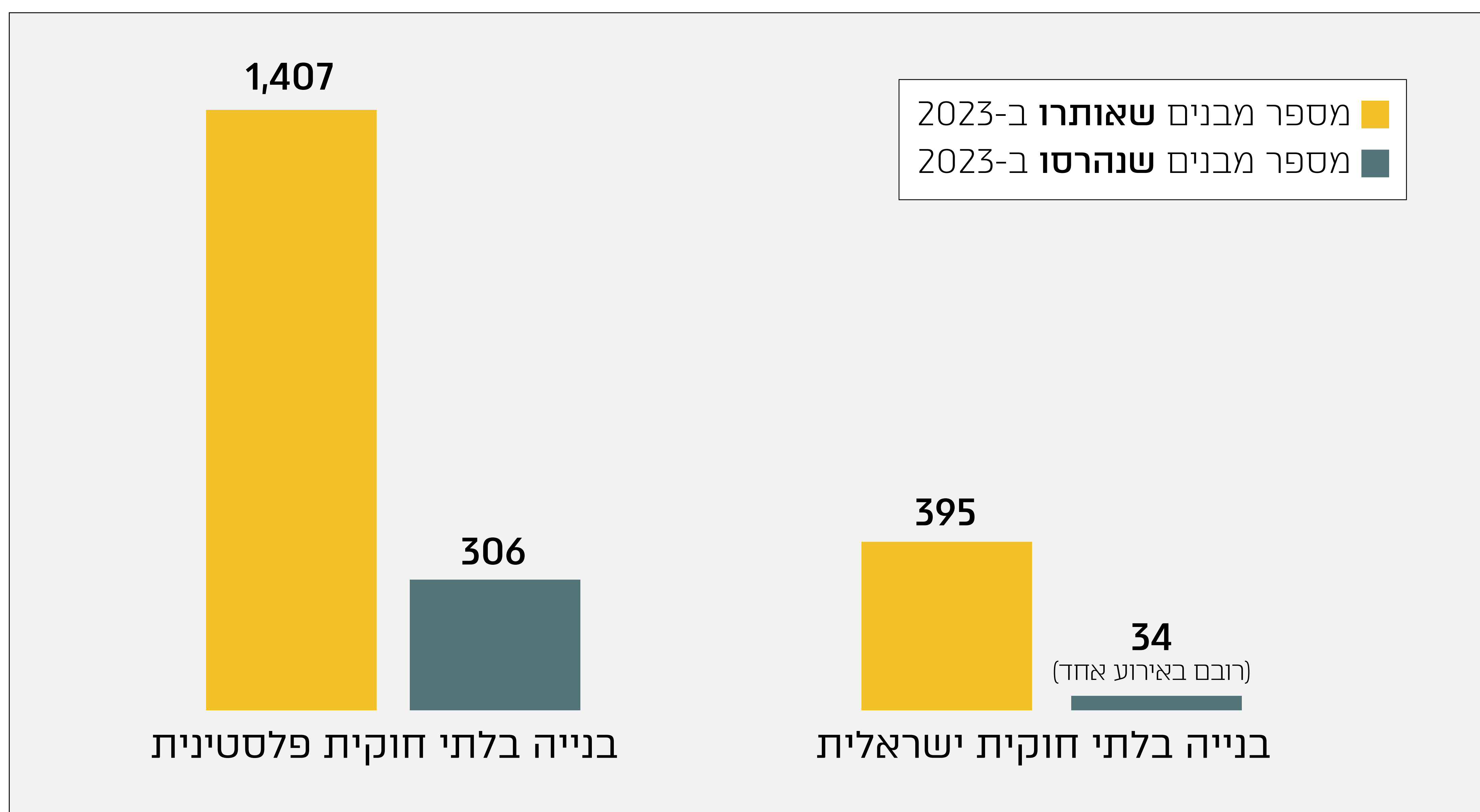
48 לפירוט על התכניות המרכזיות שקודמו ראו נספח ג'

49 שלום עכשיו, סיכום 2023: שנה טובה להתנחלויות; שנה רעה לישראל, 15.02.2024

50 שלום עכשיו, משרד השיכון פרסם מכרזים לבניית 523 יחד לבניה בשטחים, 13.02.2024.

51 הודעה על הפקדת תכנית מתאר מפורטת מספר 192 לאיזור התעשייה "שער השומרון" (נחל רבה), המינהל האזרחי, 30.05.2023.

52 צפירי רינת, "2,700 דונם של טבע: המדינה מתכננת אזור תעשייה על מערכת אקולוגית ייחודית בגדה", הארץ, 21.05.2020

הריסת בנייה פלסטינית

כאמור, מאזכניסתו של סמוטריץ' לתפקידו כשר הנוסף במשרד הביטחון והקמת מינהלת ההתיישבות, הונהגה מדיניות נמרצת של אכיפה כלפי בנייה בלתי חוקית של מבנים פלסטינים בגדה. בנוסף, סמוטריץ' שואף להרחיב את סמכויות האכיפה על בנייה בלתי חוקית גם לשטחי A ו-B, שבהם לישראל אין סמכויות תכנון.⁵³

סמוטריץ' מקדם מול שר הביטחון גלנט תוכנית רחבה הנוגעת לאכיפה של בנייה בלתי חוקית, שבמסגרתה המפקד הצבאי יסמך את רשות מקרקעי ישראל (גוף ישראלי שבאופן פורמלי אינו בעל סמכות בשטחי הגדה) לפעול בנושאי אכיפה; ובמקביל יתקצב סמוטריץ' (בכובעו כשר האוצר) את רשות מקרקעי ישראל ב-70 תקנים לעובדים נוספים. אם התוכנית תצא לפועל, תוגבר מאד פעילות האכיפה מבחינת איתור ופיקוח – משום שבידי רשות מקרקעי ישראל ניסיון, כוח אדם ואמצעים טכנולוגיים שאינם מצויים בידי המינהל האזרחי. צעד נוסף שסמוטריץ' מקדם הוא שהאכיפה נגד בנייה בלתי חוקית של פלסטינים תבוצע בפועל על ידי כוחות מג"ב. בכובעו כשר אוצר, הוא הציע לתקצב הקמת שלוש פלוגות מג"ב חדשות, שכל משימתן תהיה לממש את צווי ההריסה ולאבטח את כוחות האכיפה.⁵⁴

53 רוני פלי, "בזמן שמחיתם, סמוטריץ' הכריז על סיפוח", Ynet, 22.07.2023.
 54 חנן גרינווד ואמיר אטינגר, "מי הבוס? כך מתנהל המאבק בין סמוטריץ' לגלנט ולצה"ל על השליטה ביהודה ושומרון", "ישראל היום", 24.05.2024

אי-הריסה של בנייה יהודית

במסמך האלוף לשעבר פוקס נכתב כי **האכיפה כלפי הבנייה הישראלית הבלתי חוקית "צומצמה עד נעלמה"**. עוד נכתב כי החל ממרץ 2023 פועל מנגנון לקבלת החלטות בנושא בנייה בלתי חוקית, אשר הוסכם על ידי אלוף פיקוד מרכז והשר סמוטריץ'. לפי המנגנון, המינהל האזרחי מגיש לאישורה של מינהלת ההתיישבות תוכנית אכיפה נגד בנייה בלתי חוקית על בסיס שבועי. במסמך פוקס הדגיש כי מאז החל המנגנון לפעול, ובמיוחד ברבעון הראשון של 2024, המינהלת נמנעת מלאשר הליכי אכיפה כלפי בנייה ישראלית בלתי חוקית, כולל הימנעות מפעולות אכיפה שהמדינה התחייבה עליהן בבג"ץ, בעוד שהיא מאשרת באופן קבוע את תוכנית האכיפה לבנייה בלתי חוקית פלסטינית במלואה. לצבא נותרה סמכות אכיפה כלפי בנייה יהודית רק בבנייה שאלוף הפיקוד מגדיר את פינויה כצורך ביטחוני או בפלישה טרייה.⁵⁵

הסדר רישום מקרקעין בשטחים הכבושים

הסדר מקרקעין הוא רישום בטאבו של הזכות בקרקע. כיום, רק שליש מהאדמות בגדה המערבית רשומות בטאבו. הליך הסדרת רישום הקרקעות החל בזמן המנדט הבריטי והמשיך בזמן השלטון הירדני. אחרי הכיבוש הישראלי, בשנת 1968, הקפיא המפקד הצבאי את הליך ההסדר.

הליכי הסדר המקרקעין הוקפאו עם כיבוש הגדה המערבית בשל היותם שינוי ארוך טווח, האסור לפי דיני הכיבוש. סיבה נוספת להקפאה היתה כי רבים מתושבי הגדה המערבית ובעלי הקרקעות בה נפקדים מהאזור מאז 1967, וגם מי שאינו נפקד, במקרים רבים מסמכיו לא בידיו אלא בירדן.

הליך ההסדר מתחיל בשלב של תביעות בעלות. אז, מי שטוענים לבעלות על שטח מסוים יכולים להביא ראיות לבעלותם. כל התביעות נרשמות ב"לוח תביעות", ולאחר פרסומו נערך תהליך בירור, אשר בסופו מתפרסם "לוח זכויות". זהו למעשה השלב האחרון בו ניתן לערער על קביעת הבעלות. השלב הסופי של ההליך הוא הרישום בטאבו. רישום בטאבו הוא רישום סופי, ניתן לערער עליו רק לעיתים נדירות.

קרקע שאין לגביה תביעת בעלות נרשמת על שם המדינה. בניגוד להליך ההכרזה על "אדמות מדינה" הנוהג כיום, על הרישום של אדמות כאלה בטאבו לא ניתן כמעט לערער.

[המינהל האזרחי המליץ כבר בשנת 2020](#) על ביטול הקפאת הליכי ההסדר, זאת על מנת למנוע דיונים משפטיים על הכרזה של קרקעות כ"אדמות מדינה". המינהל האזרחי טען שמבחינה משפטית ישראל חייבת להמשיך את הליך הרישום מתוקף תקנה 43 לתקנות האג, תוך התעלמות מכך שכל השקולים שהובילו את הצבא לעצור את הליך הרישום בעבר עודם תקפים ואף התחזקו. הסדר מקרקעין הוא עניין לשלטון קבוע

55 מכתב מאת אלוף פיקוד המרכז יהודה פוקס (המפקד הצבאי) לרמטכ"ל המסכם דיון שנערך בלשכתו בנושא "היעדר אכיפה כלפי בנייה בלתי חוקית באיו"ש", 21.03.2024. המסמך פורסם לראשונה בכתבה:

Ronen Bregman, Mark Mazzetti, "The Unpunished: How Extremists Took Over Israel", The New York Times, 16.05.2024 ; חנן גרינווד ואמיר אטינגר, "מי הבוס? כך מתנהל המאבק בין סמוטריץ' לגלנט ולצה"ל על השליטה ביהודה ושומרון", "ישראל היום", 24.05.2024

ולא זמני – קיומו של הסדר מקרקעין הוא כשלעצמו סממן לריבונות, על כן רישום כזה הוא מעשה סיפוח.

ככל הידוע לנו, ההכנות הדרושות לביטול ההקפאה נערכו זה מכבר, וכל הדרוש לקידום המהלך הוא אישור שר הביטחון. בממשלה הקודמת נמנע שר הביטחון דאז, בני גנץ, לאשר את ביטול ההקפאה, ככל הנראה עקב ההשלכות המדיניות הכרוכות בכך. אך **כעת הסמכות לאישור ביטול ההקפאה נתונה בידי סמוטריץ' מתוקף הסכם חלוקת הסמכויות. על כן יש סיכוי גבוה כי לא ירחק היום וחידוש הסדר רישום המקרקעין בגדה המערבית יקודם וייצא לפועל.**

לחידוש הליכי הסדר המקרקעין השלכות רחבות היקף על עתיד הגדה המערבית – הן מבחינה מדינית והן מבחינה משפטית. המהלך שואף "להסדיר" את הבעלות במאות אלפי דונמים, וכפועל יוצא מכך יפגע בזכויות האדם של מאות אלפי פלסטינים, שעלולים לאבד את זכויותיהם באדמותיהם.⁵⁶

קרקעות שהיו שייכות ליהודים לפני 1948

"אדמות יהודים" הוא כינוי לאדמות שהיו בבעלות פרטית של יהודים לפני 1948, ואשר הועברו לידי של האפוטרופוס הירדני על נכסי האויב אחרי המלחמה. ב-1967 הן הועברו לניהולו של הממונה על הרכוש הממשלתי והנטוש, ונוהלו כאדמות מדינה. רוב האדמות האלה מצויות באזור גוש עציון וחברון.

האפוטרופוס הירדני עשה שימושים שונים במקרקעין מסוג זה, חלקם ציבוריים – תחנת אוטובוסים מרכזית בחברון או הקמת שווקים בחברון; וחלקם פרטיים – הקצאה לשימושים חקלאיים או למגורים.

בדומה להסדר בחוק הסדרי משפט ומנהל החל בישראל ובירושלים המזרחית, אשר מכוחו גורשו משפחות פלסטיניות רבות בשכונות בירושלים המזרחית והבתים בהם גרו הועברו לעמותות יהודיות, הממשלה מבקשת לאפשר העברתם של נכסים שהיו בבעלות יהודית לפני 1948 לידי יהודים. מדובר במהלך מסוכן אשר עלול להביא לנישול נרחב, בעיקר בחברון.

שיפור איכות החיים

היעד המוצהר של הממשלה הוא הכפלה של מספר הישראלים בגדה. שר האוצר והשר במשרד הביטחון, בצלאל סמוטריץ', מגדיר את הנושא כ"משימת ליבה", ובמאי 2023 הורה לנציגים של משרדי הממשלה להיערך לקליטת חצי מיליון מתנחלים נוספים בגדה המערבית ולשיפור התשתיות בהתנחלויות. בד בבד, לצורך השגת יעד זה נוקטת הממשלה בשלל צעדים שמטרתם לשפר את איכות החיים בגדה, לטשטש את ההבדלים בין מגורים בהתנחלויות בשטחים לבין מגורים בתוך שטח ישראל, וכך לעודד ישראלים נוספים להתנחל בגדה המערבית. לכן, לצד תנופת הבנייה בהתנחלויות, שיפור מערכת הכבישים והכרזה על שמורות טבע, מובילה הממשלה צעדים נוספים:

56 ראו: יש דין, חידוש הליכי הסדר המקרקעין בשטחי C בגדה המערבית: הפרת המשפט הבינלאומי ופגיעה בזכויות הפלסטינים, אוגוסט 2021.

- **הקלה על תנועת ישראלים מהגדה לתחומי הקו הירוק:** סמוטריץ' דרש ממשרד הביטחון להקל על מעבר של מתנחלים במחסומים לתחומי הקו הירוק, ולהציג לו תוכנית להגדלת מספר המחסומים ("מעברים") מהגדה. רשות המעברים היבשתיים (רמי"ם) במשרד הביטחון החלה במהלך שהיו שותפים לו גם גלנט וסמוטריץ', לשדרג באופן מסיבי את 16 המחסומים בין הגדה לישראל.⁵⁷
- **שיפור רשת התקשורת הסלולרית:** בנובמבר 2023, סמוטריץ' בכובעו כשר האוצר הורה להקצות 50 מיליון שקל לטובת שיפור הקליטה הסלולרית בגדה.⁵⁸ במרץ 2024 נכנסו לתוקף צווי עיצומים עליהם חתם המפקד הצבאי, המחייבים את חברות הסלולר הישראליות להעניק לצרכנים קליטה וכיסוי של 95% בכל כבישי הגדה, בדומה למחויבותן בתוך ישראל. הצווים מאפשרים להטיל קנסות על החברות הסלולריות במקרה שיפרו את מחויבותן.⁵⁹
- **מחיקת הקו הירוק מבחינה כלכלית:** שני חוקים חדשים מאפשרים להעביר לראשונה הכנסות ארנונה של יישובים בתוך ישראל אל ההתנחלויות.⁶⁰
- **תוכנית להעברת משרדי המינהל האזרחי העוסקים בישראלים:** לפי דיווחים, ככל הנראה בקרוב תחל בנייתו של מבנה חדש למינהל האזרחי באזור התעשייה "שער בנימין".
- **איכות הסביבה – "משילות סביבתית":** לצד הכרזה על שמורות טבע ופארקים ופיתוח אתרי תיירות ומורשת, הממשלה אישרה ביוני 2023 הצעת המחליטים של השרה להגנת הסביבה, עידית סילמן, ושר האוצר והשר במשרד הביטחון, בצלאל סמוטריץ', לקידום הטיפול במפגעים סביבתיים וחיזוק האכיפה הסביבתית בגדה המערבית. ההחלטה מאפשרת הרחבה של החקיקה הסביבתית בישראל אל השטחים. השרה סילמן אמרה ביחס להחלטה כי ברצונה להביא ל"משילות סביבתית".⁶¹

אלימות ככלי לסיפוח וגירוש

אלימות מתנחלים היא מונח המתייחס לעבריינות ממניעים אידיאולוגיים, וכולל פרקטיקות של אלימות פיזית, חבלה ביבולים וברכוש, זריעת אימה ופחד ושיבוש שגרת החיים של הפלסטינים. מדובר בעבירות המבוצעות על ידי אזרחים פרטיים (יחידים וקבוצות) המצטרפות לכדי עבריינות אידיאולוגית שיטתית, שמטרתה לדחוק את הפלסטינים מאדמותיהם ולהרחיב את השליטה הישראלית בגדה המערבית.

ממשלת ישראל ה-37 מובילה מדיניות ברורה של גיבוי ותמיכה באלימות שמבצעים אזרחים ישראלים

57 חנן גרינווד ואמיר אטינגר, "מי הבוס? כך מתנהל המאבק בין סמוטריץ' לגלנט ולצה"ל על השליטה ביהודה ושומרון", ישראל היום, 24.5.2024.

58 גז פרץ, "סמוטריץ' הנחה לתקצב הקמת אתרים סלולריים משותפים ביו"ש ב - 50 מיליון שקל", זמן אוויר, 07.11.2023.

59 משרד התקשורת, הודעת דוברות, "קליטה סלולרית או קנס - גם ביהודה ושומרון", 03.03.2024.

60 לפירוט ראו את הפרק הקודם על הסרת חסמים ותמיכה תקציבית

61 משרד ראש הממשלה, החלטה מספר 592 של הממשלה מיום 04.06.2023, תוכנית אסטרטגית לטיפול במפגעי סביבה באזור יהודה ושומרון ומפגעים חוצי גבולות; צפיר רינת, "תוכנית ממשלתית לטיפול במפגעי פסולת תביא להעמקת השליטה הישראלית בגדה", הארץ, 22.05.2023.

כלפי פלסטינים, ושל הפעלת כוח ואלימות מדינתיים כלפי יחידים וקהילות פלסטינים. כתוצאה מקו מדיני זה, מאז השבעת הממשלה ישנה עליית מדרגה ברורה בהיקף האלימות ובחומרת תוצאותיה. התמיכה באלימות מתנחלים נעשית באמצעות הגנה פיזית לה זוכים התוקפים מידי הצבא, חסינות כמעט מלאה מפני העמדה לדין, תמיכה כלכלית וחומרית בחוות חקלאיות ובמאחזים לא מורשים, שרבים מהם מהווים מוקדים לאלימות ופגיעה בפלסטינים, מדיניות מוצהרת של הכשרת מאחזים לא מורשים ומסגור התופעה כחלק מהמאבק על השליטה בשטחי C. לצד אלה, שרים בכירים מכחישים את עצם קיומה של האלימות מחד, ותומכים בה ובמבצעה מאידך.

למעשה, אלימות של אינדיבידואלים הזוכים לעידוד ותמרוץ מצד הממשלה והפרקטיקות המדינתיות פועלים במשולב לקידום מטרות זהות: דחיקת הפלסטינים מהמרחב, הרחבת שטחי השליטה הישראלית בגדה המערבית הכבושה וסיפוחה לישראל.

עלייה דרמטית באלימות האידיאולוגית ("אלימות מתנחלים")

כניסתו של איתמר בן גביר לתפקיד השר לביטחון לאומי בסוף דצמבר 2022 סימנה עליית מדרגה במספר אירועי אלימות מתנחלים. לפי משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA) בחודשים ינואר-ספטמבר 2023 תועדו 835 אירועי אלימות מתנחלים בגדה המערבית, לעומת 474 אירועים שתועדו באותה תקופה במהלך 2022.⁶² לצד העלייה במספר האירועים, התאפיינה האלימות בפשיטות מרובות משתתפים של מתנחלים על כפרים פלסטיניים (חוארה, דומא, תורמוס עיא, אל-מוע'ייר ועוד), וכן בעלייה בחומרת האירועים ותוצאותיהם – ובכלל זאת אירועים רבים בהם מתנחלים ירו בנשק חם.

ה-7 לאוקטובר 2023 סימן עליית מדרגה נוספת בהיקף ובחומרת האלימות, בעיקר בחודשים הראשונים למלחמה בעזה. בין ה-7 לאוקטובר ל-20 בנובמבר 2023 'יש דין' תיעד 225 אירועים של אלימות מתנחלים ב-93 כפרים ועיירות ברחבי הגדה המערבית. OCHA תיעדו 324 אירועי אלימות בחודשים אוקטובר ונובמבר 2023. לפחות 34 פלסטינים נורו למוות במהלך תקריות אלימות עם מתנחלים בין ינואר 2023 ליוני 2024 (חלקם נורו למוות בידי מתנחלים חמושים וחלקם על ידי כוחות הביטחון הישראליים, שהגיבו לאירועי אלימות מתנחלים בירי לעבר הפלסטינים).⁶³

אלימות מתנחלים, בשילוב עם אלימות מדינתית, משפיעה באופן מיוחד על קהילות רועים פלסטיניות. בתקופה שמאז השבעת הממשלה לפחות 18 קהילות רועים עזבו את מקום מגוריהן כתוצאה מהתקפות והתעמרות (ראו הרחבה בהמשך).

מסיק הזיתים, המתקיים בסתיו, מהווה מדי שנה כר פורה לאלימות מתנחלים נגד פלסטינים בגדה

⁶² OCHA, Protection of Civilians Report: 13-26 September 2022, 30.09.2022. ⁶³ Data on casualties database, last update: April 27, 2024, OCHA. לפחות עשרה בני אדם נהרגו על ידי אזרחים ישראלים, 20 על ידי כוחות הביטחון הישראליים בתקריות הקשורות לאלימות מתנחלים וארבעה נוספים שאין וודאות האם נהרגו על ידי אזרחים או על ידי כוחות הביטחון.

המערבית. ב-2023, המלחמה בעזה הובילה לגל חסר תקדים של אלימות מתנחלים וחיילים ישראלים, לצד מדיניות כוללת של חסימת דרכים, הגבלות תנועה ומניעת גישה מצד הצבא, אשר פגעו משמעותית ביכולת של פלסטינים רבים למסוק את עצי הזית שלהם. על פי נתוני 'יש דין', בשנת 2023 היקף האלימות במהלך המסיק היה גדול פי 2.5 לעומת חמש השנים האחרונות.⁶⁴

אלימות המתנחלים כלפי המוסקים הפלסטינים הייתה קשה ומאורגנת, וחיילי הצבא, במקום להגן על המוסקים סייעו לתוקפים ומנעו מפלסטינים רבים למסוק, גם באדמות שאינן חלק מ"מנגנון התיאום" (אדמות בהן נדרש תיאום טרם ההגעה אליהן). רשויות החוק הישראליות בגדה המערבית כשלו בתפקידן, במחדל או במכוון, ולא מנעו פגיעה של אזרחים ישראלים במוסקים הפלסטינים וברכושם. בנוסף, באופן שיטתי ובניגוד למדיניות שקבע הצבא עצמו, חיילים היו מעורבים ישירות בתקיפות, באיומים ובמניעת גישה של חקלאים פלסטינים לאדמותיהם.⁶⁵

בנוסף, עונת המסיק אופיינה בקושי רב של החקלאים הפלסטינים להגיע לאדמתם כדי למסוק – הן בשל חסימת דרכים ומגבלות תנועה (ראו בהמשך) שהפעיל הצבא ברחבי הגדה, והן בשל מדיניות הצבא שלא לתאם לחקלאים גישה לאדמותיהם לצורך המסיק (רבות מהחלקות החקלאיות בגדה המערבית סגורות בפני בעליהן הפלסטינים, והגישה אליהן מחייבת תיאום ואישור מראש מהצבא).

אלימות מתנחלים – היעדר אכיפה, הכחשה ועידוד

השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר, הממונה על המשטרה ועל מחוז ש"י – שהיא הגוף האמון על אכיפת החוק הפלילי בגדה המערבית ובמיוחד על ביצוע חקירות באירועים שבהם ישנו חשד לפלילים – מתווה מדיניות של הכחשת אלימות המתנחלים ואי-אכיפה.

לאורך שנים ארוכות וממשלות שונות, מדיניות אכיפת החוק כלפי מתנחלים שפוגעים בפלסטינים וברכושם היתה רפה ומתירנית. נתוני מעקב 'יש דין' מלמדים כי רק 3% מתיקי החקירה שנפתחו בין 2005 ל-2023 הובילו להרשעה, וכי רק מספר זעום של חקירות מובילות להגשת כתב אישום ולהליכים פליליים נגד העבריינים בתום חקירת המשטרה.⁶⁶ הנתונים מצביעים בבירור על כך שמדינת ישראל מועלת באופן עקבי בחובתה, כמתחייב מהדין הבינלאומי, להגן על פלסטינים בגדה המערבית מפני ישראלים שמבקשים לפגוע בהם; העובדה שהשר הממונה על אכיפת החוק מצהיר במפורש כי "אין אלימות מתנחלים"⁶⁷ מצביעה על המדיניות שהוא מוביל: חסינות מלאה בעבירות אלה.

64 יש דין, [סיכום עונת המסיק 2023](#), 01.02.2024.

65 שם.

66 יש דין, דף נתונים – אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית (אלימות מתנחלים), נתוני מעקב 2005-2023, דצמבר 2023. 93.7% מתיקי החקירה המשטרתיים נסגרו ללא הגשת כתב אישום. מבין התיקים שנסגרו לפחות 81% נסגרו בשל חקירות רשלניות או כושלות. 67 "המשטרה הציגה נתונים ברורים, אין 'אלימות מתנחלים' - בן גביר בדיון סגור: צה"ל מוציא נתונים לא נכונים על 'אלימות מתנחלים' - ודרש הבהרות מגלנט", כאן 11, 20.12.2023.

לצורך יישום מדיניותו, השר בן גביר הנחה את המשטרה שלא לחקור אירועי אלימות מתנחלים. **במסמך מסווג ששלח אלוף פיקוד המרכז יהודה פוקס לרמטכ"ל בסתיו 2023, נכתב שישראל לא מטפלת בטרור יהודי בעקבות הנחייה של השר בן גביר לבכירי מחוז ש"י במשטרה.** למכתב צורפה חוות דעת של ראש השב"כ, ובה נקבע כי המשטרה כמעט ולא אוכפת פשיעה לאומנית, וכי מדיניות זו נובעת מדירקטיבה (הנחייה) של השר להימנע מאכיפה כלפי גורמי ימין קיצוני. המסמך כולל דוגמאות למקרים שבהם השב"כ העביר למשטרה מידע אך זו לא פעלה כנדרש, וכן דוגמה לכך שהמשטרה נמנעת מסיווג עבירות פשיעה לאומנית ככאלו. בתגובתו לחשיפת המסמך בחדשות ערוץ 12, בן גביר לא הכחיש את קיומה של ההנחיה, ומנגד הכחיש את דבר קיומה של אלימות מתנחלים: "הקמפיין התקשורת השקרי על 'אלימות המתנחלים' נמשך במלוא עוזו".⁶⁸

בהתאם למדיניות השר, גם נציגי המשטרה מכחישים את היקף וחומרת אלימות המתנחלים. בדיון שהתקיים במרץ 2024 בוועדת המשנה לוועדת חוץ וביטחון בכנסת, שבראשה עומד ח"כ צבי סוכות, תחת הכותרת "פעילות מתסיסה של פעילים ביו"ש", טען מפקד ימ"ר ש"י, שייצג את המשטרה בדיון, כי מאז המלחמה חלה ירידה של 50% במספר אירועי הפשיעה הלאומנית (מונח מקביל לאלימות מתנחלים). עוד טען כי מחצית מהתלונות שהוגשו מתחילת המלחמה על ידי פלסטינים נגד מתנחלים התגלו כתלונות שווא, וטען כי מאחוריהן עומדים "אנרכיסטים וארגוני שמאל קיצוני שנמצאים בכלל בתל אביב".

כתוצאה ממדיניות הממשלה, מאז השבעתה יותר פלסטינים מביעים חוסר אמון ברשויות החוק הישראליות בגדה המערבית. לפי נתוני 'יש דין', בשנת 2023 57.5% מנפגעי העבירה הפלסטינים שעמם שוחח הארגון ויתרו על זכותם להגיש תלונה למשטרה נגד ישראלים שפגעו בהם, לעומת 40% בשנה שקדמה לה.⁶⁹ יצוין כי ועדת חוץ וביטחון והממשלה הנוכחית מעולם לא הקדישו דיון לתופעת אלימות המתנחלים, וכי עצם קיומו של דיון בפעילי שמאל וארגוני זכויות אדם, שבמהלכו נטען באופן שקרי שקיימת ירידה באלימות ושחלק לא מבוטל מהאלימות הוא תוצאה של נוכחות גורמים אלה בשטח, הוא חלק מהכחשת קיום התופעה.⁷⁰

שרים בכירים וחברי כנסת נוספים מהקואליציה שותפים להכחשה של תופעת אלימות מתנחלים, היקפה והשפעותיה. הבולט בהם הוא השר סמוטריץ', שמרבה להתבטא בחריפות בנושא. כך למשל כתב בחשבון ה-X (טוויטר) שלו: "קמפיין 'אלימות המתנחלים' הוא שקר אנטישמי שמפיצים אויבי ישראל במטרה להכפיש את המתיישבים החלוצים ואת מפעל ההתיישבות ולפגוע בהם, ודרכם להכפיש את מדינת ישראל כולה. זהו

68 המסמך עצמו סווג כסודי ולא פורסם. דבר קיומו ותכנון נחשף על ידי העיתונאית אילנה דיין בחדשות 12. אילנה דיין, "המסמך שהוגש לרמטכ"ל וחוות הדעת של ראש השב"כ על הוראת בן גביר", חדשות 12, 23.11.2023.

69 יש דין, דף נתונים: אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית [אלימות מתנחלים], 2023-2005.

70 פרוטוקול מס' 14 משיבת ועדת המשנה לענייני אי"ש: "פעילות מתסיסה של פעילים ביו"ש שמרכז חייהם אינו יו"ש", אתר הכנסת, 12.03.2024. כך, למשל, יו"ר הוועדה - ח"כ צבי סוכות, פתח את הישיבה: "כל כך הרבה מלל מיותר נאמר על 'אלימות המתנחלים', אולם טרם עסקה הכנסת במי שבאמת מחולל אלימות רבה וקשה ביהודה ושומרון - פעילי שמאל קיצוניים, שנטפלים לחיילי צה"ל ולמתיישבים גיבורים".

קמפיין BDS אנטי מוסרי שהופך את הקורבן לתוקף ומתיר את דמם של המתיישבים".⁷¹ שרים וחברי כנסת אף מתבטאים ופועלים באופן שניתן לפרשו כהסתה או עידוד לאלימות. כך למשל ב-1.3.2023, בעקבות פיגוע שבו נרצחו שני אחים צעירים תושבי הר ברכה, אמר סמוטריץ' כי "את הכפר חווארה צריך למחוק" וכי "מדינת ישראל צריכה לעשות זאת";⁷² סמוטריץ' גם פועל כדי לסייע למתנחלים שעליהם הטילו ארה"ב ומדינות נוספות סנקציות בשל מעורבותם בפעילות אלימה.⁷³ 41 חברי כנסת חתמו על עצומה להקלת תנאי כליאתו של עמירם בן אוליאל, שהורשע ברצח שלושה בני משפחת דוואבשה – הורים ובנם התינוק, ובפציעתו הקשה של בנם הפעוט – בכפר דומא ב-2015. ח"כ לימור סון הר מלך ביקרה את בן אוליאל בכלא, נאמה בהשקת קמפיין גיוס תרומות למען שחרורו וטענה כי הוא "צדיק קדוש" שכליאתו היתה לשווא ושהוא חף מפשע.⁷⁴

בתקופת כהונתה של הממשלה חלה גם החמרה בהיקף תופעת ה"עמידה מנגד" של חיילים שנוכחים בעת אירוע אלימות כלפי פלסטינים ואינם פועלים כנדרש כדי לעצור את האלימות. **למרות שבידי הצבא נתונות מגוון סמכויות, ובהן גם הסמכות לעכב חשודים ולהעבירם לחקירת המשטרה, באופן שיטתי באירועי אלימות מתנחלים חיילים אינם פועלים כך, ומועלים בחובה להגן על הפלסטינים.** למרות זאת, מלבד גינוי פומבי במקרי קיצון, הצבא אינו פועל בנחישות כדי לטפל בתופעה. יתרה מזאת, מאז פרוץ המלחמה בעזה עלה דרמטית מספר האירועים שבהם חיילים לקחו חלק פעיל בתקיפת פלסטינים.

גיוס וחימוש מתנחלים

מאז המלחמה, במספר רב של אירועים השתמשו מתנחלים בסמכות, בנשק ובמדים שקיבלו מהצבא, נגד הפלסטינים בני המקום. בנוסף, במהלך חודשי המלחמה תועדו מקרים רבים שבהם חיילים-מתנחלים (מתנחלים במדים שאינם שייכים בהכרח לגדודי ההגנה המרחבית) היו מעורבים בפגיעה בפלסטינים.

חיול כוחות ההגנה המרחבית

בעקבות אירועי 7 באוקטובר 2023 והמלחמה בעזה, אלפי מתנחלים גויסו בהליך מהיר לשירות מילואים בגדודי הגנה מרחבית (הגמ"ר) בהתנחלויות ובמאחזים שבהם הם מתגוררים, ובסמוך לכפרים הפלסטינים השכנים. בתקופת השיא נפרסו בגדה המערבית כ-8,000 חיילי הגנה מרחבית (לפחות 5,500 מהם תושבי התנחלויות), הוקמו עמדות צבאיות חדשות ונערכו יותר סיורים צבאיים שוטפים.

בעוד שבימי שגרה גדודי ההגמ"ר רשאים לפעול בתוך "תחום האבטחה של היישוב", במהלך המלחמה פעילותם גלשה לאזורים מרוחקים יותר. כמו כן, בתקופה שמאז אוקטובר 2023 תועדו מקרים רבים של

71 [חשבון X \(טוויטר\) של השר בצלאל סמוטריץ'](#), 01.02.2024.

72 איילת ברון, "סמוטריץ': 'ישראל צריכה למחוק את הכפר חווארה'", חדשות 12, 01.03.2023.

73 גד ליאור, מורן אזולאי, "סמוטריץ' מודה שהוא פועל לעקוף את הסנקציות של בידן: 'בשיח עם המפקח על הבנקים'", Ynet, 05.02.2024.

74 מיכאל האוזר טוב, "ח"כ סון הר-מלך: עמירם בן אוליאל הוא צדיק קדוש", הארץ, 10.09.2023; [פרסום בחשבון ה-X \(טוויטר\) של כתבת ערוץ 2 דפנה ליאל](#), 19.09.2023.

מתנחלים בגדודים אלה שפעלו באלימות, הטרידו, תקפו ואיימו על פלסטינים או פגעו ברכושם. בחלק מהמקרים המתנחלים שגויסו הם בעלי עבר של פעילות אלימה ופגיעה בפלסטינים ובפעילי שמאל. חלק מהתקריות הללו התרחשו בתוך הכפרים והקהילות הפלסטיניות הסמוכים להתנחלויות. בתגובה למקרים מסוימים הצבא הורה על הדחתם של החיילים האלימים, החרמת נשקם או חידוד נהלים. בנוסף, בשלב מסוים הצבא הגביל את תחום פעילותם של הגדודים להתנחלויות בלבד, וקבע כי פעילות מחוץ לתחומן מחייבת אישור מח"ט. בפועל הגבלות אלה לא יושמו, ותועדו מקרים שבהם חיילי הגמ"ר פעלו בתוך הכפרים ללא אישור.⁷⁵

לאחרונה צומצמה פעילות גדודי ההגמ"ר, ונכון לתחילת מאי 2024 מספרם עמד על כ-1,000 חיילים, כאשר בכל יישוב בגדה המערבית נוכחים כעת כמה חיילי הגמ"ר.⁷⁶ בנוסף, בכל התנחלות ובמאחזים פועלות כיתות כוננות, יש מספר קבוע של חיילים המוצבים בכל יישוב, סיורים ועמדות צבאיות קבועות, ויש יותר נשקים לעומת התקופה שקדמה למלחמה.

חימוש מתנחלים

במקביל לגיוס הנרחב להגמ"רים, מתנחלים רבים נוספים חומשו על ידי הצבא, ובסך הכל עד ינואר 2024 הצבא חילק כ-7,000 כלי נשק למתנחלים בגדה. נוהלי חלוקת הנשק מאפשרים כמעט לכל מתנחל לקבל נשק בכפוף להמלצה מרבש"ץ ההתנחלות, השתתפות בהכשרה ואישור מגורמי ביטחון, ובכלל זה שב"כ. בין מי שהוגדרו בידי הצבא כזכאים לנשק ישנם גם מתנחלים המתגוררים במאחזים ובמאחזי-חוות – מקומות שלא רק שמוגדרים כבלתי חוקיים, אלא גם ידועים כמוקדים של אלימות והתנכלות לפלסטינים.⁷⁷ בדיון בוועדת המשנה לענייני יו"ש של ועדת חוץ וביטחון הודיע נציג פיקוד מרכז כי הצבא עתיד לחלק נשקים נוספים לתושבים שאינם חברי כיתת כוננות, וכי חלוקתם תרוכז דרך הרבש"צים והחטיבות המרחביות.

תוצאות חלוקת הנשק המסיבית ניכרות היטב בשטח. כאמור, במהלך המלחמה תועדו אירועי אלימות רבים שבהם נעשה שימוש בירי חי לעבר פלסטינים, חלקם אף גרמו למותם של בני אדם. בחלק מאירועי האלימות השתתפו מתנחלים בלבוש אזרחי לצד מתנחלים לבושי מדיום או חיילים.

גירוש קהילות ויצירת תנאים שאינם מאפשרים חזרה בטוחה

כחלק ממדיניות הסיפוח הישראלית וההשתלטות על שטחי C תוך דחיקת הפלסטינים מהם, מתועדים מקרים רבים של אלימות מתנחלים ולצדם צעדים שנוקטים הצבא והרשויות הישראליות במטרה לאלץ את הקהילות הפלסטיניות – רובן קהילות רועים מוחלשות – לעזוב את בתיהן.

75 הגר שיזף, ["צה"ל גייס וחימש אלפי מתנחלים לגדודי הגנה על ההתנחלויות. העדויות על אלימות מטעמים נערמות"](#), הארץ, 15.02.2024.

76 בר פלג, ["צה"ל צמצם מאוד את הכוחות שמאבטחים את ההתנחלויות בגדה"](#), הארץ, 01.05.2024.

77 הגר שיזף, ["צה"ל גייס וחימש אלפי מתנחלים לגדודי הגנה על ההתנחלויות. העדויות על אלימות מטעמים נערמות"](#), הארץ, 15.01.2024.

הקמתם של מאחזי-חוות באזורים סמוכים לקהילות הגבירה מאד את האלימות סביבן, כאשר המתנחלים מפעילים מדיניות מוצהרת של רעייה בשטחים נרחבים במטרה למנוע גישה לאדמות מרעה ולצמצם את שטחי המרעה של הקהילות הפלסטיניות.⁷⁸ אירועי אלימות המתנחלים התגברו מאד בחסות המלחמה, וכללו תקיפה, השחתה של רכוש ופגיעה בבעלי חיים, הטרדה ואיומים מפורשים על ידי מתנחלים חמושים שדרשו מהקהילות לעזוב את מקום מושבן. לצד אלימות המתנחלים מפעיל הצבא מדיניות של אכיפה מוגברת של צווי הריסה כלפי מבנים, כולל בורות מים, מבנים חקלאיים, מבני ציבור ובתי מגורים.

כתוצאה מכך, **נכון לאפריל 2024, 18 קהילות פלסטיניות מבודדות נעקרו ממקום מגוריהן באזור C**. ב-7 קהילות נוספות נעקרו חלק מהמשפחות.⁷⁹ לפי נתוני האו"ם (OCHA), במהלך 2023 לבדה לפחות 1,539 פלסטינים, בהם 756 ילדים, נעקרו (displaced) מבתיהם וקהילותיהם באזור C בשל אלימות מתנחלים, הגבלות גישה, הריסות בתים וצמצום הגישה לשטחי מרעה. כ-200 בני אדם נוספים נעקרו מאזור H2 בחברון ומאזור מסאפר יטא בעקבות הגבלות תנועה שהצבא השית עליהם. מדובר בנתונים השנתיים הגבוהים ביותר שתועדו אי-פעם על ידי האו"ם.⁸⁰

למרות שאין איסור רשמי על הקהילות שנעקרו לשוב למקומות שאותם נאלצו לעזוב, האפשרות לשוב אינה באמת קיימת, משום שאותם איומים שגרמו לעקירתם עדיין קיימים. אם ישובו, הצבא ימשיך להפקיר אותם לאלימות המתנחלים, ופעולותיו לאכיפה מוגברת על בנייה בלתי חוקית יימשכו כל עוד רשויות התכנון בגדה נמנעות מלאשר למקומות אלה תוכניות מתאר, שמכוחן ניתן לקבל היתרי בנייה. במילים אחרות: אין היתכנות ממשית לקהילות אלה לחיות בביטחון במקומות אלה מבלי שהמדיניות המופעלת כלפיהן תשתנה. שינוי כזה אינו צפוי משום שעקירת הקהילות הולמת את מדיניות הממשלה, החותרת לרוקן את שטחי C מתושבים פלסטינים ובכך להגשים את חזונה לספח את השטח אך לא את תושביו הפלסטינים.

במסגרת ההתעמרות בקהילות הרועים, לאחרונה החלה המועצה האזורית בקעת הירדן לנקוט בפרקטיקה חדשה ולא חוקית – החרמה של עדרי צאן ובקר של פלסטינים ודרישת תשלום של סכומי עתק מבעלי העדרים תמורת שחרורם. מדובר בסוג חדש ודורסני של אלימות כלכלית של מתנחלים, שהוצא נגדה צו ביניים במסגרת עתירה לבג"ץ של ארגון 'יש דין'.⁸¹

78 להרחבה ראו למשל: יש דין, רועים בשדות זרים – חוות צאן של מתנחלים ישראלים בגדה המערבית והפגיעה שלהן בזכויות האדם של הפלסטינים, דצמבר 2021.

79 בצלם, פינוי בכפייה של קהילות ומשפחות מבודדות בשטח C בחסות המלחמה, עודכן באפריל 2024. [About 4,000 Palestinians displaced in the West Bank in 2023](#), OCHA21.02.2024, 80

81 בג"ץ 1974/24 דראג'מה ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח'.

פגיעה בדמוקרטיה וזכויות אדם בתוך גבולותיה של ישראל הריבונית

לאחר השבעת הממשלה ה-37 היא החלה בקידום גל יוזמות חקיקה שמטרתן היתה להסיר את האיזונים והבלמים שמציבים גבולות ליכולתה של הרשות המבצעת לפעול, ובפרט – להגביל את עצמאות ואת יכולת הפיקוח של בית המשפט העליון. מהלכים אלו אינם רלבנטיים רק לנעשה בתוך ישראל, ויש להם השפעה עמוקה על ההגנה על זכויותיהם של הפלסטינים בשטחים הכבושים. יתרה מזאת, אחד המניעים המרכזיים מאחורי השאיפה לקידום "רפורמה משפטית" שתחליש את מערכת המשפט הוא השאיפה להסיר את החסמים המשפטיים מסיפוח השטחים.

בד בבד פועלת הממשלה לצמצום המרחב הדמוקרטי באמצעות פגיעה בחופש הביטוי והמחאה. גם כאן יש להדגיש כי מהלכים אלו אינם פוגעים רק במי שחיים בתוך תחומי הירוק – יש להם השפעה על היכולת לבקר ולאתגר את צעדי הממשלה בכל הנוגע לנעשה בשטחים הכבושים.

היבט נוסף שיש לשים אליו לב הוא התעצמות הרדיפה והאפליה של פלסטינים אזרחי ישראל. דמוקרטיה ליברלית משמעה הגנה על זכויות המיעוט ומניעת עריצות הרוב. אלא שהממשלה הנוכחית מונעת על ידי פוליטיקאים הדוגלים בעליונות יהודית ומחזיקים בתפיסות עולם גזעניות. עקב כך היא מקדמת מהלכים המבקשים לממש את האידיאולוגיות הקיצוניות כלפי כלל החברה הפלסטינית, בין אם היא מתגוררת בשטחים הכבושים או בתוך שטחי הקו הירוק.⁸²

המשך קידום ההפיכה המשטרית

עוד בטרם החלה הממשלה לקדם את מה שכונה "ההפיכה המשטרית", הממשלה בישראל היוותה מוסד נבחר רב עוצמה בהשוואה למדינות דמוקרטיות אחרות: לנשיא אין סמכויות וטו, ישרק פרלמנט אחד (לעומת דמוקרטיות אחרות, שבהן יש שני בתי פרלמנט שמאזנים זה את זה) שלממשלה יש בו רוב מובנה, אין מחוזות בעלי סמכויות שיפוטיות וחקיקה עצמאיות, אין בחירות אזוריות לפרלמנט שיכולות להשפיע על שיקולי הנציגים הנבחרים מעבר לשיקולים של נאמנות מפלגתית, ישראל אינה כפופה לבתי משפט בינלאומיים חיצוניים, ישראל אינה כפופה למוסדות על-לאומיים כמו האיחוד האירופי, והמוסד היחיד בישראל שמרסן את כוחם של מקבלי ההחלטות הוא בית המשפט העליון.

את מהלך "ההפיכה המשטרית" הובילו עבור הממשלה שר המשפטים יריב לוין, שהכריז בערב ה-4.1.2023 על "רפורמה משפטית", ויו"ר ועדת חוקה ח"כ שמחה רוטמן. ערעורה של מערכת המשפט תוכנן להיעשות בשלבים, באמצעות כמה שכבות של חקיקה. לכל רכיב כשלעצמו יכולה להיות השפעה הרסנית; ביחד,

82 האגודה לזכויות האזרח, המתקפה על הדמוקרטיה בישראל: הכנסת ה-25 והממשלה ה-37 – מעקב יוזמות שפוגעות בזכויות האדם ובדמוקרטיה, אוגוסט 2023.

הם מאיימים לשנות באופן דרמטי את פניה של מערכת המשפט ואת שיטת המשטר בישראל. מרכיבי הרפורמה היו:

- הוספת פסקת ההתגברות לחקיקה, שתאפשר לכנסת לחוקק מחדש חוק שנפסל על ידי בית המשפט העליון ברוב של 61 חברי כנסת.
 - ביטול הביקורת השיפוטית על חוקי יסוד, שימנע מבית המשפט העליון לבטל חוקי יסוד.
 - ביטול עילת הסבירות, שיוביל לכך שבית המשפט לא יוכל לקבוע כי החלטה מינהלית אינה סבירה. המשמעות היא שקובעי מדיניות ועובדי מדינה יוכלו לקבל החלטות שרירותיות ומפלות על סמך אינטרסים אישיים או פוליטיים, מבלי להתייחס לשיקולים חיוניים.
 - מינוי יועצים משפטיים במשרדי ממשלה כמשרות אמון. היועץ המשפטי למשרד ימונה על ידי השר, דהיינו – זה יהיה מינוי פוליטי, שנועד לשרת את סדר יומו של השר. זאת לעומת המצב הנוכחי, במסגרתו היועצים משפטיים הם מינויים מקצועיים, והיועץ המשפטי נועד לפעול כמייצג חסר פניות של החוק.
 - שינוי אופן מינוי השופטים: שינוי הרכבה של הוועדה לבחירת שופטים כך שמרבית חברי הוועדה יהיו פוליטיקאים; הוספת דיוניים פומביים לשופטים במסגרת הליך המינוי; מינוי נשיא בית המשפט העליון על ידי הממשלה וביטול השיטה הקיימת במסגרתה הנשיא ממונה על בסיס וותק מקצועי.
- תחת האמתלה של התמודדות עם "בעיית משילות" מבקשת הממשלה לקדם "רפורמה" במסגרתה ישראל תהפוך ממדינה בה יש שלטון שחייב להציג הצדקות למעשיו – לשלטון שמותר לו לנהוג בשרירות ובקפריזיות; ממצב של הפרדת רשויות ואיזונים ובלמים – לחיסול העצמאות של בתי המשפט ולשלטון ללא מצרים; משופטים מקצועיים לשופטים מטעם; ולהפיכת הדרג המקצועי במשרדי הממשלה לפקידים הנאמנים פוליטית לשרים. **ככל שרפורמה כזו או מרכיביה יקודמו תהיה לכך השפעה ישירה על אופי השליטה הישראלית בשטחים הכבושים, עקב הסרת הבלמים המועטים שעוד נותרו מפני סיפוח שטח הגדה המערבית תוך נישול של תושביו הפלסטיניים.**

המחאה האזרחית הרחבה שפרצה בעקבות ההכרזה על הרפורמה ונמשכה עד שבעה באוקטובר 2023 הצליחה לעכב את קידומן של מרבית היוזמות. יוזמת החקיקה המרכזית שהממשלה הצליחה להעביר במהלך 2023 היתה תיקון לחוק יסוד: השפיטה, המבטל את עילת הסבירות ושולל באופן גורף את הביקורת השיפוטית על סבירות החלטות הממשלה, ראש הממשלה והשרים. אך בינואר 2024, בעקבות מספר עתירות שהוגשו נגד התיקון לחוק, [קבע בג"ץ](#) כי נתונה לו הסמכות לקיים ביקורת שיפוטית על חוקי יסוד ולהתערב במקרים חריגים בהם הכנסת חרגה מסמכותה המכוננת. בית המשפט הוסיף וקבע התיקון המבטל את עילת הסבירות מבוטל, בשל הפגיעה החמורה וחסרת התקדים שהוא גורם למאפיינים הגרעיניים של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית.

מאז פרוץ המלחמה קידומן של חלק מהיוזמות להשתלטות על מערכת המשפט מעוכב, ונפסק גם קידומן של חלק מהיוזמות שמאיימות לערער עוד יותר את הדמוקרטיה השברירית בישראל. אבל האג'נדה של הממשלה לא השתנתה, ובתחומים מסוימים המלחמה הקלה על הממשלה לקדם אותה. כך, **לצד קידום הסיפוח, הממשלה מעמיקה את מגמות ההדרה והדיכוי של החברה הערבית וצמצום חופש הביטוי**

והמחאה. על רקע האווירה הכללית בעת המלחמה יוזמות רבות נתקלות בפחות התנגדות ציבורית. בתחומים אחרים, כמו זכויות אסירים ואסירים ביטחוניים בפרט, יש החמרה משמעותית בהפרות זכויות האדם, שנתקלת בהיעדר מוחלט של עניין ציבורי. הפגיעה בזכויות האדם נעשתה בתחילת הלחימה לעיתים תכופות באמצעות תקנות שעת חירום (תקש"ח), שהן כלי לא דמוקרטי שמאפשר לממשלה לחוקק תוך עקיפת הכנסת ופוגע אנושות בעקרון הפרדת הרשויות. עם הזמן התקש"ח הוחלפו בחקיקה זמנית או קבועה, אלא שהפגיעה בזכויות אדם נשארה לעיתים קרובות גם בהסדרים הללו.

אסונות או מצבי חירום משמשים תמיד קרקע פורייה לקידום מהלכים אנטי-דמוקרטיים, לפגיעה בזכויות האדם ולהצבת סימני שאלה סביב הרעיונות העומדים בבסיסן, להסתה נגד מיעוטים, להפחדה ולהשתקה. מהלכים שננקטים בעת חירום מנרמלים פגיעה בזכויות האדם ובדמוקרטיה, וגם כשהם מקודמים כאמצעים זמניים לתקופת המשבר הם הופכים לעיתים לשינויים קבועים או שיש להם השפעות לטווח הארוך. השילוב של "ההפיכה המשטרית" עם מצב החירום והמלחמה הוא סערה מושלמת, שבחסותה מתרחשים בישראל, ביתר שאת, תהליכים מדאיגים ביותר המבקשים להעניק לממשלה כוח בלתי מוגבל, ובראשם קידום מדיניות הסיפוח והנישול.⁸³

חקיקה אנטי דמוקרטית

מרבית הצעות החוק המבקשות לקדם את מדיניות הממשלה הן הצעות חוק פרטיות, כלומר הצעות חוק המונחות על שולחן הכנסת ישירות על ידי חבר או חברת כנסת. בניגוד להצעות חוק ממשלתיות, הן אינן מנוסחות על ידי הדרג המקצועי והייעוץ המשפטי של המשרד הממשלתי הרלבנטי. מבלי להיכנס לנבכי מנגנון החקיקה הישראלי, חשוב להבין כי במצב העניינים הנוכחי הממשלה משתמשת בהצעות חוק פרטיות כדי לקדם חקיקה שנחסמה או שונתה על ידי הדרגים המקצועיים והייעוץ המשפטי עקב פגיעה פוטנציאלית בזכויות אדם או בשלטון החוק.

במסגרת כהונת הכנסת הנוכחית מקודמות הצעות חוק רבות המבקשות לצמצם את המרחב הדמוקרטי בישראל ולשחוק עקרונות בסיסיים כגון חופש הביטוי והגנה על מיעוטים מפני עריצות הרוב. רבות מהצעות החוק נמצאות בשלבים שונים של תהליך החקיקה ולא ניתן לומר אילו מהן יאושרו סופית. עם זאת, בחינה של מכלול ההצעות המונחות על שולחן הכנסת מעלה כי יש מגמה ברורה המבקשת להחליש את הדמוקרטיה הישראלית, ובכלל זה את ההגנות על זכויות האדם והאזרח בישראל. במסגרת מגמה זו נכללות הצעות לתיקון חוק המאבק בטרור המבקשות להפוך כמעט כל התבטאות, כולל ברשתות החברתיות, לכזו היכולה להיחשב כהסתה; הצעות חוק המבקשות להטיל פיקוח וסנקציות על מורים ובתי ספר במטרה למנוע שיח ביקורתי; יוזמות חקיקה שנועדו לשרת אינטרסים אישיים של פוליטיקאים, המהוות פגיעה באיכות השלטון ובמנהל תקין; יוזמות המבקשות לקדם פוליטיזציה של מערכת אכיפת החוק; ושלל הצעות חוק המבקשות להשתיק ולהדיר את החברה הערבית בישראל (הרחבה בהמשך).

83 האגודה לזכויות האזרח, ההפיכה המשטרית בצל המלחמה: המשך הפגיעה בדמוקרטיה ובזכויות האדם, 9.12.2023,

היבט נוסף במסגרת המדיניות המקדמת חקיקה אנטי-דמוקרטית היא הפגיעה המתרחבת בזכויות אסירים בכלל ובפרט בזכויותיהם של אסירים ביטחוניים. עם כניסתו לתפקיד קידם בן גביר יוזמות שהונעו מאג'נדה פוליטית לאומנית, שמטרתן היתה להרע את תנאי האסירים הביטחוניים גם במחיר פגיעה בתקציב שירות בתי הסוהר והסלמה ביטחונית. מאז פרוץ המלחמה מקדם השר שינויים מרחיקי לכת בבתי הסוהר. שינויים אלה מוגדרים כזמניים בשל מצב החירום, אך קיים חשש ממשי שיתקבעו לאורך זמן. שינויים אלו כוללים החמרת הצפיפות – הקשה ממילא – בבתי הסוהר, מדיניות חירום המחמירה את תנאי הכליאה של האסירים הביטחוניים, מניעה והגבלות על מפגש עם עורכי דין, ניתוקי חשמל ומים למשך שעות ארוכות, מניעת גישה לטיפול רפואי, מדיניות הרעבה וכן מניעה גורפת של ביקורי הצלב האדום במתקני הכליאה של שירות בתי הסוהר והצבא והפסקת העברת פרטי הכלואים הפלסטינים לידי הארגון. מדיניות זו היא חלק בלתי נפרד מאג'נדה רחבה של הממשלה, המקדמת תפיסת עולם גזענית ונקמנית תוך פגיעה בזכויות אדם בסיסיות ועקרונות המשפט הבינלאומי.

פגיעה במעמד הייעוץ המשפטי

בהסכמים הקואליציוניים שפורסמו עם הרכבת הממשלה הוסכם לקדם הצעת חוק שתהפוך את תפקידי היועצים המשפטיים במשרדי הממשלה למשרות אמון. זאת לעומת המצב הקיים כיום, שבו יועצים משפטיים במשרדי הממשלה מתמנים באמצעות מכרז על בסיס קריטריונים מקצועיים. מהלך זה מבקש לפגוע בעצמאות ובאי התלות של היועצים המשפטיים, אשר משמשים כ"שומרי הסף" של שלטון החוק, המנהל התקין והאינטרס הציבורי במשרדי הממשלה וכמי שתפקידם לסייע למשרד הממשלתי לממש את המדיניות מבחינה משפטית.

מהלך זה טרם הושלם, אך מאז כינונה של הממשלה ה-37 מצויים היועצים המשפטיים במשרדי הממשלה ובכנסת תחת מתקפות בלתי פוסקות מצד שרים וחברי הקואליציה. שרים מתעלמים מחוות דעות שמוגשות להם על ידי הייעוץ המשפטי; מנהלי ועדות כנסת מתעמרים ביועצים המשפטיים האחראיים על התנהלות הוועדה; חברי קבינט תוקפים את היועצת המשפטית לממשלה; ומתרחשת האצה של תהליך החלשת מעמד הייעוץ המשפטי באמצעות הרחבת מתן האפשרות לייצוג נפרד של הממשלה, של שרים ושל משרדים בעתירות המוגשות נגד החלטות ומדיניות הממשלה.

פירוק השירות הציבורי

תהליך הפיכת השירות הציבורי ממנגנון שתפקידו לדאוג במקצועיות, ביעילות וללא משוא פנים למימוש ההחלטות ותוכניות העבודה של הממשלה למנגנון שפעולותיו מבוססות על נאמנות פוליטית וסקטוריאליזם מתרחש מזה מספר שנים. יחד עם זאת, אחד ההיבטים שכמעט ולא זכו לתהודה ציבורית אך השלכותיו מרחיקות לכת והרסניות הוא הניסיון להשלים את התהליך במסגרת ה"רפורמה המשפטית" וליצור שירות ציבורי חדש, שבו המינויים נעשים על ידי הפוליטיקאים כמעט ללא בקרה, ומתבססים על נאמנות פוליטית ולא על כישורים ויכולת מקצועית. עילת הסבירות בוטלה בין היתר כדי לאפשר לשרים למנות בכירים ללא בקרה של בית המשפט; עובדי ציבור שעושים את מלאכתם נאמנה ולא נענים לגחמות הפוליטיקאים עוברים

התעמרות או עומדים בפני סכנת פיטורין; ובתפקידי מפתח מתבצעים מינויים פוליטיים של אנשים חסרי כישורים מתאימים. כמו כן נמנעים השרים מלמנות ממלאי תפקידים במשרות קריטיות, כדי שההתנגדות למהלכים במסגרת "ההפיכה המשטרית" תהיה מינימלית. עדות מטרידה לתהליך זה ניתן למצוא בדבריה של היועצת המשפטית לממשלה, גלי בהרב-מיארה, במסגרת [נאומה בכנס לשכת עורכי הדין](#) מיום 27.5.2024: "הניסיון של הממשלה לעשות פוליטיזציה למערכות המקצועיות במדינה... מרסקת את חובת הנאמנות הציבורית. היא מפרקת את יכולתם של עובדי הציבור לומר לא לכוח השלטוני, במקרים שהחוק דורש זאת. היא משתקפת בין היתר במגמה הרעה של מעבר מתפיסה של עובדי הציבור כחבים בנאמנות ציבורית כלפי הציבור כולו לציפייה לנאמנות אישית כלפי הדרג הממנה".

מתקפה על חופש הביטוי

חופש הביטוי הוא זכות בסיסית, ואחד מעמודי התווך של חברה דמוקרטית. צמצום היכולת לממש את הזכות לביטוי פוגע קודם כל בקבוצות מיעוט ובמי שעלול למתוח ביקורת על השלטון: התקשורת, אמנים ומוסדות תרבות, פעילים חברתיים וארגוני זכויות אדם. גם אם יוזמות לצמצום חופש הביטוי לא מתממשות בסופו של דבר, עצם ההצהרה על הכוונות לקדם אותן והסימון של קבוצות ועמדות כלא לגיטימיות ומסוכנות מייצר "אפקט מצנן" של הרתעה וצנזורה עצמית, ועושה דה-לגיטימציה לכל הגורמים המבקרים את השלטון.

חופש הביטוי חשוב במיוחד בסיטואציות ובנסיבות שבהן יש חוסר הסכמה עמוק בקרב הציבור, וקבוצות מיעוט שקולן יכול להישמע רק באמצעות מימוש זכותם לבטא את עמדותיהן במרחב הציבורי.

עוד לפני פרוץ המלחמה התרחש תהליך של [צמצום חופש הביטוי](#) כחלק ממגמה של צמצום המרחב הדמוקרטי. המשטרה עשתה שימוש נרחב באמצעים אלימים לפיזור הפגנות נגד המשטר, וכן ביצעה מעצרים רבים ללא עילה לגיטימית. אחד מתמרורי האזהרה הראשונים והבולטים למגמה זו הוא התנכלות המשטרה למפגינים הנושאים [דגלי פלסטין](#), והפיכתו של הדגל לסמל מוקצה מהמרחב הציבורי.

מאז אוקטובר 2023 התעצמו מגמות ההשתקה. פוליטיקאים, נבחרי ציבור והמשטרה שופכים חמתם על כל דבר שנדמה כהזדהות עם האוכלוסייה בעזה וקריאות להפסקת המלחמה. תחת שיח "האחדות" והתחדדות "אנחנו" ו"הם" קרסה אפילו מראית העין של סובלנות לשיח ציבורי פלורליסטי. המתקפה על חופש הביטוי מתמקדת בחברה הערבית אך אינה עוצרת שם, ויש סכנה ממשית של התקבעות נורמות של אי סובלנות ושימוש קיצוני בדין הפלילי כלפי עמדות והתבטאויות שאינן בקונצנזוס.

פגיעה בחופש העיתונות

עיתונות חופשית היא מרכיב בסיסי בדמוקרטיה מתפקדת, ומהווה את האמצעי המרכזי במימוש זכות הציבור לדעת. עם תחילת כהונתה של הממשלה [הוכרזו](#) רפורמות ויוזמות שונות שביקוש לפרק את השידור הציבורי ואת הגופים המפקחים על גופי השידור. נוכח האיומים על התקשורת החופשית [צנחה ישראל 11 מקומות](#) במדד חופש העיתונות של 'עיתונאים ללא גבולות' בשנת 2023.

אלימות נגד עיתונאים

אלימות נגד עיתונאים אינה אירוע נדיר בגדה המערבית ובירושלים המזרחית, שם כוחות הביטחון משתמשים פעמים רבות באלימות קשה נגד עיתונאים. עם זאת, בשנת 2023 היתה עלייה משמעותית באירוע אלימות נגד עיתונאים גם בתוך ישראל, ו'[ארגון העיתונאים](#)' דיווח כי במהלך 2023 התרחשו 61 תקיפות כנגד עיתונאים (מחצית מהם בידי כוחות הביטחון) – יותר מפי שניים מהמקרים שדווחו ב-2022. מגמה מדאיגה במיוחד היא העלייה [במניעת סיקור במהלך הפגנות](#) תוך שימוש באלימות ומעצרים.

חוק המטיל סנקציות על ערוצים זרים ("חוק אלג'זירה")

[הוראת השעה](#) המכונה "חוק אלג'זירה" מסמיכה את שר התקשורת, בהסכמת ראש הממשלה והממשלה או ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי, להפסיק את שידוריו של ערוץ זר על ידי ספקי תכנים ישראלים, להגביל את הגישה לאתר האינטרנט שלו, לסגור את משרדי הערוץ בישראל ולתפוס מכשירים המשמשים לאספקת תוכני הערוץ, לרבות טלפונים ניידים. החוק מונע מבית המשפט לבטל את החלטה, גם אם הוא סבור שדינה להתבטל.

החוק פוגע בחופש הביטוי, בזכות למידע ובחופש העיתונות, וחוסם את האפשרות של האזרחים והתושבים לקבל מידע מגוון, שלא עולה בקנה אחד עם הנרטיב הישראלי או שלא משודר בערוצי התקשורת בישראל. החוק רומס את עקרונות שלטון החוק ועצמאות הרשות השופטת, שכן הוא כולל "פסקת התגברות" המונעת מבית משפט מראש את האפשרות לבטל החלטה לא חוקית.

תכליתה האמיתית של הוראת השעה היא תיוג וענישה של כלי תקשורת זרים בשל תוכן שידוריהם, שאינו לרוחה של הממשלה, ובשל אימוץ קו ביקורתי נגד צורת הלחימה. לאורך הדיונים בכנסת על הוראת השעה עלה באופן חוזר ונשנה כי הערוצים הזרים שמבקש הדרג הפוליטי לחסום הם ערוצים המשדרים בערבית ואשר נצרכים בעיקר על ידי הציבור הערבי בישראל – וחקיקתו מכתימה אוכלוסייה שלמה ומרמזת כי הרגלי הצפייה שלה עלולים לסכן את ביטחון המדינה. בהמשך לחקיקת הוראת השעה, ב-5.5.2024 החליטה הממשלה [להטיל סנקציות על ערוץ אלג'זירה בישראל](#). בנוסף, ביום 23.6.2024 אישרה ועדת השרים לחקיקה קידום הצעת חוק פרטית שעניינה הפיכת הוראת השעה לחוק קבוע.

פגיעה בחופש המחאה

הפגנה היא מכשיר מרכזי להבעת דעות ולהעלאת סוגיות חברתיות על סדר היום הציבורי. בשל כך קבע בית המשפט העליון בשורה ארוכה של פסקי דין כי זכות ההפגנה היא "מזכויות היסוד של האדם בישראל. היא מוכרת, בצד חופש הביטוי או מכוחו, כשייכת לאותן חירויות המעצבות את אופיו של המשטר בישראל כמשטר דמוקרטי".⁸⁴ על כן, אין זה מפתיע שממשלה המבקשת לשנות את אופי המשטר בישראל תבקש לפגוע בחופש המחאה. עם הקמתה [קודמו מספר הצעות חוק](#) שביקשו להפיל ולסלק סממני זהות פלסטינים מהמרחב הציבורי ולצבוע כל ביטוי מחאה לאומי-פלסטיני כהזדהות עם ארגון טרור.

84 בג"ץ 153/83 לוי נ' מפקד המחוז הדרומי, פ"ד לח(2) 393, 398 (1984)

לנוכח המחאה האזרחית הרחבה נגד הרפורמה המשטרית שהממשלה מבקשת לקדם, השר לביטחון לאומי, שעם כניסתו לתפקיד תוקנה פקודת המשטרה באופן המסמיך אותו להתוות את מדיניות ופעילות המשטרה, הוציא פעמים רבות [הנחיות פוליטיות](#) למשטרה שתכליתן היתה דיכוי המחאות, גם באמצעים אלימים. גם לאחר שהוצא צו ביניים נגד התנהלות זאת במסגרת עתירה נגד התיקון לחוק, המשיך השר לביטחון לאומי להתערב בשיקולים מקצועיים של גורמי אכיפת החוק מטעמים פוליטיים.

דיכוי מחאות בעת מלחמה

בתקופות קשות וסוערות, ובמיוחד לאחר אירועי ה-7 באוקטובר ופרוץ המלחמה, אזרחיות ואזרחים רבים מבקשים להשמיע את קולם וזעקתם ולמחות. מעדויות ותיעוד רבים עולה כי מפגינים שהשתתפו במשמרות מחאה נתקלו בהגבלות שאין להן בסיס בחוק מצד המשטרה, באלימות מצד אזרחים, אשר זכתה להתעלמות מצד שוטרים שנמצאו במקום, ביחס אלימים מצד השוטרים למפגינים, בהחרמה ובתלישה של שלטים הכוללים מסרים נגד השלטון והמלחמה, ובשימוש [פסול](#) בשוטרים סמויים לצורך תיעוד מפגינים וביצוע מעצרים.

[הפגיעה בחופש המחאה](#) אינה מתבטאת רק בפיזור אלימים של מחאות והפגנות אלא גם בהערמת קשיים בירוקרטיים כגון דרישת רישיון הפגנה ללא צורך חוקי, סירוב לאפשר קיומן של הפגנות שקיבלו אישור ושלחת [מכתבי אזהרה](#) למובילי מחאות.

ההגבלות על חופש המחאה כוללות בתוכן צנזורה על חופש הביטוי כמו גם צמצום של המרחב הממשי תוך שימוש באמצעים לפיזור הפגנות ופרקטיקות אלימות. הגבלות אלה לא רק שיוצרות אפקט מצנן שמגביל את המרחב הדמוקרטי בישראל, אלא שהן גם פוגעות ביכולת של קבוצות שונות ומגוונות להתארגן בכדי להביע ביקורת לגיטימית באופן חוקי, ולפעול לשינוי. זאת, באמצעות הפיכת מסרים של התנגדות למלחמה או לכיבוש ללא לגיטימיים.

יוזמות נגד ארגוני זכויות אדם וחברה אזרחית

במקביל לתוכנית לשינוי מערכת המשפט, הממשלה מקדמת שלל יוזמות שבאופן רשמי אינן חלק מהרפורמה אך למעשה הן חלק בלתי נפרד מהניסיון לשנות את אופי המשטר בישראל, והן עתידות להעמיק את הפגיעה בזכויות האדם ובדמוקרטיה. חלק מוצהר באג'נדה של הממשלה [הוא פגיעה והתנכלות לארגוני זכויות אדם](#) וחברה אזרחית, והוא מתבצע באמצעות מסע של דה-לגיטימציה והסתה, וכן קידום יוזמות שמטרתן להרתיע את הארגונים ולפגוע בפעילותם באמצעות מיסוי והגבלות כלכליות. כבר עתה, עוד בטרם אושרו הצעות החוק, ננקטים צעדים בירוקרטיים כנגד חלק מהארגונים. כך, ארגון '[אמנסטי ישראל](#)' נאלץ לעמוד בפני ועדה שהוקמה בהוראת שר האוצר סמוטריץ' לבחינת שלילת מעמד המס של העמותה כמוסד ציבורי.

רדיפת החברה הערבית

הממשלה הנוכחית מונעת על ידי פוליטיקאים הדוגלים בעליונות יהודית ומחזיקים בתפיסות עולם גזעניות. עקב כך, מאז הקמתה מקדמת הממשלה [שלל הצעות חוק](#) שמטרתן דיכוי והפליה של החברה הערבית,

ושמאיימות לפגוע בצורה חמורה בזכויותיהם של האזרחים הערבים לשוויון, לחופש ביטוי, לדיור, לתעסוקה, להשכלה גבוהה ועוד. כל זאת לצד הזנחה פושעת בתחום הביטחון האישי, דבר המתבטא במספר חסר תקדים של הרוגים מהחברה הערבית כתוצאה ממעשי אלימות ופשעים בשנת 2023.

מאז תחילת המלחמה התרחבו גילויי ההסתה והגזענות כלפי החברה הערבית בישראל,⁸⁵ ונרשמו גם אירועי אלימות. באופן חמור אך לא מפתיע, ההסתה מקבלת רוח גבית מהתבטאויותיהם של בכירים ושל נבחרי ציבור. כך למשל התייחס [השר לביטחון לאומי](#) אל שופטים ערבים כאל "אויבים מבית", [מפכ"ל המשטרה](#) הזמין את האזרחים הערבים לעלות לאוטובוסים לעזה, [וראשי עיריות](#) הודיעו על סגירת אתרי בנייה כדי למנוע את כניסתם של עובדים ערבים לתחומן.

בניגוד להיעדר המוחלט של אכיפה על הסתה מצד יהודים נגד ערבים, מאז תחילת המלחמה נוקטת המשטרה מדיניות אכיפה נוקשה, מחמירה ונמרצת במיוחד בכל מה שנוגע להתבטאויות של ערבים, הנחשדות כגילויי תמיכה בטרור. על פי נתונים שאספה 'קואליציית ארגוני החברה האזרחית לחירום בחברה הערבית', מתחילת המלחמה ועד ה-23.11.2023 בוצעו 219 מעצרים בחברה הערבית, מתוכם לפחות 156 (כ-71%) בשל פרסומים ברשתות החברתיות. מדיווחים בתקשורת עולה כי במקרים רבים הפרסום שהוביל לחקירה ולמעצר [אינו מהווה עבירה](#).

לעיתים מבוצעים המעצרים באלימות או שנוטל חלק בהם כוח משטרה גדול, ללא כל הצדקה, באופן שמעורר חשש שכל מטרתם של מעצרים אלה היא להלך אימים, להרתיע ולהשתיק את החברה הערבית. המשטרה גם דואגת לפרסם את דבר המעצרים ואת תמונותיהם של החשודים [באופן מבזה ומשפיל](#). כך, הופצו ברשתות החברתיות ובכלי התקשורת תמונות של עצורים בתאי המעצר ובתחנות המשטרה כשהם אזוקים, מניפים בכפייה את דגל ישראל או מצולמים על רקע הדגל. לדיכוי חופש הביטוי על ידי המשטרה מתווספת גם רדיפה של סטודנטים וסטודנטיות ערבים במוסדות אקדמיים, בעידודו של [שר החינוך](#).

85 האגודה לזכויות האזרח, [ההפיכה המשטרית בצל המלחמה: המשך הפגיעה בדמוקרטיה ובזכויות האדם](#) – מסמך מיוחד ליום זכויות האדם הבינלאומי 2023, 9.12.2023

נספח א' פירוט הכרזות המינהל האזרחי

הכרזות על "אדמות מדינה"

- 2,600 דונם הוכרזו כ"אדמות מדינה" במרחב שבין ההתנחלות מעלה אדומים לקדר, סמוך לכפרים אבו-דיס ואלעזריה בפברואר 2024. ההכרזה נעשתה יום לאחר שאלוף פיקוד המרכז חתם על צו המורה על הקמת התנחלות חדשה מדרום לקיטר, בשם "משמר יהודה".⁸⁶
- יותר מ-8,000 דונם בצפון בקעת הירדן הוכרזו על ידי המינהל האזרחי כ"אדמות מדינה" במרץ 2024 – היקף שטח עצום המהווה חלק מאדמות הכפר עקרבה. השטחים המוכרזים מיועדים לבניית מאות יחידות דיור בהתנחלות יפית וכן אזור המוגדר לתעשייה, מסחר ותעסוקה. את המהלך קידמה מינהלת ההתיישבות. ראש המינהל האזרחי התנגד להכרזה, אך היא אושרה לבסוף על ידי ראש הממשלה.
- 170 דונם הוכרזו כ"אדמות מדינה" סביב האתר הארכאולוגי הרודיון באפריל 2024.⁸⁷
- כ-12,000 דונם נוספים בבקעת הירדן הוכרזו ביוני 2024, בהם שטח גדול של כ-2,000 דונם, בין חוות שדה אפרים וגוש טלמונים לבין מודיעין עילית וכפר אורנים. המשמעות על הכרזתו היא יצירת רצף טריטוריאלי בין גוש טלמונים, שנמצא בעומק השטח, לבין הקו הירוק.

הכרזה על שמורות טבע, פארקים ויערות ופיתוח אתרי טבע ותיירות

- הכרזה על שמורת טבע "אום זוקא" ("נחל אוג") ליד יריחו: 22,000 דונם,⁸⁸ חלק מהשטח הוא קרקע פלסטינית פרטית. בעלי הקרקעות יידרשו לאישור המינהל האזרחי כדי לעבד את אדמותיהם או לרעות בהן צאן ובקר.⁸⁹ באזור אום זוקא הוקם לפני כמה שנים מאחז בשם "החווה של אורי", שעד לאחרונה נמצא בתוך שטח המיועד לשמורת טבע, וכעת נכלל בשטח השמורה המורחבת.
- הכרזה על שמורת טבע "פצאל" בבקעת הירדן: 13,134 דונם.⁹⁰
- הכרזה על שמורת טבע "חרובה", 12,320 דונם.⁹¹
- הכרזה על שמורת טבע "קנה וסמר" סמוך לחופים הצפוניים של ים המלח: 7,306 דונם.⁹²

86 ראו: [צו ההכרזה](#) אלעזריה ודביר דיס, 29.02.2024.

87 ראו: [צו ההכרזה](#) הרודיון, 1.04.2024.

88 צו בדבר ההגנה על הטבע (יהודה והשומרון) (מס' 363), תש"ל-1969, [הכרזה על שמורת טבע "אום זוקא"](#) (תיקון גבולות), 11.02.2024.

89 הגר שיזף, "ישראל הכריזה על שמורת הטבע הגדולה ביותר בגדה מאז הסכמי אוסלו", הארץ, 25.05.2024.

90 צו בדבר ההגנה על הטבע (יהודה והשומרון) (מס' 363), תש"ל-1969, [הכרזה על שמורת טבע "פצאל"](#) (תיקון גבולות), 1.02.2024.

91 צו בדבר ההגנה על הטבע (יהודה והשומרון) (מס' 363), תש"ל-1969, [הכרזה על שמורת טבע "חרובה"](#) (תיקון גבולות), 26.03.2024.

92 צו בדבר ההגנה על הטבע (יהודה והשומרון) (מס' 363), תש"ל-1969, [הכרזה על שמורת טבע קנה וסמר](#) (תיקון גבולות), 1.02.2024.

- הכרזה על שמורת טבע "עינות צוקים" (עין פשח'ה): 8,857 דונם.⁹³
- בנוסף הוכרז גם: פארק קומראן במדבר יהודה: כ-410 דונם,⁹⁴ שמורת טבע הסלבדורה הפרסית בבקעת הירדן: כ-20 דונם⁹⁵ ושמורת יער – "יער דותן".⁹⁶

93 צו בדבר הגנה על הטבע (יהודה ושומרון) (מס' 363), התש"ל – 1969, הכרזה על שמורת טבע "עינות צוקים - עין פשח'ה (תיקון גבולות), 3.09.2023.

94 צו בדבר פארקים (יהודה ושומרון) (מס' 373), התש"ל – 1970, הכרזה על פארק קומראן (תיקון גבולות), 03.09.2023.

95 צו בדבר ההגנה על הטבע (יהודה ושומרון) (מס' 363), תש"ל-1969, הכרזה על שמורת טבע "הסלבדורה הפרסית" (תיקון גבולות), 1.02.2024.

96 הצו בדבר חוקי יער ויערות (יהודה ושומרון) (מס' 306), התשכ"ט-1969, הכרזה על שמורת יער (יער דותן), 17.08.2023.

נספח ב' – פיתוח ממשלתי של תשתיות תחבורה בגדה המערבית

פרויקטים מרכזיים אשר מקודמים בימים אלו:

- **כביש עוקף חווארה "לב השומרון"**: נועד לחבר את צומת תפוח / זעתרה להתנחלויות גב ההר כחלופה לנסיעה בכביש 60 החוצה את העיירה הפלסטינית חווארה. לצורך סלילתו המינהל האזרחי הפקיע 406 דונם של אדמות בבעלות פרטית של פלסטינים. בנובמבר 2023 מקטע ראשון של הכביש נפתח לתנועה. עלות הפרויקט מוערכת ב-350 מיליון שקלים.⁹⁷
- **כביש "הריבונות"**: באפריל 2023 הודיע המינהל האזרחי על ביצוע עבודות בדיקה לקראת סלילת כביש בין אלעזריה לא-זעיים, באזור מעלה אדומים. הכביש המתוכנן הוא בעל חשיבות עצומה לסיפוח גוש מעלה אדומים לישראל ולקידום תוכניות בנייה באזור E1. סלילתו תיצור בפועל מערכת כבישים נפרדת לישראלים ולפלסטינים (כביש אפרטהייד). המינהל האזרחי רואה בו כביש "מרקם חיים" לפלסטינים אחרי שישראל תסגור בפניהם את המרחב כולו.⁹⁸
- **כביש עוקף פונדוק**: במרץ 2023 חתם המפקד הצבאי על צו תפיסה צבאי של 216 דונם לצורך סלילת הכביש שנועד להסיט את הנסיעה בכביש 55 מהכפר פונדוק.⁹⁹ הכביש מיועד לשרת את תושבי ההתנחלויות והמאחזים באזור שכם – קדומים, חוות גלעד, יצהר, הר ברכה, איתמר ואלון מורה, ולאפשר גידול באוכלוסיה המתגוררת בהם. בינואר 2024 החלו עבודות לסלילת חלק מהכביש באופן זמני, ובמקביל נמשכת עבודת התכנון במשרדי האוצר והתחבורה לסלילת כביש עוקף קבוע בצמוד לכביש הזמני.¹⁰⁰
- **כביש עוקף א-לובן**: באוגוסט 2023 דיווח משרד התחבורה על החלטת השרה להעביר את פרויקט הכביש לחברת נתיבי ישראל (נת"י) ולבצעו באופן מיידי. באתר המשרד נכתב כי הכביש ייבנה "בסטנדרט גבוה ויכלול שני מסלולי נסיעה ונתיב אחד בכל כיוון, עם הפרדה קשיחה ותאורה חדשנית" וכי הוא צפוי להפתח לתנועה בתוך שנתיים.¹⁰¹
- **כביש עוקף אל-ערוב**: נחנך ביולי 2023 ונקרא "כביש הרב והרבנית לוינגר". אורכו 7.5 ק"מ והוא מחבר ומשפר את הנסיעה בין צומת גוש עציון לצומת חלחול, ודרומה לקריית ארבע ולהר חברון. עלות הקמתו כ-300 מיליון ש"ח.¹⁰²
- **כביש טלמונים**: שר האוצר בצלאל סמוטריץ' ושרת התחבורה מירי רגב הודיעו במרץ 2024 על קידום התכנון

97 דניאל שמיל, "מירי רגב גוזרת עוד סרט פוליטי: חנכה את כביש עוקף חווארה", דה-מרקר, 12.11.23.
98 שלום עכשיו, כביש הריבונות - באזור אלעזרייה - מעלה אדומים מתקדם לשלב ביצוע, 24.04.2023; כרם נבות, כביש עוקף אל פונדוק, 28.03.2023.

99 צו בדבר תפיסת מקרקעין מס' 10/23 (יהודה ושומרון), התשפ"ג-2023.

100 "היסטוריה בשומרון: החלו העבודות על הנתיב הראשוני בעוקף פונדוק", ערוץ 7, 07.01.2024.

101 "בשורה ענקית לתושבי יו"ש - שרת התחבורה מירי רגב מוציאה לדרך את כביש עוקף א-לובן במערב השומרון" משרד התחבורה – הודעת דוברות, 9.08.2023.

102 חנן גרינווד, "בשורה לנוסעים בכבישי יו"ש: נחנך כביש עוקף אל ערוב", ישראל היום, 10.07.2023.

והביצוע של כביש 935, שיחבר את התנחלויות גוש טלמונים שממערב לרמאללה לירושלים ולכביש 443.¹⁰³

• **פרויקטים תחבורתיים נוספים בגדה המקודמים במשרד התחבורה:**

- שיקוע קלנדיה, הרחבת כביש 437 אדם-חיזמא – החלו העבודות.
- כביש 446 מודיעין עילית.
- כביש 375 צור הדסה-חוסאן.
- כביש 60 לשער בנימין ומצומת אריאל לצומת תפוח; הרחבת כביש 60 עד צומת המשטרה הבריטית והמשך הכפלת כביש המנהרות.¹⁰⁴
- כבישים נוספים אושרו וקודמו במועצת התכנון העליונה, ובהם: כביש 367 עוקף ג' בע מהקו הירוק דרך ההתנחלות גבעות לכפר עציון (תוכנית מס' 941/3), כביש ביתר עילית-גבעות (תוכנית מס' 840), כביש 45 בין מגרון לקלנדיה ("כביש המחצבות") (תוכנית מס' 926/1), שדרוג והרחבה של כביש 55 (תוכניות 927/6 ו-927/7).¹⁰⁵

103 חזקי ברוך, "התגובה לפיגוע: יוקם כביש חדש יחבר בין גוש טלמונים לכביש 443", ערוץ 7, 22.03.2024.
104 "בשורה ענקית לתושבי יו"ש - שרת התחבורה מירי רגב מוציאה לדרך את כביש עוקף א-לובן במערב השומרון" משרד התחבורה – הודעת דוברות, 9.08.2023.
105 שלום עכשיו, סיכום 2023: שנה טובה להתנחלויות; שנה רעה לישראל, 15.02.2024.

נספח ג' – תוכניות בנייה בהתנחלויות שאושרו מאז השבעת הממשלה ה-37

אזורי תעשייה:

• **אזור תעשייה "שער השומרון":** תוכנית להקמת אזור תעשייה ענק של כ-2,700 דונם מדרום לקלקיליה וממערב לאזורי התעשייה אריאל וברקן הופקדה לוועדת התכנון העליונה ביוני 2023.¹⁰⁶ "שער השומרון" עתיד להיות אזור התעשייה הגדול ביותר בגדה המערבית, עם 2 מיליון מ"ר של שטחים, וייבנה בעיקר על אדמות הכפרים הפלסטינים סינריא, ראפאת וא-זאווייה, כולל מובלעת אחת לפחות של אדמה פרטית בלב התוכנית. תחת הכותרת "אזור תעשייה משותף ישראלי-ערבי" מקדמות הרשויות תוכנית שמעשירה את ההתנחלויות ומסתמכת על כוח עבודה פלסטיני זול ובלתי מוגן. בנוסף, בנייתו צפויה לפגוע באופן חמור בטבע באזור.¹⁰⁷

• **הרחבת אזור התעשייה אריאל לכיוון מזרח בשטח של 324 דונם:** תוכנית להרחבת אזור התעשייה של אריאל לכיוון מזרח. יחד עם הקמת ההתנחלות המתוכננת אריאל מערב הכוונה היא ליצור רצף טריטוריאלי של התנחלויות שיחסום כל אפשרות פיתוח ליישובים הפלסטינים בסביבה, ובראשם סלפית, חארס וכפר חארס. התוכנית מנתקת למעשה את סלפית – עיר המחוז – מהכפרים שבסביבתה ושאותם היא משרתת. תוכנית מפורטת הופקדה למועצת התכנון העליונה בדצמבר 2023.¹⁰⁸

הרחבת התנחלויות ואישור יחידות בנייה:

- **חברון:** באפריל 2024 הופקדה תוכנית לבנית 234 יחידות דיור בקרית ארבע. התוכנית (510/6/2) מציעה לשנות ייעוד שטח מתעשייה למגורים. למרות שהתוכנית היא חלק מההתנחלות קריית ארבע, בפועל מדובר על שכונה נפרדת, מרוחקת מההתנחלות, שנמצאת בצמוד לעיר חברון ובקרבת הכפר הפלסטיני בית עינון.
- קידום 3,426 יחידות דיור בהתנחלויות אפרת, מעלה אדומים וקדר, פברואר 2024.
- **מעלה אדומים:** שכונת נבו מזרח, 340 יחידות דיור, הופקדה תוכנית מפורטת (מס' 420/1/6/25).
- במהלך יולי 2024 מועצת התכנון העליונה תדון בקידום תוכנית לבניית 6,016 יחידות דיור בעשרות התנחלויות בגדה, שחלקן יובילו ליצירת התנחלויות חדשות הלכה למעשה.¹⁰⁹

106 הודעה על הפקדת תוכנית מתאר מפורטת מספר 192 לאזור התעשייה "שער השומרון" (נחלרבה), המינהל האזרחי, 30.05.2023.

107 במקום – מתכננים לזכויות אדם, [התנגדות לאזור תעשייה שער השומרון](#); שלום עכשיו, [הופקדה תוכנית ל"שער השומרון" – אזור תעשייה נוסף בין ההתנחלות אריאל לקו הירוק](#), 6.06.2023.

108 הודעה על הפקדת תוכנית מפורטת מספר 11/6/ת/130 – אריאל, המינהל האזרחי, 20.12.2023.

109 יעל פרידסון, "המדינה תקדם בניית 6,016 יחידות דיור בעשרות התנחלויות בגדה", הארץ, 2.07.2024.

אופק OFEK
THE ISRAELI CENTER FOR PUBLIC AFFAIRS
מרכז הישראלי לענייני ציבורית

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطن في اسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel

